AL. O. TEODOREANU

TÁMÁIE SI OTRAVÁ

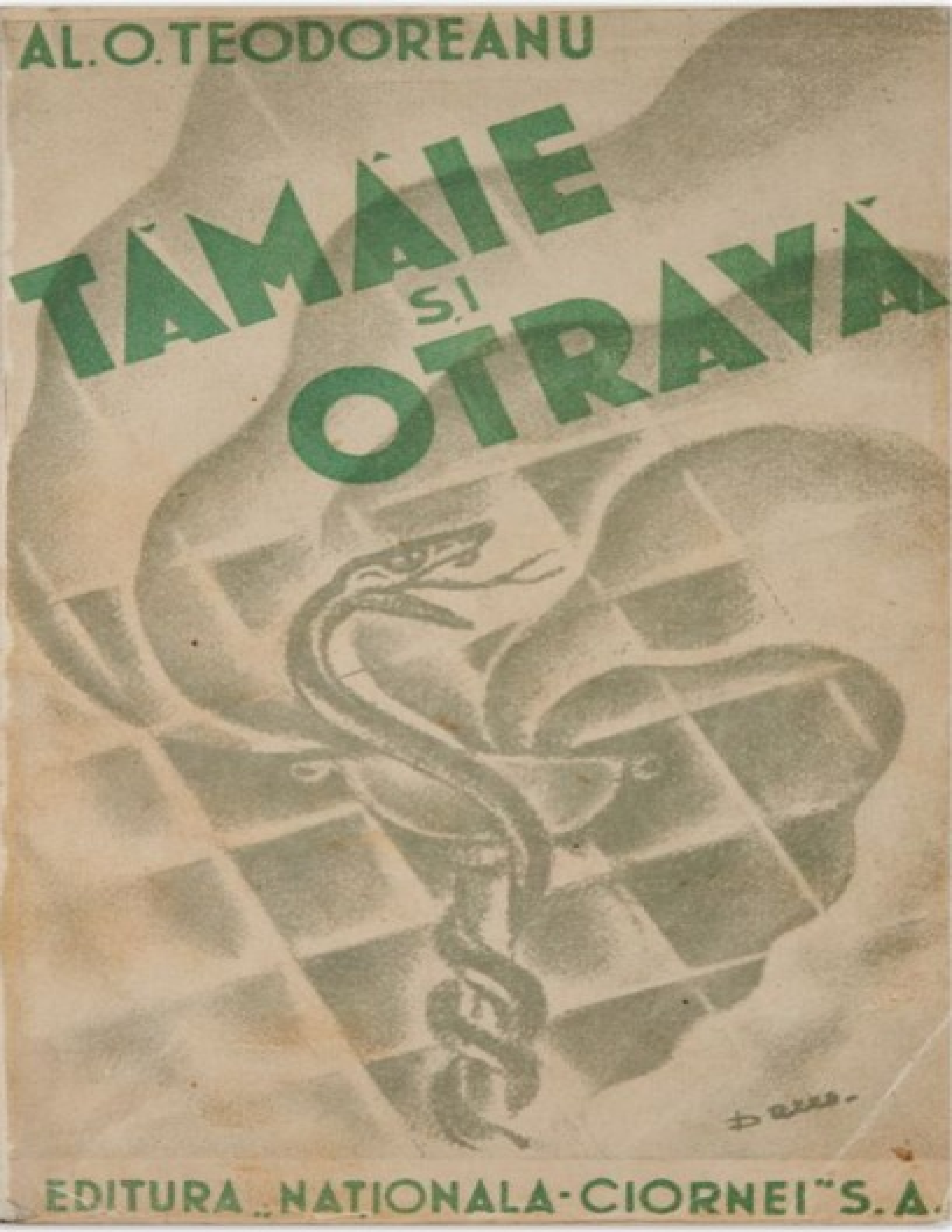

EDITURA „NAȚIONALA-CIORNEI" S. A.

Al. O. Teodoreanu

Tămâie și Otravă

„Refuz ca micul meu volum, Pentru neghiobi şi gură cască, Pe banderolă să-l rezum. De vor să ştie ce-i şi cum, Să facă bine să-l citească”.

CUPRINS:

Cortina (Banalități paradoxale). 3
Un parvenit al tiparului: F. Aderca. 6
F. Aderca şi „Merele Paradisului”. 14
Poetul surdo-muților: Camil Baltazar. 18
Un Tartuffe al ortodoxiei: Petre Gârboviceanu. 24
„Unu Pascu” şi „Viața Românească”. 27
Iar Giorge Pascu? 30
Ca să terminăm cu Giorge Pascu. 33
Giorge Pascu Redivivus. 35
Vesela spovedanie. 38
Din „Hronicul Măscăriciului Vălătuc”. 40
Pilula Pink a unei generații: N. Iorga. 45
Omul care nu ne trebuie. 50
Marele Tot şi Micul Ne-Tot sau Domnul M. Dragomirescu şi poetul (Fantezie grotescă pe o temă Idioată). 53
Gramofonul Independent sau încă M. Dargomirescu Institutul de Literatură şi România mare. 59
Scrisoare deschisă Sfinției Sale părintelui Damian Stănoiu la „Viața Românească”. 75
Cotnarul, Domnul Cioculescu şi literatura. 79
Ortografia la bir. 81
Era Caragiale inteligent? 84
Polemistul. 87
Două anecdote. 89
Democrați şi oligarhi. 92
Focuri în vânt: legile. 95
Opinia publică. 98
Împuținarea cuviinței. 101
A doua capitală. 105
Giovinezza. 109

Căminul. 111
Cartea şi săpunul (Câteva constatări triste, câteva Sugestii utile). 116
Bibliografie critică.

Cortina

— Banalități paradoxale —

I. Taina fericirii constă în a avea un ideal. Durata ei e condiționată de neîmplinirea lui.

II. Dascălii începuturilor noastre cărturăreşti, credincioşi cronologiei sacramentale, împărțeau istoria simetric, pe fituici rezumative. Epocile se deosebeau categoric şi nu mai mult ca straturi de legume: lăptuci, arpagic, spanac.

O linie cu creta pe tabelă despărțea vremea: în stânga ev mediu, în dreapta ev modern. Ghilotina nu desparte altfel cap de trup, nici cuțitul feliile de cantalup.

Lumea veche sfârşeşte cu prima statuie pagină dărâmată de noua credință. Exact în acelaşi moment apare o alta. Deces şi apariție simultane. Pe ruinele templului, catedrala gotică, peste noapte, Schimb de năzuinți ca de cărți de vizită. Precis şi uşor de reținut (bucuria elevilor).

III. Profesorii noştri au râs. Au făcut comparații şi mai bune şi mai proaste (în felul celor din Cap. II), pentru că ei au aflat că, între momentele istorice, există un „infinit de stări intermediare", imperceptibil. Ei ne spuneau: „domnilor (sau chiar domnilor mei), când afirmăm că evul mediu începe la 1201, nu vrem să înțelegem că el începe la 1201. Aceasta este o simplă ficțiune, o convenție impusă de metodă, pentru a facilita reținerea. Evul mediu exista mai înainte de această dată. Ca să zicem aşa, el se pregătea, şi, în momentul în care îi notăm apariția – cifra e tiranică – poate că o altă epocă începuse. Epoca istorică e asemeni stelei, din versul lui Eminescu:

Era pe când nu s-a zărit Azi o vedem şi nu e – ş. a. m. d.

IV. După aceştia timpul face un fel de repetiție – pe ascuns – pentru a juca un „rol nou".

Rolul nou e de obicei o încăierare sângeroasă.

„Infinitul de stări intermediare” e literatură. Istoria îl constată (cel mult), ia act, cum se zice, în pagini introductive. Imixtiunea lui, în chiar cuprinsul ei, e în afară de subiect. Punctele cardinale ale istoriei sunt marcate de „rolul nou”. Lui i se rezervă Paginile de cinste. „Infinitul de stări intermediare” nu interesează decât ca interval între două „roluri nouă”.

V. Mulți tăgăduiesc valoarea educativă a unei astfel de învățături. Pomelnicului războinic i s-ar substitui cu folos o istorie a gândirii. Ei socot o împărțire istorică după cugetători şi poeți cel puțin mai frumoasă.

Învățată aşa, istoria ar fi un cântec trecut din țâță-n fiu, din gură-n gură, din generație în generație, un cântec frumos.

Imn de slavă ar creşte de la primul om, stingându-se cu cel din urmă, imn de slavă s-ar înălța spre stele, inin de slavă ar rătăci prin haos, târziu, ca un ecou al cântecului planetei moarte.

VI. S-a remarcat că după o înfrângere se cântă mai bine. Totuşi, nimeni n-a urmărit înfrângeri. Dar, optimist, omul a conceput înfrângerea iminentă şi chiar necesară. Pentru comoditate a imaginat progresul, civilizația, ascensiuni cromatice şi teoretice. „Mai binele” şi „mai răul” nu s-au sfiit să alterneze capricios. După un „scop nou”, urmărit şi atins, n-a urmat totdeauna „mai bine”, împlinirea a dat loc cel puțin la nebunie şi cel mult la blazare.

VII Aceste reflexii, oarecum nepermise, le făceam răsfoind un volum de versuri patriotice.

Hârtia a scârțâit sub penița bardului ca o placă de gramofon.

Premierea volumului e semnificativă: gramofonul place.

VIII. Cântecul victoriei? Imnul eroilor?

Eroii nu-l aud.

Victoria e teritorială, străină sufletului, e a pământului mai gras. Drumul la noile hotare duce printre cruci ce veghează „morți pentru patrie”.

IX. Singurul cântec sincer de triumf e al cocoşului., când cheamă soarele.

Dar cocoşul e naiv. Naivitatea şi lipsa de memorie i-au hărăzit un ideal cu repetiție.

X. Idealiştii de după război sunt cocoşi.

XI. „Infinitul de stări intermediare” comenteze-l profesorii. Noi am asistat la o schimbare bruscă. Pe Fițuica noastră rezumativă însemnăm cu roşu: anul 1916, luna august, ziua 16-a, ora 12 p.m.

XII. Mobilizarea ne-a găsit la operetă. Comandantul pieței venit s-o anunțe, emoționat de însemnătatea evenimentului, a îngăimat zăpăcit: „Starea de asediu e declarată, mobilizarea a sunat pentru această Scenă”.

Nu greşea.

XIII. Cortina se lăsa pe-o lume pentru ca, instantaneu, s-o despartă de alta.

XIV. Actorii au pornit cu săbii de lemn la lupta cea adevărată. Au pornit voioşi, pentru că întâmplarea trebuia să sfârşească o tristă piesă prea lungă.

XV. Nu s-au întors decât mutilați şi istoviți, în schimbul mâinilor şi picioarelor li s-au dat prea frumoase decorații. Publicul i-a aplaudat.

Piesa se jucase bine.

XVI. Lumea s-a obişnuit cu ei. Se pregătea o nouă piesă. Chiar pentru teatru sunt preferabili oamenii valizi.

Actorii au aflat însă din ziare că sunt eroi. Un comunicat oficial – ultimul – Ie aducea la cunoştință că şi-au atins Idealul.

XVII. Idealul nu-l vedeau.

Vedeau în schimb în jurul lor oameni roind buimaci ca muştele ce-şi îndreaptă zborul spre azur şi se lovesc idiot de sticlă.

XIX. Ficțiunea încetase.

XX. Şi-au dat seama că omenirea caută alt Ideal. Ei şi-l atinseseră: nu mai aveau ce urmări.

Au încercat să ridice cortina operetei, dar nu mai funcționa. S-au strecurat cum au putut în dosul ei, resemnându-se să privească viața prin gaura din pânză. Când după atâtea jertfe găseşti atât de puțin înainte, e cuminte să te întorci liniştit înapoi.

XXI. Au încercat să joace din nou opereta, dar costumele erau decolorate, vocile lor sunau straniu. Zgomotul celorlalți, de-afară, îi acoperea, covârşitor. Glasul lor îi irita.

Căutau ficțiunea.

XXII, XXIII. Am asistat, demult, la prima întrunire a conservatorilor-democrați. Pe vremea ceia, în Iaşi, era mare lipsă de apă. Un orator spunea: „Domnilor, cu ce v-ați ales de pe urma lungii guvernări liberale? Atât, că pe timpul ei, a vrut Dumnezeu să fie cramele pline de vin.

Ei bine, noi vă aducem apa".

Inevitabilul cetățean turmentat remarcă: „Dar era mai bine înainte".

XXIV. Trăim din amintiri, cum fumăm mucuri de țigări când isprăvim tutunul.

UN PARVENIT AL TIPARULUI: F. ADERCA

Cu prilejul piesei „Sburătorul" Act. I[1] Viața Românească, domnul poet F. Aderca a scris o piesă. E loc să ne întrebăm: de ce? Primul act e tipărit în numărul de mai al Vieții Româneşti. Plutonul respinşilor s-ar părea că are dreptul să scoată capul din marele coş al redacției şi trăgând de pantaloni pe domnul Ibrăileanu, să-l interpeleze în cor: Atunci de ce nu ne publici şi pe noi? Interpelarea nu ne-ar părea justificată. Mărturisim. Spre cinstea lui Aderca. Adică nu tocmai, în fine cum vreți. Ş-apoi, e mai bine să nu vorbim de stafii. Renunțăm. Inimicii Vieții Româneşti vor arăta titlul piesei pe copertă, cu degetul, fără argumente: vedeți? Şi vor râde. Asta n-o putem tolera. Pentru noi, noțiunile Viața Românească şi G. Ibrăileanu sunt inseparabil cumulate. Oricât ar spune domnul Ibrăileanu că piesa i-a plăcut, ne permitem să credem că nu. E desigur o delicateță de părinte

bine crescut, care nu vrea să-şi mustre copilul în faţa musafirilor. Am putea chiar jura că dacă ar exista vreun mijloc prin care cineva să devie invizibil şi dacă în această stare l-ar urmări ca umbra e cu neputinţă să-l surprindă pe domnul Ibrăileanu desfătându-se cu lecturi din Aderca. Pe cât ştim, în liniştea cabinetului său de lucru d-sa are preferinţe, cum ar zice d-l Dragomirescu, anti-naţionale. Pe ascuns, d-sa citeşte pe Tolstoi, Turgheniev, Anatole France şi-n dauna literaturii noastre se delectează. Nu ne îndoim de asemeni că d-sa se îndoieşte de calitatea multor producţii pe care le publică. Chiar de ale domnului Aderca. Mai ales de ale domnului Aderca. Îndoiala e un privilegiu al minţilor alese şi-i pleonasm să afirmi că domnul Ibrăileanu e una. Dar pentru un director de revistă numai relativul e absolut. (Situaţie penibilă şi anterioară lui Einstein). Între prost şi foarte prost alegi prostul. N-ai încotro. O revistă bună reprezintă maximum-ul de bun ce i se înfăţişează la un moment dat. Alegerea nu poate depăşi limita. Să se fi golit masa încărcată a Vieţii Româneşti? Nu cred. Să se fi umplut coşul până la înălţimea mesei? Posibil. Să fi avut hazardul un capriciu stabilind o ierarhie în straturile marelui coş? De ce nu? Să se fi nimerit manuscrisul d-lui Aderca la suprafaţă, în proximitatea mesei, mai la îndemână Mister. Ştim de pe altă parte că piesa d-lui Aderca a fost primită cu elogii de comitetul de lectură al Teatrului Naţional din Bucureşti. Pentru acei ce cunosc compoziţia şi activitatea acestui comitet înseamnă că piesa e proastă[2]. Domnul ^ leanu însă nu o putea respinge pentru aceasta. Dar nu o putea nici publica pentru a dovedi că nu. Utilizează criteriile consacrate. Paradoxul e prea ieftin pentru un spirit ca al domniei sale. De altfel i s-a întâmplat comitetului de lectură din Bucureşti-să primească şi piese bune (fără elogii însă, cu stăruinţi sau din eroare).

Dacă domnul poet Aderca s-ar fi mărginit cu elogiile menţionatului comitet şi dacă şi-ar fi publicat al său Sburător în acela al d-lui Lovinescu[3] sau Tiribombă, (tot una), îl asigurăm că nu ne-am fi ocupat nici de d-sa, nici de piesă. Acolo ar fi fosila locul ei.

În Viaţa Românească însă, uimeşte tot atât cât ar uimi pe-un păsărar, apariţia în plasă a unui mistreţ, în copaci, printre păsări. Nici domnul Aderca nici scrisul d-sale nu pot fi ai

Vieții Româneşti. Nici nu trebuie. Apariția acestui pseudonim în aceasta revistă nu ne poate fi indiferentă.

Copil, în Viața Românească, am învățat a prețui scrisul fruntaşilor literaturii noastre.

Adolescent, cu Viața Românească petreceam cele mai frumoase ceasuri ale vacanțelor.

Astăzi, în Viața Românească am urmărit desăvârşindu-se cele mai de seamă talente ale acestei vremi: Topârceanu, Demostene Botez, Philippide, Lucia Mantu. Şi pentru a spune tot, Viața Românească ne-a călăuzit cu indulgență şi simpatie primii paşi nesiguri pe poleiul primejdios al publicisticii.

Îi păstrăm respect şi recunoştință.

De aceea vom căuta să dăm o explicație faptului Aderca.

Numele d-lui Aderca pe coperta Vieții Româneşti ne aminteşte o altă întâmplare.

Într-un târg liniştit din nordul Moldovei trăia un tânăr vlăstar al unei vechi familii boiereşti, băiat inteligent şi instruit dar stăpânit de patima cărților, îşi pierduse toată averea într-un club din Bucureşti şi se retrăsese iar în casa părintească, unde trăia modest şi retras. Veni războiul. Trecu. S-au răsturnat valori şi situații, s-au îmbogățit unii, au sărăcit alții, în fine prefacere: altă lume. Moştenind o rudă foarte bogată, tânărul plecă la Bucureşti. Nu mai intrase în club de câțiva ani. Mulți din prietenii de altă dată lipseau, în locul lor, figuri necunoscute. Se simțea străin. Se apropia de masa de baccara. Aruncând un bilet de-o mie pe primul tablou anunță: 500 de lei în bilet. Pierdu. Crupierul întârzia cu restul, îi atrase atenția: „N-aveți de cât 500 de lei în bilet". Crupierul îi servi restul. Dar bancherul, un nou venit, i se adresă c-un aer vădit nemulțumit: „Altădată vă rog, anunțați mai tare". Bătrânii membri au înlemnit. Tânărul care lăsase o avere pe masa aceasta ştiind să pară că asta îl distrează foarte mult, era o fire susceptibilă şi violentă. Se făcu tăcere. Bancherul îşi dădu seamă prea târziu de nesocotința lui. Păli. Dar, spre uimirea tuturor, tânărul nu se supără de loc. Se mulțumi să remarce cu oarecare tristețe în glas: „Domnule, a trebuit să vie războiul ca să Ajungi dumneata să joci la o masă cu mine". Apoi plecă şi jocul reîncepu ca şi cum nimica nu s-ar fi întâmplat.

„A trebuit să vie războiul ca d-ta să joci la masă cu mine”.

Dacă tânărul acesta, în ultimii şase ani ar fi trăit în alt continent sau ar fi dormit, lucrurile s-ar fi petrecut altfel, întors, sau trezit deodată, dacă ar fi zărit bancherul prin sala de joc, i-ar fi cerut poate o dulceață şi-n gândul lui l-ar fi plâns sincer că din băcan cinstit a ajuns chelner. Dar dacă l-ar fi găsit aşa cum l-a găsit la masa de baccara şi dacă cineva i-ar fi spus că e membru în club ca şi el, l-ar fi lovit desigur apoplexia. Da, a trebuit să vie războiul ca d-l Aderca să „schimbe idei” cu d-l Ibrăileanu. A trebuit să vie războiul ca d-l Aderca să scrie la Viața Românească. A trebuit să vie războiul ca acolo unde eram deprinşi să vedem Caragiale, Hogaş, Anghel şi Iosif, Coşbuc, Sadoveanu, Arghezi, Goga, Brătescu-Voineşti, Galaction să se aşeze d-l Aderca. A trebuit să vie războiul ca pagini ca acele ce cuprind piesa d-sale Sburătorul să-şi găsească loc în revistă.

Se pare că şi arsenicul luat progresiv nu mai ucide nici chiar în cantități foarte mari.

Cu d-l F. Aderca ne-am deprins cu-ncetul, e drept. Nimeni n-a fost lovit de apoplexie. La Teatrul Național repetăm, nu ne surprinde. Scena aceasta reclamă chiar imperios Aderci, ca elemente de tranziție, spre mai bine. În Viața Românească, Sburătorul e totuşi o supra-dozare.

A trebuit să vie războiul.

Din piesa d-lui Aderca n-am citit decât un act – şi ni-i destul, într-un act prim se pregăteşte de obicei o acțiune. Nu vom vorbi de ea, pentru că nu există. Căutând-o însă ne-am amintit de o călătorie la Huşi. Pentru a intra în acest târg pitoresc trenul miniatură care face trajectul trebuie să se strecoare prin o serie de coline aşa că Huşul apare când la dreapta, când la stânga. Faptul acesta înveselise nespus câțiva călători cheflii. Tumându-şi vin îi auzeai în cor: Iaca Huşul! Pentru ca după puțin, unul care se cam întrecuse să remarce melancolic: Nuuui. Iar când Huşul apărea de cealaltă parte a vagonului toți se înveseleau din nou semnalându-l zgomotos: Uite Huşul dom' le (şi râdeau). Şi tot aşa cu Iaca Huşul, nu e Huşul, uite Huşul, am ajuns la Huşi. Dar Huşul există. Mai la dreapta, mai la stânga, la urma urmei tot îl găseşti. Nu putem spune acelaşi lucru despre piesa (adică actul) d-lui Aderca. Piesa e lipsită cu desăvârşire de conflict.

Nu-i nimic. Mai ales la lectură, ce are a face! În formă dialogată s-au spus şi se pot spune lucruri atât de interesante. Nici Cometa lui Anghel şi Iosif nu prea are conflict. Dar are versuri. Multe din piesele lui Sacha Guitry nu au conflict. Dar au spirit. Ultimele piese ale lui Fr. de Curei nu au conflict. Dar au gânduri. Ce are piesa d-lui Aderca? Are mai întâi un subtitlu. Comedie contrară. Contrară cui? Genului dramatic? Talentului? Modestiei? De acord. Pe urmă trei persoane: El – Ea – Soţul – Servitoarea (servitoarea e bine găsit). Singurul pasaj bun din piesă aparţine lui Eminescu, dar d-l Aderca îl aşează în dosul cortinei, în adevăr, d-sa pretinde ca înainte De ridicarea ei să se audă o voce de fată care „să rostească limpede": „Sburător cu negre plete Vin la noapte de mă fură."

Pe urmă începe dezastrul. Pretext: Ea se desparte de musafiri şi-şi aşteaptă soţul. Apare el (adică în metafora d-lui Aderca Sburătorul), mascat şi în frac şi o ameninţă întâi cu revolverul, pe urmă cu conversaţia. De-aci încolo el o plictiseşte pe ea şi amândoi cititorul. Plictiseala se menţine şi pe alocuri creşte chiar. Genul nu e nou. Se numeşte genul plicticos.

Pentru că piesa, nefiind piesă, să rămâie totuşi o bună literatură, conversaţia între cei doi ar fi trebuit să intereseze prin ceva. Ar fi fost bine chiar ca ea să fie strălucită. Pe-un mozaic spiritual pe care paşii de căprioară ar cădea prea greu, F. Aderca tropăieşte însă ca o ordonanţă care aduce ofiţerului sufertaşul cu tocană şi cighir. E pretenţios şi vulgar, atât. Foarte vulgar, greţos chiar, scârbos. În situaţia în care şi-a pus el personajele dramei, câte nu se puteau spune! Octave Mirbeau, de pildă ar fi fost vehement, tăios, crud. Anatole France ironic, bonom, seducător. Jules Renard ar fi pus observaţie, fineţă, duioşie, Oscar Wilde ar fi fost elegant, paradoxal, sclipitor. Courteline ar fi fost hilaritant până la lacrimi. F. Aderca însă rămâne tot F. Aderca. Şi nu se mulţumeşte să rămână F. Aderca. Ni se prezintă în felurite feluri.

Iată:

Spiritual. Citez: EA (crezând că el vine să fure).

Te înţeleg domnul meu, te înţeleg foarte bine. Cred Că am ghicit. Numai că n-ar fi stricat să-mi spui totul de la început.

Ştiu, cu toţii suntem supuşi viciilor. Unul bea, altul e jucător de cărţi. O, nu vreau să spun că dumneata eşti cartofor (aluzie fină), dar aşa, prin familii, cu ce vrei să-şi omoare timpul oamenii bine crescuţi? Jucând popiei? La pocker se pierd mulţi bani. Ai pierdut şi dumneata, ai avut ghinion. N-ai noroc la cărţi. EL-Nu. Am noroc la femei – (Ha! Ha!) EA-Sunt sigură că cunoşti pe bărbatul meu, ştii, (acest ştii ne-a sedus) preşedintele secţiei a II-a de la Casaţie. Ţi-o fi refuzat vreodată cu bani şi acuma, spiritual cum eşti ai vrut să-i joci o farsă — (Ha! Ha!). Minunată farsă. El-Însă nu e acasă. EL-Se vede.

Ironic. Femeia aceasta, cu toată teroarea şi dezgustul pe care trebuie să i le inspire un om care a venit s-o prade şi care îi afirmă că are succes la femei (femeile sunt totdeauna rău impresionate de acest gen de fatuitate), nu mai departe decât în replicile imediat următoare îşi râde (aici spiritul continuă dar se adaugă ironia), de bărbatul ei, faţă de acest om. EA-Ce vrei să facă acasă? (bărbatul ei). E şi el om Cult. Nu joacă popice. (Ha! Ha!)[4]. Preferă *chemin de fer* (ha! Ha! Ha!). De altfel trebuie să pice (vai!) şi el. EL-Pică ceva mai târziu. Deocamdată picai eu (Ha! Ha! Ha!). EA-Ar fi venit el de mult acasă, dar e în câştig probabil şi nu vrea să se ridice de la masă. E om de onoare. Nu vrea să părăsească jocul până nu-i curăţă (aici ironia culminează) pe toţi.

Distins (pur şi simplu). EL-Scumpă doamnă ai imaginaţie. Ceea ce înseamnă că deşi eşti măritată. (Adică tot te gândeşti la amant, citeşte Sburător).

După subtitlul „deşi eşti măritată”, F. Aderca pune puncte, puncte. Cititorul trebuie să ia aminte ca în replica aceasta aşa numitele printre rânduri încep de la puncte şi se cuprind în ele.

Distins (şi în acelaşi timp pervers). EL- (ceremonios – asta-i culmea).

O cât e de frumos! Cât e de necesar pentru o inimă feciorelnică de soţie virtuoasă. E alcoolul omului care nu bea; havana bolnavului de piept; viciul copilului care doarme cu mă-sa; da, sburătorul femeii măritate.

Sau: EA-De unde ştii că madam lonescu e nedespărţită de madam Popescu!

EL-Dar e atât de uşor de ghicit când doamna Ionescu trăieşte cu domnul Popescu, iar doamna Popescu trăieşte cu domnul Ionescu.

Adică:

De sorte que Monsieur Mouton Faisait avec Madame Boudin, Juste ce que Monsieur Boudin Faisait avec Madame Mouton.

Acest cuplet se cântă la Paris în teatrele de varietăți. Dar aceasta, acolo, nu se numeşte literatură.

FMosof (şi poet: poet filosofic sau vice-versa) EL Continuă te rog toaleta. Lacrimile fără toaletă n-au nici un efect. Femeia sărmană care plânge la poarta bogatului, legănându-şi la sânul supt un copil mort, dar e o privelişte firească. Ciudat ar fi dacă nenorocita ar cânta şi-ar țopăi. Pe câtă vreme o damă care stă în lojă la teatru şi, emoționată, simte că dă drumul prin ochii ei de azur la două lacrimi mici (celelalte sunt mari) —, dar spectacolul acesta e inhuman!

În Caragiale, cuvântul damă, e întrebuințat într-un sens, vorba domnului Aderca, contrar, adică hazliu: „Pentru ce insulți dame mişelule? (Noaptea Furtunoasă).

Dar după această replică de cârnățar, cititorul dacă nu e dezgustat suficient ca să abandoneze lectura, constată cu uimire că femeia întinde brațele ca să-i spuie: te iubesc!

Nu mai insist.

Am văzut şi citit în viața noastră multe piese bune. Am citit şi piese proaste. Şi mediocre. De tot felul. Dar, putem declara pe cuvânt de onoare că aşa ceva n-am mai văzut. Imaginându-ni-l pe d-l Aderca dublat în El şi Ea, suntem de părere că el nu trebuie scos de pe scenă decât cu poliția, de-un gardist energic care să-l înşface de guler şi să-l ia „din scurt”: ce cauți aicea domnule? De unde-ai furat hainele? Pe unde ai intrat? Hai la secție! (Hai la secție e în stilul piesei).

Socotim că nu e (afară de umanitarişti) om pe lume față de care să nu existe o femeie care să-l poată determina să facă orice, în genunchi, cu fruntea prosternată, în țărână, acestei adorabile necunoscute ne adresăm pentru a o implora:

Doamnă, Căutați un moment prielnic pentru a smulge lui F. Aderca jurământul că nu va mai scrie piese. Priveghiați apoi să-l respecte. Dacă-l iubiți, gândiți-vă că e în interesul lui. Dacă nu-l iubiți, faceți-o pentru umanitate. Veți bine merita, Doamnă, de la tot ce e om de gust şi artist în această blagoslovita tară. La, statuie de metal nepieritor veți avea dreptul Doamnă şi statuie în. Metal nepieritor vi se va înălța. Cea dintâi piatră a soclului ce va să sprijine chipul d-voastră, de aci înainte sortit să arate veacurilor mântuirea celei mai încercate generații, de un scandalos publicist, o va pune, spre vecinică a voastră slavă, acela ce mai dinainte se măguleşte a fi al vostru şi prea plecat serv.:

F. ADERCA ŞI „MERELE PARADISULUI”

Malițiozitatea peninsulară a scornit, pe seama piemontezilor, această evidentă calomnie:

Un piemontez vroia să fure din grădina vecinului un papagal care părea adormit, pe-un ram, de portocal. S-a apropiat tiptil de pasăre şi-a pus mâna pe ea. La primul contact, papagalul, foarte bine dresat, se răsti: „idiotule!” Impresionat de această apostrofă neaşteptată, piemontezul se dădu câțiva paşi, înapoi, descoperindu-se:

— Scuză-mă, te rog, signore, eu credeam că eşti o pasăre.

Am evocat această cunoscută anecdotă, nu pentru că profilul lui F. Aderca, decupat în carton presat sau în talpă de papuc, aduce aidoma cu profilul exoticei zburătoare, nici pentru că a colaborat cândva la „Bilete de papagal”: m-am gândit la cugetarea lui. În adevăr, piemontezul din fabulă ia pasărea drept om. În urma unui proces intelectual analog, F. Aderca, inversând situațiile, ia omul drept pasăre. Dar, în anecdota; cu piemontezul, italienii mint. În cazul lui F. Aderca eu spun drept.

În numărul din 11 Mai 1930 al „Adevărului literar”, F. Aderca semnează un articol intitulat „Pasărea cu două limbi”.

Pasărea e Andre Gâde. Piemontezul, F. Aderca. Acest ingenios limbaj metaforic i-a fost inspirat (dacă asta se poate numi inspirație), lui F. Aderca, de faptul că Andre Gâde a completat el însuşi în nemțeşte, traducerea în limba germană a cunoscutelor: „Nourritures terrestres”. Trecute prin alambicul cerebral al confratelui de la Dâmbovița, gândurile subtilului

francez devin „Nourritures terre ă terre”. Dar, să nu anticipăm.

— Procedând mai bine, ca de obicei, metodic.

Că o tălmăcire nemțească a lui Gâde l-a exaltat pe F. Aderca până la delir şi histerie, înțeleg. Ştiam că F. Aderca e un, ca să zic aşa, intelectual.

— Dublat de un incorigibil poligraf; şi nu mă tăia capul, unde să-l caut. Mă lămurisem de mult că limba română prezintă pentru el serioase şi explicabile dificultăți. Aşa bunăoară, îmi amintesc foarte bine că, într-un al său articol, F. Aderca sileşte un țăran român să zică îla (cu î, din i), în loc de ăla. Dacă şi în loc de aia, F. Aderca socoate că țăranul român zice, fără să se înece, îia, nu ştiu.

Mi-e destul atât. Cred că nici pentru opinia publică franceză, dacă ai imprima (presupunând că ai găsi unde), o frază ca aceasta: „Le litterature frangais est plein de mechantes litterateurs”.

Nu mai e de adăugit nimic.

La lumina acestei constatări liminare, să examinăm conținutul compartimentului literar, din cutiuța craniană a lui F. Aderca.

Andr<ş Gâde, scrie editorului său din Berlin: „Nu mi-e teamă să afirm că versiunea germană, aşa cum se prezintă (sublinierile sunt ale mele), mă mulțumeşte pe alocuri, mai mult decât textul francez, în asemenea măsură că aş ruga pe traducătorul englez să se folosească mai curând de textul german”.

Bun. Dar, din această afirmație F. Aderca se grăbeşte să bată monedă, susținârtd morțiş că traducerea germană, prin intervenția lui Gâde însuşi, întrece originalul.

Şi asta-i o prostie. Argument:

Mai întâi, ştiut este, că englezii traduc mai uşor din nemțeşte, decât din franțuzeşte (şi asta trebuia s-o ştie F. Aderca).

Apoi declarația lui Gâde că traducerea întrece originalul (şi asta înainte de intervenția lui), e o formulă curentă de politețe

între autor şi traducător (asta nu pretind s-o fi ştiut F. Aderca).

Întru sprijinul şubredei lui gogomănii, F. Aderca reproduce din textul german, corectat şi adăugit de Gâde tălmăcind în urmă, cum ştie el, pe româneşte. Neamțul zice (citez): „Du hast nicht von dem Apfel gesprochen”

Gâde adaugă: *„Doch gestehe ich geme, daMs Paradis-ăpfel, mehr das Auge laben, als den Gaumen reizen”.*

Şi Aderca traduce!

„Deşi trebuie să mărturisesc că merele Paradisului, mai savuroase sărit vederii ochiului (ochiului e de prisos), decât plăcute ceriului gurii”. Îi, Mărturisesc că nu ştiu nemțeşte, dar sensul acestei fraze mi s-a părut ciudat şi oarecum suspect. De ce să nu fie bune de mâncat merele Paradisului? Să fi scris oare Gâde întocmai?

M-am gândit la legenda biblică. După câte îmi amintesc şi Eva şi Adam, dând de gustul fructului oprit, l-au găsit savuros şi mult delectabil. Dovada că, izgoniți din Paradis, a purces Adam-Tatăl la o grabnică şi îndelungată repetire, mulțumită căreia s-a populat această lume. Dacă mărul acela legendar n-ar fi fost bun, nici. F. Aderca nu-l traducea astăzi pe Gâde, nici eu nu-l mai comentam. Referindu-mă la mine, trebuie să recunosc că m-am înfruptat şi eu (ca omul), din acel măr.

— Şi foarte mi-a plăcut. Cred că lui F. Aderca însuşi (sper pentru el), nu-i displace. Pe de altă parte, ştiam că această simbolică poamă nu devine acră, decât atunci când nu mai ai dinți să muşti din ea.

Atunci, de ce să fi scris Andre Gâde, că merele Paradisului sunt mai plăcute vederii? Să-şi fi strepezit el dinții? Pentru ca are 60 de ani? Nu cred! Asemenea glume sunt mai mult în genul lui F. Aderca.

Pe când îmi puneam, enervat, aceste sâcâitoare întrebări, un bun amic, colaborator şi el la „Adevărul Literar”, profesor distins şi om de duh, întră în cofetăria în care mă aflam, luând loc la masa mea. Zărind revista începu să râdă semnificativ.

— Ai citit articolul lui Aderca?

— Da”.

— Zic. „Fanfaron şi obraznic, nu-i aşa?”

— Lasă asta”.

— Zice, – „n-ai observat cum traduce el, Paradiss-apfel?

Respirația mi se tăiase. Atinsese punctul dureros.

— Nu,mint eu, —, n-am citit decât textul german.

— N-ai observat că traduce Paradiss-ăpfel cu merele Paradisului?

— Dar, ce înseamnă? – întreb eu pocăit.

— Pătlăgele, domnule, nu merele Paradisului! Pătlăgele roşii.

Totuşi, F. Aderca îşi termină articolul:

În româneşte, în anul de grație; 1930, nu există încă nici o traducere din Andre Gâde, cu excepția unei singure pagini (ia lasă!), care a apărut în 1929 în „Bilete de papagal”, fapt lipsit cu totul de merit (*je te crois, mon vieux!),* întrucât se datoreşte subsemnatului (ce modestie.

— Nu?).

Nu mă mir că F. Aderca nu s-a gândit că, în România, acei care nu-l pot citi pe Gâde în original nu sunt pregătiți să-l citească nici în traduceri, mai ales ca în cea de mai sus. Se putea gândi însă F. Aderca (în interesul lui) că, oricât de poliglotă toată pasărea pe limba ei piere.

Sau poate l-a încurajat gândul modest că nu poți pieri într-o limbă în care n-ai existat niciodată?

POETUL SURDO-MUȚILOR: CAMIL BALTAZAR,

Flaute de mătasă, Editura Ancora.

E totuşi un (dacă vreți) poet melodic. Mai modest ca Horațiu, el nu aspiră să-şi dureze din ale sale (să zicem) versuri, monument „aere perennius”. El cântă din flaut de mătasă,

după cum probabil îşi suflă nasul în batistă de abanos. Volumul e de-abia un volumaş; mai degrabă o broşură: o broşurică, în paginile lui (sau ei), găsim versuri mici, mici de tot, sau chiar de loc.

Versurile înserate înăuntru încap bine pe-o pagină de revistă, lăsând loc suficient pentru desene explicative. O copertă galbenă ca învelişul cutiilor de chibrituri suedeze sau ca îngheţata de vanilie. La sud-est, un dreptunghi tras cu negru şi în chip de inscripţie tombală (era preferabil pe latineşte): „flaute de mătasă, de Camil Baltazar". Camil Baltazar e scris cu literă mică, parcă ar mai fi fost nevoie să se sublinieze că substantivul e comun. S-ar putea forma un verb nou: a baltazariza = a o lăsa baltă, ceea ce şi face autorul în zece pagini, cu deplin succes. Aceste pagini, incontestabil infinit superioare celorlalte, sunt nescrise, în mijlocul unui dreptunghi ceva mai mare ca cel de pe copertă şi de data asta vişiniu, ca o vipuşcă de curs superior de la şcolile comerciale, o floricică mititică, de un minunat efect grafic. Nu se specifică nicăieri dacă execuţia floricicăi aparţine tot domnului Camil Baltazar (ideea e cu siguranţă a domniei sale). Nicăieri versul lui Vigny: „*seul le silence est grand, tout le reste est faiblesse"* nu şi-a găsit o aplicaţie mai practică. Aceste zece pagini, au fără îndoială, semnificaţia lor. Ele ar putea reprezenta timpul necesar pregătirii cititorului sau, ca să ne slujim de stilul metaforic al autorului, acordării flautului. Cititorul superficial va obiecta că un flaut de mătase nu are nevoie de acordare. Dar cine ne poate asigura că domnul Camil Baltazar nu-l curăţă cu peria de dinţi îmbibată în cea mai pură esenţă de terebentină?

Oricum, aceste zece pagini imaculate dovedesc ezitare (şi asta e bine), modestie (asta e şi mai bine), ba chiar un început de autocritică (şi asta e aproape admirabil).

Tenorul invitat să cânte într-un salon îşi şterge fruntea cu batista, zice că-i răguşit şi în orice caz tuşeşte. Nu va nega nimeni că e cu neputinţă să realizezi acestea pe hârtie. La pagina 11 însă autorul se decide, scriind negru pe galben: „Taci lin" Invitaţia la tăcere revine obsedantă, dar fără Multe versiuni şi în alte bucăţi (niciuna nu are titlu special: „flaute de mătase" spune tot): „Taci molcom"

Pe urmă iar: „Taci lin"

Apoi din nou: „Taci molcom”

Cunoaştem şi alte variante ale imperativului acestui verb: taci mâlc, taci chitic, taci peşte, *etc.*

E drept că hotărârea autorului se dovedeşte timidă la pag. 11. De abia nouă versuri. Total: 28 de cuvinte. Cu 7 sonuri Wagner a scris Parcifal, Tristan şi Isolda, Lohengrin. În 28 cuvinte domnul Camil Baltazar nu obține decât ceea ce am putea numi, în termenii cei mai proprii, a scrie bâlbâit.

Şi nu e nevoie să ne gândim la alte arte. În literatură, în literatura românească, lui Eminescu. Tot 9 versuri i-au trebuit, ba i-au fost de-ajuns 27 de cuvinte ca să scrie:

Rugămu-ne îndurărilor Luceafărului mărilor, Din valul ce ne bântuie Înalță-ne, ne mântuie, Privirea adorată Asupră-ne coboară, O, maică prea curată Şi pururea fecioară Mărie. '

Dar iată cum domnul Cărnii Baltazar care începuse atât de bine (îi iertasem titlul) îşi dă în petic de la prima bucată:

Taci lin, Îngerii serii vin Sara vine Şi a căzut zăpadă.

Melodii albe Au să urce Şi-au să cadă.

Şi vor poposi Lângă sufletul tău de seară şi zăpadă, Asta nu e însă decât o simplă dovadă de paupertate literară. Ceea ce e mai grav e că domnul Camil Baltazar nu cunoaşte măcar limba în care cântă (din flaut). Tocul său se buimăceşte înăuntru ei ca un bondar între două geamuri, în adevăr, la pag. 17 găsim:

A venit noapte

A venit noapte, s-a dus tinerețe, a trecut procuror, a sucombat cumnată de la Tanti, nu e româneşte.

Şi. Dacă e, e tot atât cât şi: „Găina mea-i deja cochetă”

Aparținând unui al domnului Camil Baltazar confrate.

Autorul nu se opreşte aici. Persistă:

(Pag. 27) Când luna a trimes de-acum

(O! Domnule Baltazar!) Atât de mulți îngeri.

Suntem convinşi că cititorul e complet edificat de-acum.

Când ignorarea limbii ne permite să alegem exemple ca cele citate, evident e, că ea se răsfrânge asupra totului. Scoase din pământul lor şi lipite în pâsla domnului Baltazar, cuvintele vor avea, fireşte, o valoare foarte relativă. Faptul acesta ne-ar dispensa cu prisosință să ne mai ocupăm de restul opuşorului. Ştim însă că au existat cronicari francezi care să scrie că Emilie Verhaeren nu ştie franțuzeşte (fără a-i contesta talentul). Beletriştii români s-au grăbit (se putea altfel?) să-i taxeze de imbecili. Nu ne îndoim că nu poate exista Român de bună credință care să susție că d. Camil Baltazar ştie româneşte. Dar nu-i exclus să apară vreun filolog străin din Leipzig sau poate din Tiibingen, căruia românească domnului Camil Baltazar să-i pară fermecătoare. De aceea vom duce mai departe cercetările începute. E oportun totuşi să amintim înainte că talentul acestui scriitor (unanim recunoscut de onor. Critică) a evoluat sub binevoitoarea şi statornica priveghere a unui ilustru critic din Bucureşti. De ce nu şi-a tradus pe Acolyt în româneşte? Nu i s-ar fi deschis desigur (adică cine ştie?) porțile Academiei, precum i s-au deschis lui Homer, votat de curând de secția literară a înaltului aşezământ în persoana domnului Mumu, meşterul tălmaci al Odiseei. Ar fi făcut în schimb faptă, dacă nu națională cel puțin prietenească.

Dat fiind că se adresează surdo-muților (ipoteza e în avantajul domniei sale) domnul Camil Baltazar se slujeşte de termenii muzicali ca şi de limba română. Sufletul său alb pluteşte ca un puf de gâscă (poate că şi el sonor) între tăcere şi armonii de cea mai stranie proveniență. Totul: soarele, anotimpurile, mâinile proprii şi chiar iubita (vai! Vai!) îi apar, când nu melodii, măcar melodioase şi mai cu samă melodice.

„Nu auzi melodia melodiilor tăcute?" (pag. 14).

„Toamna melodic apunea Pe ziduri şi pe tapete de suflet.

Toamna melodic apunea în suflete (fără tapete) (pag. 36).

„Să culegem mimoze cu surâsul galben Şi să le îngropăm melodic"

(adică cum? Cu muzica militară?) (pag. 42).

„în scrisul de melodie şi de aur al sufletului. (pag. 42).

„Mimozele (iar!) spun în melodii galbene (sic)

Că ai să vii. (pag. 43).

„Melodios ca o primăvară tristă” (pag. 44).

Trist ca o primăvară melodioasă. (Asta-i de la mine).

„Sara; fluture melodic şi alb de os” (pag. 46).

„Talanga (asta mai merge!) melodică”, (pag. 56).

„fruntea ei Palidă şi melodică melancolie, (pag. 58). *Etc.*

Ceea ce jigneşte mai mult pe cititorul delicat în scrisul domnului Camil Baltazar e desigur exhibiția unor sentimente, pe care până acum poezia, lirică nu le cunoştea. E trist că tocmai aceasta să constituie singura parte originală a autorului. Poeții, de obicei în imposibilitate materială de a oferi iubitei daruri de preț, sunt de o prodigalitate unică în ceea ce priveşte suspinele, sărutările şi la rigoare lacrimile (pentru specia elegiacă). Acest adevăr nu e valabil numai pentru literatura populară şi cea cultă. Până şi literatura de mahala abundă în pilde convergând în sensul afirmației noastre.

De-ar fi cerul o hârtie Şi oceanul călimării N-aş putea copilă dragă, Seri atâtea sărutări.

Harpagonismul domnului Gamil Baltazar e fără îndoială prima încercare de a compromite dărnicia genului iritabil. La pagina 22 d-sa scrie:

Să mângâi lacrimile mele (dacă s-a mai auzit!) Să le umezesc cu lacrimi noi Pentru ca la pagina 23 să-şi ia măsuri: „Am să vin să ți le cer înapoi —- cândva Cu mâni de frate trist şi sărac”

Voyons Baltazar!

Ca să exprime un maximum de durere, românul zice că vede stele verzi. Domnul Camil Baltazar Se află la celălalt pol psyho-physiologic. Domnia sa vede stele albe.

Ulcioare albe Stele albe Melodii albe *etc.* (Pap. 14).

Această stare de liniște monocromă nu-și are echivalent plastic decât într-un celebru monolog hazliu (al d-lui doctor Ureche mi se pare). Actorul prezintă publicului o coală albă de hârtie, atrăgând atenția, că ea reprezintă o regiune polară și că un ochi avizat poate ușor distinge doi laponi acoperiți, de zăpadă, mâncând lapte acru sau halviță la ușa unui cort acoperit cu blăni de urs alb.

Dar monologul are o valoare humoristică.

Pe măsură ce înaintăm cu lectura, versurile ocupă mai mult loc în pagină (o primă scădere), conținutul devine din ce în ce mai surprinzător.

„Lângă somnul tău s-au oprit viteluşe Mugetul lor mic (sic) spune vecernii; Prelungeşte frumusețea serii în care dormim, Cum poți să taci aşa de frumos?

(Pag. 27).

(Cum poți să scrii aşa de absurd?). Stinge lumina din cântecul minelor tale.

(Pag. 31).

Clopotele de înviere au putrezit de-acum Clopotele de lumină fragedă Clopotele ochilor tăi.

(Pag. 33).

Ne luam de mâini şi plângeam Când amurgul picura din violine galbene Târziu – tăceam şi adăstam.

Tu însă nu mai vrei să ne îngemănăm sufletele în sângele curs (ascultați domnilor!) din darabane Sângeroase.

Tu nu mai plângi şi îți mai fâlfâi Pleoapele în rugăciuni pripite.

Domnul Camil Baltazar face iubitei propuneri extravagante: „închide pleoapa minelor Trage zăbrelele degetelor Apleacă-te peste grilajul cerului Sărută urmele paşilor de căprioară Coboară-te Myriam, Cu mânile; tăişuri întomnate Cu ochii grei de coşulețe de viorele.

Asta depăşeşte pretenţia pe care ar fi putut-o avea autorul, pretinzând iubitei să se apropie umblând în mâni, pe când el, din capul scărilor, să-i cânte din al său de mătasă flaut, sau chiar din ocarină de catifea. Dar acest Camil Baltazar e pornograf.

Iată: „Mâinile tale au scâncit melodii stângace”

(Pag. 17).

Credem că şi cel mai tolerant cititor se va scandaliza în faţa acestui vers porcos. Ştim cu toţii că unii şcolari rău crescuţi, printr-un truc de cea mai Vulgară categorie ajung să evoce cu ajutorul mânelor sunete inomabile reprezentând oribile onomatopee. N-am putea spune că cuvântul scâncit n-ar fi sugestiv. Dar nu putem califica de bun gust, atitudinea poetului care atribuie acestor sunete calităţi de melodie (fie şi stângace). Dacă „asta-i muzica ce-i place” nu înţelegem de ce recurge la contrafaceri.

Înclinaţiunea poetului pentru scabros, culminează însă în versul: „Trupul tău îşi susură limpezimile”.

Din restul poeziei aflăm că e întuneric şi din chiar cuprinsul versului reiese că poetul culege impresia auditiv. Prin urmare limpiditatea elementului cântat nu o putea cunoaşte decât pe cale de informaţie (rezultatul unei analize chimice de ex.) sau dintr-o contemplare anterioară. Oricum, indiscreţiunea ne pare odioasă.

Credem că e destul.

Recunoaştem totuşi că muiat în sirop otrăvit, sau tipărit de-a dreptul pe hârtie de muşte, volumul domnului Baltazar şi-ar afla un rost pe lume.

UN TARTUFFE AL ORTODOXIEI: PETRE GARBOVICEANU

> *Să nu mi se ţie discursuri funebre, căci sunt sigur că primul înscris va fi ţârcovnicul de Gârboviceanu.*
>
> Coco Demetrescu (cu limbă de moarte).

Predestinat din leagăn să popularizeze pe Moliere în creştinescul ţinut al Olteniei, „Omul Bisericii” păşeşte în viaţa laică timid şi cu paşi nesiguri, ca elefantul când intră în teren

mlăştinos, străin de cele lumeşti, absent, serafic, adus de împrejurări prielnice („fără voia mea, fără ştirea mea, domnule”), şef al Partidului Național-Liberal din județul Mehedinți.

Însuşire omenească nu şi-a găsit nici când incarnațiune mai completă, mai integrală ca fățărnicia, în acest bărbat eminamente dulce. Tot ce-l atinge îți face impresia că-l atinge pentru prima oară. În fața vieții sufletul său e plin de virginități. Dacă se uită la gheata sau la tabacherea dumitale, el pare că n-a mai văzut gheată sau tabachere. Dacă-i Atragi atenția că şi piciorul lui. E înfipt într-un articol similar, plin de nevinovăție el se miră, ruculând ca o porumbiță care-şi cheamă mirele:

— Uite domnule şi eu aveam ghete! Nu ştiam, crede-mă, nu ştiam!”

Şi-i exclus să ai cu el o discuție, fără ca să-ți declare de la început că e în totul alăturea de dumneata. Aşa se face că el reuşeşte să-ți plaseze la fiecare două vorbe cinci minciuni, cu gândul la o a şaptea. Dar acest cameleon moral se conformează şi fiziceşte rostului său pe lume făcându-şi ochii când verzi, când căprui, când albaştri (cum binevoieşti). Dacă ai avut nenorocirea să pierzi un ochi într-un accident, el te strânge de mână şi-ți exprimă regretul că nu e şi el chior; dacă te încrunți la el îți surâde galeş; dacă ridici bățul să-l loveşti, el îți şterge haina şi de pofteşti face tumba; dacă-l înşfaci hotărât de guler şi-l faci pre el porc bătrân (după cum şi este), el, slugarnic, evocă figura tatălui dumitale, pe care nu l-a cunoscut şi cu care ți se înfățişează ca frate. Iar dacă disprețul îți stoarce în fața-i un surâs indulgent, el se gelatinizează instantaneu tremurător, sau se topeşte de-a dreptul – ca halvița.

În timp ce destinele neamului se plămădeau în pământ şi sânge, el păzea hârca lui Mihai Viteazul, în jalnica peregrinare de-a lungul pravoslavnicei Ruşii.

Pentru treaba asta ortodoxă, guvernul care îl însărcinase i-a dat bune parale. Şi astfel, nici aceste sfinte oase înăuntrul cărora a încolțit pentru prima oară ideea unirii n-au fost scutite de bir către domnia sa, domnul Petre Gârboviceanu.

Şi dacă în gospodăria județului Mehedinți, unde seamănă făgăduieli şi reclamă voturi, n-a bătut măcar un cui de care să-şi anine numele, pentru a caracteriza trecerea lui prin Şcoală şi Biserică, vom cita fapte două:

Prin Biserică Fiind administrator general al Casei Bisericii nu s-a învrednicit să clădească Domnului adăpost în satul său natal, rămas şi acum fără sfânt lăcaş: Aceasta a determinat pe un venerabil prelat să-i răspundă, de altfel cu duhovnicească blândețe, când căzut la o alegere eparhială, amenința că părăseşte eparhia:

— Bine faci fiule, că vitreg i-ai fost!" Prin Şcoală.

Director de Şcoală Normală şi deprins mai mult să ia decât să dea, chiar când da din banii Statului (adică totdeauna), pretindea pentru asta recunoştință eternă şi personală şi se minuna foarte, când nu i se arăta.

Aşa, întâlnind într-o campanie electorală un învățător care-i fusese cândva elev, făcând propagandă pentru alt partid, a început să-i aducă imputări amare, cu vocea lui dulceagă şi timbru-i de milog:

— Bine domnule şi dumneata eşti contra mea? Apoi nu te-am învățat eu, nu te-am hrănit, nu te-arn îmbrăcat?"

Fostul elev i-a răspuns rece:

— De îmbrăcat m-ai îmbrăcat, dar iscăleam două costume şi dumneata îmi dădeai numai unul!"

Cu aceste calități şi cu binevoitorul concurs a doi morți, a foarte mulți răniți şi a trei mii de arestați ad-hoc, domnul Petre Gârboviceanu suie din nou dealul Mitropoliei în taximetru, ca ales al județului Mehedinți.

Adulând pe toți şi neservind pe nimeni, omul acesta ieşit fără nici un rost din tagma nevăzuților, s-a furişat mieros, clandestin, tiptil, tăcut, din treaptă în treaptă şi când nu se aştepta nimeni, fără sens şi fără explicație, ne-am trezit cu el poponeț în primele rânduri.

Nu scrie, nu vorbeşte, nu latră, nu împunge. Nici nu râde, nici nu plânge (se vaită numai!), nici nu cântă, nici nu bea.

Îl duc împrejurările cum duc apele în revărsare o cutie de sardele goală, sau un şoşon prins în drum. Unde, nici el nu ştie şi nici îi pasă. E la suprafață: e bine-aşa.

Tantieme, diurnele, lefile şi alte încasări periodice se vor adăugi automat şi de aci înainte, unei averi şi fără asta respectabilă. Omul va fi şi de aci înainte incolor, şters, inexistent.

E însă învingător.

Totuşi nu e nimeni din cei ce nu-l cunosc, care în fața figurei sale nevinovate de mucenic suferind, să nu exclame cu un accent de sinceră compătimire:

Bietul om!

P. S. —; L-am văzut aşa la. Turnu-Severin în timpul alegerilor. I-am spus: dumneata faci teroare pe județ. Te voi face caraghios pe țară. Ceea ce şi fac.

„UNU PASCU" ŞI „VIAŢA ROMÂNEASCĂ"

Unus Petrus est în Roma Una turris în Cremona Alma mater Jassiorum Habet Pascum; Şi onoram Quem ineptum vidit forum.[5]

Un projet medieval necunoscut Congestionat şi bunduc, Giorge (cu i) Pascu n-a ființat în memoria noastră, nicicând, izolat.

Ni-l amintim, într-o fotografie, prizărit printre întemeietorii „Vieții Româneşti" ca un morcov într-o jerbă, întrebând cine e, ni s-a răspuns: „unu Pascu". Neştiindu-l scriitor, nedumerirea ne-a fost luminată: „Un bun elev al d-lui Philippide".

Adolescența noastră entuziastă împrumuta ceva din prestigiul celor ce-o înconjoară, acestei anexe, aşezând-o în ierarhia valorilor cam ca pe o rotulă marginală într-un op copios.

L-am văzut mai târziu pe Giorge Pascu pe strada Română, evoluând circular în jurul domnului Ibrăileanu, cu salturi zglobii, ca un „fox-terier".

Contactul personal cu d-sa nu ne aminteşte displăcut decât un detaliu: darea mânei (numitul transpiră cleios), încolo,

nimic de zis. Îl ştiam definitiv şi inofensiv specializat în filologie.

N-aveau să ne supere nici încercările d-sale în publicistica zilnică: nu-l citeam.

Recent, l-am întâlnit pe stradă, agitându-şi indexul cu frenezie şi recomandând cunoscuților, din mers: „Aurora! Aurora!" – Publicase un articol.

Nu împărtăşeam de loc hazul trecătorilor. Ne-a fost totdeauna milă de amenințați. De aceea, ne-am interesat chiar binevoitor de Giorge Pascu propunând unui amic al său – medic – să-i recomande puncție lombară (analiza sângelui dă loc la erori) pentru ca în cazul prezumat de noi afirmativ, să recurgă la măsuri urgente. Amicul d-sale însă ne-a întâmpinat zâmbind: „Nu-i domnule ce crezi, aşa a fost totdeauna".

În fața acestei revelații neaşteptate, nu ezităm să-l denunțăm publicului şi Universității unde e ceva, pentru infamii şi pornografie – fără remuşcări. Că în paginile unei voluminoase publicații humoristice locale, Giorge Pascu se supără pe toată lumea – îl priveşte.

Că Giorge Pascu se avântă imprudent în afară de specialitatea lui obscură, ca un culbec ieşit din crusta calcaroasă – înțelegem.

Când Giorge Pascu scrie: „Proiectul meu era superior proiectului Guşti"; când Giorge Pascu se îngâmfă: „Profesorul Guşti mă linguşea pe mine Giorge Pascu" – pe-atunci ajutor de bibliotecar Într-o bibliotecă în stare născândă; când Grigore Pascu traduce dintr-o revistă italiană un pasagiu dintr-o recenzie, din care aflăm că Giorge Pascu cercetează cele mai vechi documente româneşti şi când Giorge Pascu iscăleşte impudic această recenzie Giorge Pascu, avem motive să afirmăm că Giorge Pascu se află în plin delir de auto-admirație.

E firesc deci ca Giorge Pascu să caute aiurea o popularitate pe care filologia, atât de puțin urmărită la noi nu i-o putea da, plocon. Polemică în această ştiință în care, din generația d-sale, Giorge Pascu, e unic, necontrolat şi ignorat specialist, nu ar putea angaja decât cu învățatul profesor A. Philippide.

Socotim că nu cutează, cu toate că şi domnul Philippide l-a proteguit.

Am fi privit cu indulgență insultele aduse revistei „Viața Românească” în a cărei redacție Giorge Pascu a figurat cândva ca „pique-assiete” (pe româneşte, linge blide).

Am fi trecut cu vederea şi obrăzniciile relative la domnul Paul Zarifopol, scriitor primit cu cinste în marile reviste străine. Cititorul îl va fi urmărit, erudit şi substanțial în „Viața Românească”, sarcastic şi vioi alături de domnul Arghezi în „Cronica”, totdeauna interesant. De altfel, Giorge Pascu nu izbuteşte decât să comenteze (cu citate) greşelile de tipar (o veche duşmănie cu şeful corector al „Vieții Româneşti”).

Îl înlăturăm din discuția literară ca pe-o muscă inoportun căzută în cafea. Dar, acest Giorge Pascu, scrie porcării, a cărora drepturi şi răspunderi de autor îi revin de plin drept (tot el a scos la iveală, din fântâna nesecată a comorilor neamului, ci- „Am o rață târță-pârță, şi-un rățoi târțoimilitură: pârțoi”).

El se antrenează, în pomenita publicație ieşeană, ce are subtitlu: „organ al societății istorice şi filologice” să stupească pestilențial o mână ce i s-a întins protectoare, pe când se repezea s-o pupe cât smerenie.

Giorge Pascu batjocoreşte persoana d-lui Ibrăileanu, dând la iveală simțăminte care mocneau demult în el, împurpurându-i învelişul slăninos şi fără de asta obscen evocator. Gestul acesta față de un protector a cărui exagerată modestie nu-i explicabilă decât prin aceea că se menține cu seninătate deasupra curentelor de subsol, conține toată josnicia slugoiului care tăcea mijlocind bacşiş, pentru a da în vileag vecinilor, imediat ce-i dat afară, că stăpâna avea amant.

Creionul fetid insalivat al Pascului ridicat să împungă a ricoşat rizibil şi neputincios să vatăme altfel, a fecundat ciuperci otrăvite, pe care le exhibă ca flori de stil, în buchet inconştient.

Lăsând mijlociile la o parte, domnul Ibrăileanu e acuzat că se mai numeşte Garabet şi că ar fi mi-r lionar.

Urmând imboldul irezistibil al vocațiunii lui de chelner, accidental poliglot, filologul prezintă cu zâmbet tâmpit

adițiunea sumelor încasate de d-nuâ Ibrăileanu de la „Viața Românească”, încărcând notele şi batjocorind o exemplară cinste, de nimeni bănuită. ';

Aceasta e o mică infamie numai. I-am fi preferat o calomnie bine ticluită şi scrisă cu talent.

Neglijent cum îl ştim, d-l Ibrăileanu va fi mulțumit, desigur, că datorită vigilenței unui „fost amic” cunoaşte situația exactă a unor socoteli, pe care, probabil, le ignoră. Giorge Pascu nu ignoră însă că d-l Ibrăileanu e un om sărac şi nici că în administrarea revistei a pus bani din buzunar, pe care i-a pierdut.

Țâşnit din ghete ca un mormoloc din praştie, Giorge Pascu s-ar fi lipit ridicol de firmament, ca un muc de țigară în tavan, dacă nu întâlnea rezistența neprevăzută a pălăriei care l-a receptat, uluit.

Plantă zguduită de vânturi înăbuşitor insalubre, Giorge Pascu are comun cu animalul şira spinării, cu varietatea om, cravata. Trece printre noi străin şi monstruos, ca. O balenă între peşti.

Pentru slugărnicie, pentru necuviință, pentru întrebuințarea interesată şi abuzivă a titlului de colaborator al „Vieții Româneşti”, pentru trădare de prietenie, pentru crimă săvârşită şi neizbutită împotriva binefăcătorului, propunem ca Giorge Pascu să fie ucis, sau cel puțin împiedicat să se reproducă, prin cunoscuta metodă preconizată de d-l profesor Guşti, pentru delincvenții înnăscuți şi cretini incurabili.

IAR GIORGE PASCU?[6]

N-am auzit berbec să fredoneze din Aida, nici râmă să latre şi să se dea la om, dar l-ani văzut pe Giorge Pascu profesor universitar. Ceea ce lipseşte circului Klutzki şi celor mai vestite menajerii, Universitatea din Iaşi, are. Toată lumea ştie cum se poate obține un câne-lup. Dar cine şi-ar putea închipui că luând un dovleac şi cioplindu-i ochi de broască, nas de morun şi urechi clăpăug.

— Dacă în loc să-l pui într-un vârf de băț ca să-l faci felinar, îl aşezi între umeri şi-i zici Giorge Pascu, se poate să obții un filolog? Iată, s-a putut. Şi pentru întâia oară de la facerea lumei apare pe scoarța planetei omul cucurbitaceu. Nu e deci

de mirare că el cugetă buruienos şi vorbeşte cu sâmburi. Din conținutul gelatinos al craniului său vegetal, cuvintele se desprind anevoie şi odată libere, o iau razna şi brusc în viteză maximă, ca o garnitură de vagoane scăpată la vale, după ce toate frânele s-au rupt. Gesticulația lui disperată şi în contradicție cu ceea ce spune, e o dovadă că vorbirea îi produce dureri fizice şi că mecanismul ei dezlănțuit funcționează independent şi scapă oricărui control. De altfel scopul vorbirii lui trebuie căutat exclusiv în ea însăşi, Giorge Pascu vorbind numai pentru a nu uita să vorbească. Exercițiile lui de dicțiune amintesc acele motoare hodorogite care dacă sunt oprite, nu mai pornesc niciodată, împiedicat să vorbească două minute, Giorge Pascu ar rămâne mut pe viață. De aceea el nu poate fi făcut răspunzător de tot ceea ce spune. Sunt totuşi manifestări verbale care trădează în umanitatea lui relativă sentimente bestiale, pentru a căror ferocitate el trebuie luat de guler şi scuturat puțin.

Animalele cele mai crude păstrează acelui ce le dă mâncare şi le îngrijeşte la boală un ataşament pe care numai turba îl poate anula.

Raporturile dintre d-l G. Ibrăileanu şi dobitoc n-au fost şi nici nu puteau fi altele.

Totuşi, într-un recent consiliu de facultate inenarabila mascara, şi-a dat cu ideea că d-l Ibrăileanu să fie prematur pensionat, pentru că sănătatea nu i-a permis câtva timp să ție curs. Pe firmamentul redus al închipuirii lui tenebroase, Giorge Pascu a dezlănțuit un fulger de pâslă, voind să prăvale o stâncă adevărată. A pârâit puțin dovleacul şi nu s-a mai întâmplat nimic, firește. Dar nu efectele acestei măgării ne interesează, ci intenția şi necuviința nemernicului. Spectatorului neinformat îi va apare desigur firească aversiunea Pascului față de d-l Ibrăileanu, dat fiind numărul de trepte care pe scara zoologică separă aceste două ființe. Dar puțini sunt aceia care ştiu că d-l Ibrăileanu a venit nit odată cu brațul cu fân în ieslea animalului şi i-a Dat lui să pască şi l-a îngrijit pre el la boală şi l-a ocrotit. Nu l-am auzit niciodată pe d. Ibrăileanu vorbind altfel despre Giorge Pascu, decât cu o înțelegătoare indulgență, pe când incorigibilul derbedeu, îl calomnia până şi în fața camarazilor săi de la oficiu.

Dacă nenumăratele servicii pe care cu toate acestea d-l Ibrăileanu i le-a făcut din milă o viață întreagă, au rămas în majoritatea lor necunoscute, aceasta se datoreşte numai discreției proverbiale care e o a doua natură a acestui distins exemplar uman. Dar dacă acele care nu s-au putut ascunde, s-ar şti, care e omul de omenie care nu s-ar scârbi peste măsură şi s-ar putea abține să recapituleze:

Când în toiul cumplitei ierni din 1917, în urma urâtelor tale purtări, rectoratul hotărâse să te dea afară din direcția bibliotecii, ai uitat că numai în urma intervențiilor domnului Ibrăileanu n-ai fost aruncat în stradă, haimana?

Când în Urma infamiilor debitate pe seama profesorului Ilie Bărbulescu, care şi el te-a ospătat şi proteguit, acesta a vrut să te ia, după; cum şi meritai, la palme, ai uitat că te-ai agățat ca un netrebnic de pulpana d-lui Ibrăileanu şi că numai aşa ai scăpat de bătaie, păcătosule?

Când ai fost surprins scriind porcării în condica de prezență la adresa colegilor şi un alt profesor a voit să-ți aplice aceiaşi sancțiune, ai uitat că tot sub redingota d-lui Ibrăileanu ți-ai găsit salvarea, ticălosule?!

Când la rândul lui, Demostene Botez, s-a văzut silit să te bată, ai uitat că tot d-l Ibrăileanu te-a scăpat,. Mişelule?'

Când eu însumi, de față cu profesorul Marinescu, ți-am făgăduit în Piața Unirii palme, dacă continui să mai vorbeşti despre noi cu servitorii „Vieții Româneşti", nu ştiai că tot domnul Ibrăileanu m-a oprit să ți le dau, măgarule[7].

Când simplă eroare de tipar a „Vieții Româneşti", râvneai la catedra care din nenorocire ți s-a dat, ai uitat că la vederea d-lui Ibrăileanu te gudurai ca o javră, lichea, alergând după el cu pălăria în mână, pe străzi, slugoiule?

Aceste toate i s-ar cuveni spuse „coram populo" lui Giorge Pascu dacă acest Giorge Pascu ar avea obraz. Dar eu care ştiu că nici dojana, nici ocara, nici justiția în fața căreia a fost tradus în mai multe rânduri, nici bătaia care i-a fost aplicată metodic, nu-l pot îndrepta, în fața nesimțirii lui celei dobitoceşti mă întreb descurajat: „Pascule, cretinule, ce trebuie să se mai întâmple, pentru a te fixa odată definitiv, în obscuritatea ta glodoasă?"

CA SĂ TERMINĂM CU GIORGE PASCU

Pentru acei care îi cunosc compoziția chimică, Giorge Pascu nu mai e un mister. El nu e om, după cum nu e bicicletă sau pyramidon. Substanța din care e alcătuit având proprietăți hiper-mimetice, el. Poate fi orice. Ținut în apă el prinde, după împrejurări crustă sau aripioare, devenind rac, broască sau ştiucă. În prundiş el se preface în pietricică, pe care drumețul superstițios o poate ține în gură ca să nu-i apară stafii, sau să capete ca Demostene dicțiune, iar cel practic o poate întrebuința ca scăpărătoare (singura formă în care Giorge Pascu e scăpărător), în sertarul bărbierului, el devine brici, la stână, oaie sau măgar, în colivie papagal, între filolog şi papagal sunt legături indisolubile, în faza lui actuală Giorge Pascu e filolog. E interesant ca cititorul să afle cum se prezintă el ca atare. Giorge Pascu nu scrie: eu sunt filolog. Nici măcar: eu îs filolog. El scrie: eu-s filolog. Şi fiindcă el-i filolog, îi vom arăta de unde vine al său, până acum, pentru el, inexplicabil nume. Investigațiile noastre în această direcție, ne-au dus la concluzia că-u final e de prisos. Ar trebui: Giorge (se subînțelege eu), Pasc. Pasc, de la a pasce-pascere. Verb act. Conj. III Indic, prez. Pers. I singular a III-a plural. (Eu pasc, ei pasc).

Cazul e o curioasă derogare de la teoria originii speciilor, în adevăr:

Omul se trage din maimuță. Giorge Pascu, pentru a confirma regula, a creat excepția, trăgându-se din rumegător.

Câteva secole tenebroase a continuat să ragă. Schimbând forma brusc şi fără tranziție (am arătat mai sus că asta e o însuşire particulară lui), când a fost întrebat de primul biped cuvântător cu care a luat contact: ce mai faci?

— El a răspuns în chip firesc: pasc. Cum în vechea ortografie se scria cu u scurt, i s-a spus imediat Pascu, sau chiar Pasculu. Nu se ştie de ce ține el să păstreze pe u scurt.

Actualmente, Giorge Pascu umblă cu uşurință pe picioarele de dinapoi (parcă aşa ar fi umblat de când lumea) şi în această poziție extravagantă suie scările Facultății de Litere, unde ține curs de filologie. Se hrăneşte cu iarbă, lăcuste, râme, gândaci şi (vorba cronicarului), alte păsări. Toate evenimentele acestei vieți îi apar ciudate şi în formă de ·

cimilituri. De aceea a şi scris despre. Ţinând seamă de plus-quam-cameleonismul insului său, o minte imaginativă i-ar putea pregăti un sfârşit fabulos. Ţinut în pământ până la glezne şi stropi zilnic, el ar prinde rădăcini şi s-ar ramifica. Când frunzele ar ajunge în dreptul nodului ombilical, el ar putea fi tăiat de acolo (ca pruncii) şi restul pus în cireada. Jumătatea preschimbată în malac, ar putea fi legată de jumătatea transubstanţială în plantă. Mulţumită acestei ingenioase procedări, Giorge Pascu ar atinge neatinsa culme, să se auto-consume. Când cei doi şerpi din poveste se întâlnesc şi se mănâncă unul pe altul, anecdota zice că nu mai rămâne nimic. Din Giorge Pascu, bivolul ar supravieţui totuşi. Noi însă, din momentul de faţă îl socotim mort. De aceea i-am şi redactat următorul proiect de EPITAF Aici zace (odihneşte, sau repauzează), Giorge Pascu, filolog, mort subit de apoplexie, citind pe, tocmai când acesta îl iertase.

GIORGE PASCU REDIVIVUS

Titlul acesta se cere grabnic lămurit. Cititorul din Capitală şi din restul ţării (cu excepţia Iaşilor), e îndreptăţit să-mi opuie o firească întâmpinare: „cum să reînvie Giorge Pascu, domnule, din moment ce pentru mine, Giorge Pascu, niciodată n-a existat?” De fapt, eu însumi sunt surprins că, dintr-o a mea neglijenţă, pe care sincer mi-o reproşez, din rubricile umoristice ale cotidienelor ieşene, unde-l localizasem ca pe-un buboi, ne-am trezit deodată cu prezenţa insolită a zevzecului meu client, în coloanele ziarelor din Capitală.

Lucrul e de mirare, cum de mirare ar fi ca. Magnificenţius sau Virgilică, personagiile similare din Bucureşti, cu reputaţia circumcisă însă, în loc de Universitate, a unuia la Mărcuţa, a celuilalt la cafeneaua Capsa, să-şi câştige, peste noapte, o popularitate subită în urbea mea natală. Compus exclusiv din infra-uman şi ultra ridicol, apoplecticul deţinător al, prin aceasta, veselei catedre de filologie de pe lingă Facultatea de Litere din Iaşi, părea a fi definitiv resemnat ca prezenţa lui inenarabilă să nu depăşească raza municipiului, a cărui paupertate Notorie o remedia întrucâtva, mărindu-i importanţa geografică, printr-un obiect de curiozitate în plus. Orice sentimente i-am nutri şi oricât am dori să-l diminuăm, trebuie să recunoaştem că de la moartea elefantului circului Sidoli, Giorge Pascu constituie fenomenul cel mai, ca să zic aşa, fenomenal, al regiunii. El prezintă desigur un element de atracţie pentru excursionişti, un motiv de tonică bună

dispoziție pentru localnici, un excelent subiect de articole pentru subsemnatul, în fine un număr. Cunosc cazul unui vizitator din Ardeal, care cu toate că de-abia mai avea bani de drum, n-a vrut să părăsească laşul, unde venise pentru afaceri, înainte de a vedea Turnul Golia şi pe Giorge Pascu. Onestitatea mă obligă să recunosc, că am contribuit la aceasta şi nu odată mi-a fost semnalat de copii pe stradă sau de vecini în sălile de spectacol şi alte localuri publice: „Uite Pascu! Unde-i Pascu? Ăsta-i Pascu? Ha! Ha! Ha!" în fața acestor entuziaste manifestări, vanitatea mea de scriitor era pusă la grea încercare. Căci (trebuie să fac această confesiune), m-am deprins întru atât să văd în Giorge Pascu o creațiune a mea, încât de câte ori un confrate îi pronunță numele, aveam impresia că mă plagiază, iar probele existenței reale a personajului sfârşiseră prin a-mi provoca amețeli. Faptele, riguros exacte, atribuite de mine Pascului în presa ieşeană păreau atât de neverosimile, încât publicul (bon enfant!), le punea sistematic în seama imaginației mele de gazetar, în pană de informații. Sugestionat de această erezie colectivă, am ajuns să cred eu însumi că Giorge Pascu e o ficțiune. Ca să nu lungesc subiectul îl ucisesem, redactându-i şi un epitaf, pe care nu rămânea decât să-l traduc în latineşte, pentru a pune în urmă să-l sape în, piatră. De aceea, când am citit în ziare că Giorge Pascu, tulburând planul armonic al arhitecturii mele literare, se încăpățânează într-o existență de-aci înainte inutilă, şarjând efectele cu trivialități bufone şi continuând porceşte o activitate pe care economia compoziției mele cu tâlc proporționată o reclama imperios finită, am încercat senzația stranie pe care aş resimți-o dacă cineva mi-ar spune că un colonel care nu există decât într-o nuvelă a mea, a fost avansat general şi trimis în Basarabia, sau dacă domnul Mihalache Dragomirescu (ar avea haz ca ăsta să existe), mi-ar cere personal socoteala de cele de mine, despre el, scrise. Revenit în realitate, prin însăşi fapta lui necugetată (uite, ăsta-i pleonasm), Giorge Pascu se cuvine energic, cum se zice pus la punct, în bun părinte, mă simt dator să intervin. Fizicamente, l-am descris aiurea. Nu revin. E destul să menționez în treacăt, că în vitrina unui librar, fiind expuse mai multe caricaturi şi fotografia Pascului, publicul a opinat că cea mai bună caricatură e a lui Giorge Pascu. Intelectualmente, el face parte din tagma etern majoritară a incultivabililor. A scăpat în cultură ca un câine turbat între cristaluri şi porțelane. Spre ruşinea târgului şi pacostea Universității e profesor. S-a suit

pe catedră, fiindcă a fost lăsat să se suie. Asta nu-i vina lui. Nu invent nimic reproducând (fidel!), ceva din ceea ce face acolo acest Tehui reprezentant al țigăniei blonde:

GIORGE PASCU Şi după cum ştiți din Ies „Fpmmes savantes" ale lui Cornelie.

UN STUDENT MUCALIT Nu Corneille, Racine, domnule profesor.

GIORGE PASCU Racine, da, un lapsus.

STUDENTUL:

Am greşit, vroiam să zic Moliere. GIORGE PASCU Aşa-i, domnule, Moliere.

Eu cred că numai timiditatea i-a inspirat studentului soluția adevărului. Un temerar se oprea, fără primejdie la Dante sau Cervantes. Nul în literatură şi bâlbâit în cugetare, activitatea ştiințifică a Pascului se reduce la culegerea de cimilituri pornografice, din gura poporului şi la consemnarea acestei particularități în notule marginale iscălite Giorge Pascu (aportul propriu), ca şi cum după ce ai tras cu bățul în baltă făcând să sară stropi în văzul lumii, mai e nevoie să explici că ai dat cu bățul şi că au sărit stropi.

În prezent, Giorge Pascu e unicamente preocupat cu pronunțarea lui î din i (î), cu limba în cerul gurii, la antropofagi.

Deprins din şcoală să scrie pe pereți, Giorge Pascu aduce şi în Facultatea de Litere aceste apucături de derbedeu, însemnând în condica de prezență, în dreptul colegilor cu care se află în permanent conflict, idiot, cârn, sau chior. Prins asupra faptului Giorge Pascu a mâncat în mai multe rânduri palme, ceea ce l-a potolit temporar, dat fiind că singură corecțiunea fizică s-a dovedit eficace în soluționarea cazului, readucând energumenul la rostul lui hilar. Ea i-a fost aplicată însă întâmplător şi fără metodă, de aceea efectul nu s-a produs complet încă. Când de exemplu profesorul Ilie Bărbulescu a cercat să-l lovească, Giorge Pascu s-a refugiat sub redingota d-lui Ibrăileanu care l-a salvat. Convins că d. Ibrăileanu nu bate, Giorge Pascu s-a grăbit să-l insulte, peste câteva zile chiar, în paginile imunde ale unei obscure publicații pe care o conduce. Tânăr şi ager, profesorul Şerban,

căruia Giorge Pascu i-a făcut nenumărate şi neînchipuite măgării, era desigur indicat să-l sancţioneze mai simţitor, dar l-a scăpat. Căci, de-abia apucase să-i aplice o biată palmă în strada Lăpuşneanu; când să-l mustre cu a doua, Giorge Pascu era în Piaţa Unirii (câteva sute de metri), ascuns în mulţimea trecătorilor pe care-i implora să-l apere. Ajutat cum se vede de noroc, iar de către unii colegi tratat cu aceeaşi inexplicabilă bunăvoinţă cu care l-a tratat şi justiţia, când pe bună dreptate, a fost dus în faţa ei pentru infracţiuni diverse (cum au unii medic cu luna, Pascu are penalist), Giorge Pascu nu se mulţumeşte cu diurnele ce-i reveneau de plin drept ca examinator într-o comisiune din Bucureşti, el dublează ad-hoc preţul şi fără de asta scandalos al ineptelor sale lucrări, obligând candidaţii să le cumpere, achitându-i totodată şi abonamentul la o mizerie de revistă, pe care o scoate el la Iaşi. Acei ce n-au achitat birul au căzut la examen. Un profesor mi-a mărturisit indignat, că acei cari l-au achitat, cunoşteau întrebările dinainte. Că un asemenea examen trebuie casat, nu mai rămâne vorbă. Dar haimanaua de Giorge Pascu mai poate cu asemenea aureolă, să deţie locul pe care îl ocupă? Soluţie, nu· văd decât una: supunerea numitului unui amănunţit examen anatomic.

Sunt convins că nu e un (cum eronat s-au pronunţat anumiţi naturalişti), antropoid. Exemplar unic 'al faunei terestre el trebuie aşezat pe scara zoologică între oustiti-ul 'suferind de elefantiazis şi veveriţă, sau poate bursuc. Nu mă îndoiesc că anomaliile organice pe care cu siguranţă le prezintă, vor adeveri în totul bănuielile mele. Deci, nu la puşcărie, cum vor unii, nici la balamuc, cum ar dori alţii, ci la menagerie.

VESELA SPOVEDANIE

Iată ce mi-a povestit într-o seară, la un pahar de vin, un fost camarad de arme:

Jalnicul armistiţiu fusese semnat în împrejurările ştiute.:

Misiunea germană, sub comanda trufaşului general Brandenstein pogorâse asupra îndoliatei Cetăţi de Scaun a laşilor, ca un stol de corbi. Peste defecţiunea ruşilor înebuniţi de alcool: şi duhul otrăvitor al răzvrătirii, peste lipsurile şi mizeriile de tot felul, marasmul şi descurajarea veniseră ca o ultimă lovitură a destinului să ne încovoaie grumazii, răpunând şi cele din urmă nădejdi.

Întovărăşeam un prieten, în altădată liniştitul cartier al Tătăraşilor, turburat acum de chiotele răguşite-ale ostaşilor împărăteşti, Păşeam abătuți prin zăpada moale şi. Fără să schimbăm o vorbă ne-am strâns mâna, despărțindu-ne în poartă. Purtam încă uniforma regimentului 24 artilerie şi De cât îmi era cu putință ocoleam străzile principale, pențru a nu fi silit să salut ofițerii nemți. Fulgi mari cădeau molcom pe acoperişurile joase. Cotind pe-o ulicioară pustie, zăresc în pragul bisericii un Preot înalt, pregătindu-se să intre. Nu ştiu ce-mi vine şi mă iau după el. Un impuls ancestral, nevoia de-a auzi o vorbă de încurajare, cine ştie? Îmi zice:

— Ce doreşti, fiule!

— Să mă spovedesc, părinte. Caut ispăşirea păcatelor şi duhovnicească sfinției tale binecuvântare.

— Ai ucis?

— Da!

— Rău!

— Nemți?

— Nemți!

— Bine!

— Îți place teatru?

— Da!

— Bine! Dar Moartea lui Mihai Viteazul?

— Nu!

— Rău! Crezi în Dumnezeu?

— Da!

— Bine!

— Dar în N. Iorga?

— Nu!

— Rău! Şi de ce nu crezi în N. Iorga?

— E zălud părinte, e sărit!

— Ieşi afară, măgarule! Am să te reclam la marele cartier general! Am să te chem la Curtea Marțială! Vei fi împuşcat ca un câine! E o ruşine să mai porți uniforma! La zid, la zid!

Credeam că a înebunit popa. O şterg, Dascălul se ia după mine:

B.

— Bine, domnule locotenent, cum îți veni?

— Dar ce-am făcut?

— Ăsta nu e popă, domnule.

— Cum?

— Ăsta e domnul profesor Iorga. S-a îmbrăcat aşa de frica nemților.

Camaradul meu surâdea nostimei amintiri:

— Şi cine crezi că făcea pe dascălul?

— Făgețel?

— Ai ghicit!

DIN „HRONICUL MĂSCĂRICIULUI VĂLĂTUC”

— Anul 2001, luna Octombrie, ziua 16 –

— Introducere —

Vălătuc măscăriciul ar fi trăit, pare-se, în prima jumătate a veacului XX sub glorioasa domnie a marelui voievod Ferdinand I de Hohenzolern-Siegmaringen,. Făuritorul României Mari şi cel dinții al ei Rege. A lăsat în urmă-i o seamă de scripte şi hrisoave, găsite acum două decenii de zelosul cercetător şi om de carte Epaminonda Gongopolos, în podul castelului de la Ciucea, într-o valiză uzată, pe care stăruiau încă inițialele Al. O. T.

Întorsătura frazei, greşelile evident voite de acord şi mai ales unele cuvinte de care se slujeşte prea des, nu corespund întru nimic nici epocii în care a trăit măscăriciul, nici acelora în care căuta să-şi aşeze unele povestiri. De altfel nu mai rămâne umbră de îndoială, că semnătura aceasta e un pseudonim.

Caracterul lui e amplu confirmat de întreaga Operă, care abundă în ghiduşii şi zeflemele, ceea ce dovedeşte că autorul ei nu disprețuia pamfletul şi farsa, folosindu-le ades cu destulă îndemânare. Anacronismele țipătoare, presărate printre cuvinte şi locuțiuni uzuale din leatul în care scria, îi trădează suficient intenția de a păcăli posteritatea. Dar a conchide de aci, că măscăriciul ar fi fost un vulgar mistificator de documente şi un scrib ignar, e desigur hazardat, mai'ales că avem probe certe că el cunoştea binişor vechile pravili, aşa că nici scăpare din vedere, nici eroare din parte-i nu poale'f i. De altfel hipoteza (repetăm: eronată şi adăugim: absurdă) a falsificării, nu rezistă unei critici serioase şi nu a fost susținută decât de un singur contimporan al măscăriciului – unul N. Iorga[8] (Năstase, Nistor, Nicoară sau Nastratin?) cu al căruia portret măscăriciul îşi începe hrisovul. Numitul (istoric? Medic? Economist?), se zice că ar fi aşezat un pretins document (fantezist) al măscăriciului în veacul al XVII-lea, punând prea multă gravitate, în interpretarea unui text de natură uşoară[9]. Se pare că întâmplarea a făcut hazul societății cultivate de pe-atunci, mai ales că măscăriciul n-a pierdut prilejul s-o speculeze în comic, arătând că păcatul bietului N. Iorga nu e nou şi că franțujii cu multă vreme înainte au denumit generic procedeul, prin cunoscuta zicală: „Couper dans la pomade”.

Se vede din portretul ce urmează, că măscăriciul e parțial şi perfid, întrucât faptele atribuite acelui N. Iorga (de ex. Aşa zisa lui pretenție de a fi afecționat mai mult pe principele moştenitor decât regescul lui părinte însuşi, descifrarea inscripțiilor de la Curtea de Argeş, scrierea operelor dramatice în tren etc.) par cu totul neverosimile. Tendința aceasta de şarjă şi satiră, care nu se dezminte o clipă, poate fi un motiv de atracție în plus pentru cititorul profan, în ochii cercetătorului obiectiv însă ea nu e mai puțin, o scădere care se răsfrânge asupra întregii lucrări. Cu toate acestea, imparțialitatea ne obligă să atragem atenția cititorului, că o întreagă serie de documente, păstrate la Academie, îi stă la

dispoziție pentru a dovedi că animozitatea dintre măscărici şi cel vizat e cu mult anterioară fragmentului pe care îl publicăm.

Recent, domnul profesor doctor D. R. loanițescu, a descoperit o scrisoare a măscăriciului către poetul Octavian Goga, datată Ilovăț, 15 lanuar 1926. Pasagiul următor din acea scrisoare vine întreg în sprijinul afirmațiilor noastre:

Deci, iubite domnule Goga, nici un fel de ură personală în contra domniei sale domnului N. Iorga. Toți colegii mei sunt martori că, de pe băncile şcolii încă, păstrez o violentă aversiune pentru această categorie de intelectuali. Ea nu poate germina decât în fazele primare ale civilizațiilor născânde. În țările cu tradiții culturale mai vechi, asemenea cazuri nu sunt posibile. Ce efect ar fi avut de pildă în Franța un atac sau chiar o campanie vehementă a lui Edmond Rostand în contra motorului inventat de-un Durând sau Dupont oarecare? Ar fi provocat desigur dezaprobare şi cel mult surâsuri ironice până şi-n rândurile propriilor lui admiratori, în România însă nu se breveta motorul! Căci la noi e suficient ca d-l N. Iorga să spună ministrului de Instrucție că d-l lonescu sau Popescu nu ştie să cânte din vioară, pentru ca nenorocitului să i se refuze catedra la Conservator, sau să scrie un singur articol în Neamul Românesc pentru ca nici birtaşii sa nu-l accepte capelmaistru. De aceea."

Dar să dăm cuvântul măscăriciului:

ÎNSEMNĂRI DESPRE N. IORGA Fragment incomplet dintr-un document prizărit în Hornicul Măscăriciului Vălătuc.

(indescifrabil)., Jucând Hamlet în Costum de biciclist. (indescifrabil).

Şi era acest N.[10] Iorga om învățat telmiz, burduf, cunoscător a multe limbi ca: turceşte (cel mai bine), frânceşte, româneşte (mai puțin), elineşte, nemțeşte şi încă într-un fel, tot nemțeşte, dar nu tocmai, ce-o vorbesc tot Nemții, dar nu toți, ci numai o parte, spre Miază-Noapte, lingă o apă. Ştia până şi limba kitailor (chinezeşte) şi în multe era chiar kitai (Chinez).

La trup lung şi umbra lui pe zid precum o mătură de Ţarigrad cu josul în susu, având el barbă, măcar că unii au scris (neadevărat), că glas şi chip de fecioară avea, care l-am văzut io, cu ochii mei că avea barbă. Ci fără barbă şi subţire-n glas era altul, ce-au fost capuchihaie şi Logofăt al-trebilor din afară. Iară pe acela ştim bine că îl chema Nicolae Titulescu şi nicidecum N. Iorga. Ci de Iorga numai atât nu ştim pre N.

Mulţi s-au pripit a zicere de N. Iorga că-i mare, nu se ştie bine de ce: au că era lung (în bătaie de gioc), au pentru mintea lui (ca proştii). La umblet umbla încovoiet, anume cu umărul stâng în spre Sud-West[11] şi călca asemeni unui cocostârc cu aripile tăiate, fugărit de copoi, caraghios, împleticindu-se. (indescifrabil). Şi fără ruşine, în faţa cucoanelor, vorbea măscări.

(indescifrabil). Şi numaicătând că-i orn Bătrân şi nu se cade. (indescifrabil). Dar s-o înapoiat de la Beci (Wiana), mofluz, că nimic nu i-au putut face Woronof. (indescifrabil]. Dar iar mă 'ntorc şi zic: de nebun n-o fi nebun, dar nici în toate minţile nu-i.., (indescifrabil). Şi ei să-i taie barba nu altceva şi l-au huiduit şi l-au fugărit pre ulița mare cu batjocuri şi ocări. Şi fluierau ca dracii. Şi cum au scăpat de acel prăpăd au şi scris de olac Măriei Sale lui Vodă, zicând că l-au amenințat c-un obiect tăios şi l-au făcut pre el de râs în tot felul zicându-i lui om de gumă, pilulă Pinck şi mascara. (indescifrabil) şi uitând că nu-i îmbrăcat, că era uituc foarte şi cam zevzec, s-au suit în birjă numai în cămeşă de noapte şi-n picioarele goale, negru, pocit, păros, mai mare scârba. Subvenţii peste subvenţii. Culturale. (indescifrabil). de linguşitor nici că se mai poate linguşitor. Fricos. Ţâfnos.; şi fudul. (indescifrabil) foamete mare. Numai fasole şi pită. (indescifrabil) trimetea Ionel Brătianu şi putinei cu brânză şi compoturi şi făină şi câte toate şi el îl lăuda; ci, încetând războiul cu bine şi nemaiavând nevoie, venitu-şi-au N. Iorga în fire şi trezându-se din acea spaimă mare ce l-au fost cuprins, au uitat binele, au scos şi haina de popă. (indescifrabil) vorbe urâte. (indescifrabil), ca ţiganul. Şi zicea că-i boer (minciuni).ci pusu-l-au atunci Octavian Goga, ce-au fost Logofăt al trebilor dinăuntru, în condica lui ce-i zicea Ţara Noastră ca-n oglindă, pe două coloane, ce bine le zicea Pro şi contra, cât murea Iorga de ciudă cetind acele Coloane, dar n-avea încotro. Şi striga Schitănescul în divan: taci lorgo! Ci neplăcând

Averescului mareşalul una ca asta i-au spus Schitănescului să nu mai strige: taci lorgo, că nu se cade, fiind Iorga mai vârstnic. Iară Schitănescul, nici n-au mai strigat de-atunci taci lorgo, afară de numai odată, când s-au legat Iorga de el şi când neavând ce face, făgăduind el mareşalului să nu mai strige taci lorgo, nici n-au mai strigat taci lorgo, ci numai atât au zis Schitănescul către el: Ţaţa parlamentului!'. (indescifrabil). Cititor de pravili, era bun cititor de pravili, numai că se pripea. Fiind din fire iute şi ciudos foarte, nici nu mai cată să citească slovele pe de-a-ntregul, ci dacă apuca să vadă două-trei buchi, năpustindu-se ca Tătarul la manuscris, se repezea să scrie şi punea mai departe de la el. Aşa spunea el ades că ornamentele sunt inscripţiuni şi inscripţiunile ornamente, cât au băgat de seamă şi Charles Diehl că treabă serioasă asta nu poate fi. Ba odată, tălmăcind el o inscripţiune de pe un zid din Calafat, au zis că sub acel străvechi zid ar fi îngropat un Domn muntean (Tugomir) şi când colo, s-a dovedit a fi nişte necuviinţi, porcării, săpate de-un elev bulgar (derbedeu), despre un profesor şpanchi şi cu nevastă frumoasă, pentru care l-au şi dat afară din şcoli pre acel elev. (indescifrabil) ţinea la mânie şi dacă-l supărai cumva nu te uita ferit-o sfântul. Şi rău. (indescifrabil). de aceia se amesteca în toate, fără socoteală şi despre toate scria, în fiecare zi câte o carte, Dumineca două. Iar când se înfierbânta, un Raft umplea. Zic unii, că cetind una din acele cărţi, un beţiv duhliu i-au scornit că se născuse în ziua de 10 Mai şi că de la bubuitul tunului i se trage una ca asta, dar de-i adevărat sau nu, dracu ştie. (indescifrabil) în timpul căldurilor mari. (indescifrabil). Mai ales seara.

PILULA PINK A UNEI GENERAŢII: N. IORGA

Prefer o strofă de Eminescu întregii opere literare a d-lui Iorga.

Octavian Goga Ca Pico de la Mirandola ştie tot ce se poate şti şi încă ceva.

Nu există zi, nu există ceas, nu există clipă, în care numele său să nu fie pomenit.

N. Iorga istoric, N. Iorga orator, N. Iorga ziarist, N. Iorga donator (şi vice-versa), N. Iorga francofil sau fob (după dispoziţii), N. Iorga germano- (tot aşa), N. Iorga semito- (idem), N. Iorga viitor ministru, N. Iorga fost deputat, N. Iorga mim,

N. Iorga alpinist, N. Iorga agent (sau factor) cultural, N. Iorga om politic, N. Iorga om pur şi simplu sau încă N. Iorga intim, în fine: N. Iorga.

Nu există fapt, nu există fenomen, nu există întâmplare, nu există chestiune, nu există problem, în fața căruia d-l Iorga să nu răsară ca împins de resort.

N. Iorga şi războiul, N. Iorga şi pacea, N. Iorga Şi valuta (mai ales), N. Iorga şi inscripțiile de la Curtea de Argeş (ghinion!), N. Iorga şi Universitatea, N. Iorga şi Academia, N. Iorga şi Europa. 'N. Iorga şi planeta Marte, N. Iorga şi Universul (literar), N. Iorga şi Teoria Cunoaşterei, N. Iorga şi musca columbacă, N. Iorga şi cărarea la ceafă, N. Iorga şi Ceahlăul, etc., etc., *etc.*

De mi..*abcdefghijklmnopqrstuvwxyzşțăîâ*..c copil, profesorii, bunicii şi părinții ne-au deprins a vedea în acest bărbat ceva colosal.

În şcoală ne-am trudit ochii pe frazele lui mari cât un ev şi asimetrice ca o brişcă din Paşcani.

Student, am auzit numele lui cântat pe patru voci, de la Nisa pân-la Tisa, de la Sorbonna la Vălenii de munte.

De douăzeci şi mai bine de ani, refrenul revine obsedant şi neîntrerupt, repetat parcă de mii de demoni invizibili şi perverşi într-o sală cu milioane de ecouri:

N. Iorga, N. Iorga, N. Iorga, N. Iorga.

Pe afişe, în jurnale, pe ziduri părăsite, pe bănci, la bănci, în sus, în jos, la dreapta, la stânga, înainte, înapoi: N. Iorga.

Domnul N. Iorga a spus că toți francofilii nu-s decât nişte secături entuziaste. Ura î Domnul N. Iorga a spus că numai francofilii au dat dovadă de patriotism, simț politic şi experiență istorică.

Ura! Ura!

Domnul N. Iorga a scris că jidanii sunt inasimilabili.

Ura!

Domnul N. Iorga a scris că evreii s-au asimilat.

Ura! Ura!

Domnul N. Iorga a spus că broasca zboară.

Ha! Ha!

Francezii numesc aceasta une scie. Până la apariția d-lui N. Iorga limba românească n-a simțit nevoia unui cuvânt similar, de aceea el nu există încă. Orice înfățişare va lua el însă, istoricul lui va fi inseparabil legat de numele marelui nostru istoric.

Un elephant, ga pese, ea pese, Un elephant, ca pese enormement Deux elephant, ca pese ca pese, Deux elephant, ca pese enormement, Trois elephants *etc.*

Pe româneşte va fi:

Un mic iorghist țipa cu-nversunare: Domnul Iorga-i mare, domnul Iorga-i mare, Domnul Iorga-i mare cât un elefant. Doi mici iorghisti *etc.*

Dar de asta nu-i vinovat exclusiv domnia sa.

Dovedind din şcoală, pe lângă o memorie fabuloasă, excepționale aptitudini pentru învățătură» elevul N. Iorga a stârnit în juru-i o prea justificată admirațiune. Când, mai târziu, terminându-şi studiile strălucite, a continuat (d sa maniere), să se instruiască, pe vremea când la noi în țară, profesorul, inginerul sau medicul, într-un cuvânt intelectualul, îşi mărginea îndeobşte curiozitatea şi chiar idealul în obținerea diplomei, desigur d-l N. Iorga a reprezentat o rarisimă excepție. Cu toate acestea d-sa nu se poate plânge de nenoroc. Faima i-a mers fulgerător. Toți îl revendicau ca pe-o fală a neamului, acordându-i un credit nelimitat în toate domeniile. A fost pilula Pink a generației sale. Apăsat din toate părțile de cea mai zgomotoasă popularitate, a ieşit la suprafață cu uşurință, ca o coloană de pastă de dinți dintr-un tub sub presiune. Entuziasmul mulțimii l-a modelat semi-zeu. D-sa s-a simțit bine ca atare. Acesta e punctul de plecare al tuturor erorilor.

A existat un fetişism N. Iorga. A existat.

Cu posedații nu se putea vorbi. Puteai să le demonstrezi negru pe alb, sau alb pe negru, că d-l Iorga e supus şi el ca

toți oamenii păcatelor şi mizeriilor omeneşti, că strănută pe nas şi păşeşte pe talpă, că doarme, că mănâncă, în sfârşit că i se întâmplă să se contrazică şi că uneori susține inexactități, că nu are de ex. Un dram de talent literar, nici pic de spirit critic. Inutil. Ei râdeau disprețuitori şi-ți răspundeau stereotip: „Te pui cu d-l Iorga?"

Dacă d-lui Iorga i-ar fi venit fantezia să dea reprezentații de dans ei l-ar fi comparat cu Nijinski sau cu Napierkowsca, dacă ar fi pictat, cu Leonardo, dacă ar fi spus cuplete, cu Nitta-Jo. Căci nu există activitate omenească în care d-l Iorga să nu exceleze, de la jocul de şah la pirogravură, obținând aşa cum a obținut din şcoala primară până la Academie, premiul I.

Dacă mai adăugăm la toate acestea un anturaj Adulatoriu, care se extazia sau simula extazul, în fața unor gesturi de la care prietenii sinceri l-ar fi oprit, miracolul se explică bine. Astăzi domnul Iorga se află în situația dificilă şi mai presus de toate jenantă de a-şi putea îngădui orice Domnia sa o şi face. Pentru mințile în funcțiune aceasta nu vine în avantajul d-sale.

Domnul N. Iorga afirmase că Ucraina nu există.

Revista, Viața Românească" a dovedit că ea există. Domnul Iorga a pus capăt polemicei, adresându-se colaboratorilor „infamei reviste ieşene" cu vorbele: „Sunteți obraznici!"

Recent[12], d-l Octavian Goga aminteşte în Camera deputaților faptul notoriu că d-l Iorga figurează în bilanțul băncii Blank. Camera râde. Domnul Iorga soluționează situația apostrofând întreaga adunare: „Să vă fie ruşine!"

Domnul N. Iorga informează un ziar francez (Nouvelles litteraires) despre România arătând „că d-l Brătescu-Voineşti e cel mai mare romancier al țării.

Dacă eminentul nuvelist n-a scris până în prezent romane, aceasta e desigur o necuviință față de d-l Iorga.

Quousque tandem?

E incontestabil, că în viața publică d-l Iorga reprezintă, ca să întrebuințăm o locuție tri vială, un temperament. Pe jăratecul cotidianității, d-sa clocoteşte ca apa în samovar. Ne-am

entuziasmat cu d-sa, când în adevăr inspirat şi mare, cu ochii în tavan şi umărul stâng în spre sud-vest, a izbutit să ridice spre culmi ameţitoare nivelul unei Camere demoralizate, în anul de bejenie 1917.

Dar d-l Iorga face, vai, politică.

Nu vom comite imprudenţa, să ne amestecăm în cercetările d-sale istorice. Ştim că admiratorii cei mai avizaţi aşteaptă cu gura de mai înainte căscată, fructul răscopt al maturităţii ştiinţifice, marea operă de sinteză, pe care din suflet i-o dorim formidabilă şi despre ale cărei idei centrale să putem discuta serios cum pot fi discutate astăzi de pildă ideile lui A. D. Xenopol.

Nu vom avea nici cruzimea să-i analizăm capriciile politice, cu toate că am fost secătură entuziastă şi că prin urmare simţ politic avem. Evenimentele şi-au luat de multişor sarcina să-l izoleze în ceară ca pe-un guzgan mort în stup.

Dar d-l Iorga face, vai, literatură.

Producţia şi critica literară (d-sa se amuză cu ambele) îşi au obârşia, una în puternice simţăminte, cealaltă în atente cercetări, ambele în reflecţie şi meditaţiune, în reculegere. D-l Iorga nu e un contemplativ. Am da un premiu aceluia care ne-ar putea indica ora când d-l Iorga gândeşte. Nu are timp. E un om de acţiune, mai bine zis de trepidaţie, tip eminament motor. Capacitatea şi conţinutul comprehensiune! Sale artistice nu poate fi simbolizat decât de tărtăcuţă. După dejun, când nu are musafiri sau vreo redingotă de cercat, d-sa, în loc să se liniştească, ia creionul şi se pronunţă instantaneu asupra literaturii, în privinţa aceasta e mai prejos de inamicul d-sale de altădată, d-l M. Dragoniirescu. Nu are nici candoarea, nici bonomia acestuia. Domnul Dragomirescu nu pricepe nimic Şi nu convinge pe nimeni: e amuzant. D-l Iorga pricepe greşit şi convinge destui: e primejdios.

Despre creaţiunile d-sale în literatură e de prisos să discutăm. Se ştie că între o conferinţă şi o vizită electorală d-l Iorga „compune o poezie". Intre două feluri de mâncare însemnă pe şervet o cugetare pentru „Neamul Românesc", între două staţii de cale ferată scrie un act de teatru. Piesele d-sale s-ar putea socoti pe gări. Numere-le alţii. Privite sub

specia eternității ele apar construite prin învârtituri cu bastonul în aer. Sub unghiul actualității imediate, comenteze-le cronicarii specializați.

În noi înşine, suntem convinşi că dacă într-o clipită de luciditate autocritică, d-l Iorga s-ar putea sustrage halucinantului narcotic al gloriolei şi ar privi în urmă ce-a făcut, inteligent şi impulsiv cum e, nu ne îndoim că ar da cu tunul în partizanii politici care i-au aplaudat piesele şi ar gâtui recenzenții care lăudându-i literatura i-au pregătit pieirea. De aceea, ca drept credincios al acestei oropsite îndeletniciri omeneşti şi ca nevrednic slujitor a! Ei, din amvonul conştiinței noastre împărtăşite din harul vornicului Neculce şi logofătului Miron, din amvonul conştiinței noastre în care mai pluteşte duhul sfânt al lui Eminescu, Creangă, Caragiale şi Coşbuc, din amvonul conştiinței noastre spre care se ridică fum de hârtie arsă din jertfa derizorie a d-lui N. Iorga, spre mântuirea sufletului său rătăcit şi spre iertarea păcatelor sale, adevăr zic vouă fraților:

Afară din templu! Îndepărtați păgânul! Afară, afară.

OMUL CARE NU NE TREBUIE

Înscriu acest titlu în fruntea rândurilor de față, cu hotărârea şi convingerea pe care mi-o dă sentimentul covârşitor, că unanimitatea unui plebiscit, l-ar ratifica. Nu e nevoie de mai mult, ca toți să înțeleagă ce vreau să spun şi despre cine e vorba. Văd în picătura de cerneală cu care scriu lacrima amară pe care o varsă un neam deznădăjduit şi simt adunată în ascuțişul penei mele toată indignarea publică, în felul în care fulgerele cerului îşi frâng zig-zagul de foc în vârful derizoriu al paratonerului. M-am coborât în fundul prăpastiei care stă să ne înghită țara şi din fundul prăpastiei strig:

Duhul răscolitor al nesupunerii se ridică din toate unghiurile, amenințând să prăvale firmamentul în cioburi, peste capetele noastre. Catapeteasma lumii se clatină şi Dumnezeu şi-a întors fața de la noi.

La fiecare colț de stradă nu întâlneşti decât figuri supte şi mohorâte, pe când răzvrătirea încleştează dinții şi ridică pumnii în fața fiecărei administrații financiare.

Dar nu pentru a evoca mizeria care şi-a întins hrăpăreața-i mână nemiloasă din coliba plugarului şi mansarda studentului, până la masa altădată încărcată, a fostului mare proprietar, m-am aşezat să scriu. Am vrut numai să desprind din jalnica frescă a actualității două momente trăite, profund semnificative, prin izbitorul lor contrast.

Fusesem la agapa anuală a foştilor combatanți care, ca şi în alte rânduri, avusese loc la via de la Copou, a camaradului Dan Badareu, preşedintele asociației. Niciunul din participanții la marea epopee, adunați acolo, nu era dintre aceia în care sămânța otrăvită a revoltei să germineze. Dar voioşia de odinioară dispăruse şi o mare îngrijorare se citea în ochii tuturor. Eram parcă înstrăinați unul de altul şi glumele cu care câțiva mai căutau să învioreze adunarea cădeau în vid, lăsând pe fiecare cu gândurile lui. O clipă însă, ne-a unit pe toți. Prefectul județului se ridicase să închine, după ritualul întâlnirilor noastre, cel dintâi pahar, pentru Rege. Când a rostit numele Suveranului, ca la o comandă pe care nimeni n-o dase, toți ne-am trezit în picioare, intonând imnul regal.

A fost o clipă de reculegere şi îmbărbătare. Discursuri propriu zise n-au urmat. S-au evocat scene din război şi s-au răsfoit amintiri comune. Vechea legătură se restabilise. Şi la acel ceas al înfrățirii şi al destăinuirilor, maiorul invalid Emil Miclescu, cu lacrimi în ochi şi buza tremurândă s-a spovedit nouă arătându-ne starea de plâns în care se află tovarăşii lui de glorie şi suferință. Nici ei, nici invalizii de război, nu-şi mai primesc nenorocitele pensii, lăsați de vitrega stăpânire în voia sorții, ca nişte oameni fără căpătâi, adevărați copii ai nimănui. Nu era protestare în glasul sugrumat al vorbitorului. N-a pronunțat cuvinte de ură şi nici n-a proferat amenințări. Resemnat şi mândru ca un adevărat ostaş, crescut de mic în respectul Coroanei şi iubirii de țară, desigur, că nici n-ar fi spus ce-a spus decât între noi. Durerea de nedescris care îl stăpânea era durerea altora şi nu prinsese glas decât pentru a ne cere să îndulcim agonia unui fost camarad, invalid şi el, care nu numai că nu-şi poate îngriji plămânii minați de boală, dar nu are nici banii trebuitori pentru pânea cea de toate zilele.

Sub stăpânirea acestei impresii grozave ne-am ridicat de la masă, îndreptându-ne spre dâmbul înverzit de pe care preotul urma să sfințească placa de marmură indicând „Aleea

ofițerilor de rezervă". Ca în atâtea vremi de restriște ale neamului românesc, gândul abătut găsea un adăpost la umbra crucii. Priveam la cei patruzeci de foşti luptători îngenunchiați în iarba jilavă şi-mi ziceam:

— Vai de noi şi vai de țară, când şi aceştia vor pierde nădejdea!

Ne-am despărțit posomoriți, în grupuri mici. Am intrat, cu grupul în care mă aflam, în casa unui camarad care ne poftise la o cafea. Am stat multă vreme fără cuvânt, în fața ceştilor băute în tăcere. Cum vorbele nu mai aveau rost, gazda a întors butonul unui aparat de radio şi ne-am trezit deodată în fața marelui discurs al primului ministru. Domnia-sa (e), ne asigura că suntem un popor sănătos (ee), că în adevăr (e), trecem printr-o criză de stat

(ee, ee) şi ne invita să ne facem datoria. Soluția tuturor relelor care ne bântuie, domnul preşedinte al consiliului nu o vedea decât în sufletele noastre (e), îşi va fi amintit profesorul de istorie că în zbuciumatul nostru trecut, după ocârmuirile haine şi pustiitoare, nu odată, a însemnat cronicarul pe răboj că au rămas bieții oameni numai cu sufletele, întocmai ca după guvernarea domniei-sale. Dar nu domnia-sa, care a inaugurat regimul stomahurilor goale, e indicat să facă apel la suflete şi să ne ceară jertfe. Nu domnia-sa care n-a înțeles suferința şi a batjocorit sărăcia mai poate să vorbească țării. Am înțeles cu toții repede însă că nu vorbea un primministru. Vorbea autorul lui Sarmală, vorbea omul pe care natura a experimentat inima de găină pe trup de pajură, vorbea, haut-parleur"-ul Larousse-ului, vorbeau stihiile, vorbea neantul. Şi pe undele hertziene ale sufletului meu care rupsese contactul cu postul Bucureşti şi Blaj experimental, am prins răspunsul țării: „Pleacă domnule profesor de la nelocul dumitale, pleacă! Du-te la Văleni sau la Sorbona, la Oxford, sau la Cetinge, pe ocean sau în stratosfera, du-te unde vrei, numai du-te odată! Sufletele de care vorbeai sunt destul de îngăduitoare şi nu-ți vor cere nici să te arunci în mare şi nici măcar să-ți tai barba, îți cer să le laşi în bună pace numai cu necazurile lor! Ba, sunt perfect convins că conducătorii de mâine, oricare ar fi ei, se vor îngriji să nu ți se întâmple nimic neplăcut şi vor veghea desigur să-ți încasezi la timp lefile toate."

Am întrerupt aici scrisul, chemat la telefon unde aflu acum, în al unsprezecelea ceas al nopții şi al Sorții noastre noutatea reconfortantă că d. profesor Iorga a prezentat Suveranului demisia cabinetului. Să fi auzit şi domnia sa răspunsul sufletelor la care se adresa? Nu cred. Dar închei aceste rânduri triste dominat de viziunea țării lăsată de izbelişte, ca un ogor pustiu, pe când pe zarea devastată se proiectează uriaşă, neagră, strâmbă şi rău prevestitoare, fantoma omului care nu ne trebuie, ca o sperietoare de păsări.

MARELE TOT ŞI MICUL NE-TOT SAU DOMNUL M. DRAGOMIRESCU Şi POETUL

Fantezie grotescă pe o temă idioată.

Estetica integrală vede în operele geniale nişte adevărate specii ale unei lumi noi ale lumii psiho-fâzice, lume deosebită şi de cea fizică şi de cea psihică.

M. Dragomirescu Casa prietenului meu, poetul Alfa e aşezată în fundul unui parc plurisecular în împrejurimile oraşului Omega. Insulată[13] în izolare, clădirea aceasta cu un singur etaj, e acoperită în întregime de plante agățătoare. Iar parcul întins pe câteva hectare e împrejmuit în față de vechi ziduri groase care nu lasă să i-se vadă de afară vegetația exotică, multiformele boschete, pavilioanele, peluzele, bazinele cu peşti de aur şi jocurile de apă pe care fantezia maladivă a unui grădinar artist le-a orânduit cu o desăvârşită şi halucinantă măiestrie, în definitiv n-ar putea preciza nimeni de ce, dar toată lumea era de acord că neobişnuitul ornamentațiilor acestui decor dădea o stranie impresie de vis şi nebunie, părând mai degrabă a fi materializarea provizorie a unei viziuni de somnambul, decât alcătuit în adevăr din lemn, piatră, plante, marmur şi nisip. In dosul clădirii absența zidurilor permitea unui lac nesfârşit să facă punte de safir între locuința poetului şi firmament. Nu aveai de scoborât decât vreo câteva trepte de pe terasă pentru a păşi în barca adormită, de unde se vedea mai bine lina lunecare a lebedelor căutând luceferi, printre nuferi paralizați.

Prietenul meu se întorsese de câteva zile numai dintr-o lungă călătorie în extremul orient.

Lovind în gangul care agățat de portița de stejar înlocuieşte muzical stridența soneriilor electrice, n-a trebuit să aştepte

prea mult pentru ca bătrânul PsihoPhisicus să-mi deschidă cu acelaşi surâs pe care ii cunoaştem de ani şi ani. Bătrânul PsihoPhisicus fusese botezat de D-l Mihail Dragomirescu în al cărui „Institut de literatură" figura încă, în calitate de membru onorific, fiind un personaj abstract şi totuşi palpabil şi (după propria expresie a maestrului) depinzând de stăpânul său (Poetul) şi totuşi de sine stătător ca: Divina Comedie., Faubt, Foiletoanele din Viitorul şi Pseudokinegeticos. Simpatia pe care capul lui înălbit ți-o inspira era anulată repede şi în întregime de rezerva prețioasă cu care te primea, precum şi de mania de a complica Lucrurile prin vorbirea lui pedantă şi „toute en formules". Îmi era totdeauna teamă să-i pun o întrebare, căci nu se putea prevedea niciodată unde poate duce această imprudență. Risc totuşi: · -· Ce face stăpânul tău, bătrâne?

— E un mister pe care slăbitele puteri ale modestei mele minți nu l-au putut pătrunde.

— Nu-ți cer un interview PsihoPhisicus, vreau să ştiu numai dacă în momentul acesta stăpânul tău e vizibil.

— A! E o aluzie la romanul lui Wels! L-am citit.: ·

— Nici o aluzie PsihoPhisicus, te întreb dacă stăpânul tău e acasă şi dacă-l pot vedea fără să-l turbur.

— Pentru că domnul îşi dă osteneala să insiste, am înalta onoare a-i răspunde mai întâi că pentru stăpânul meu domnul e totdeauna binevenit, apoi că stăpânul meu nu s-a îmbrăcat încă şi că în clipa în care am onoare să vorbesc se găseşte în odaia de lucru. Mi-a poruncit să-l las singur până mă va chema. A intrat în odaia de lucru la 11 dimineața şi iată, deasupra pavilionului chinezesc luna a crescut pe-un ram de chiparos ca un măr de aur într-un pom de Crăciun, fără ca luminatul meu stăpân să fi apelat încă la nerăbdarea mea de a-l servi.

În casă, un fum gros şi mirosind ciudat mă lovi.

— Ge-i mirosul acesta PsihoPhisicus?

— Numai pentru că domnul l-a remarcat îmi voi permite să-i atrag atenția că mi-am permis să am impresia că de la reîntoarcerea din orient stăpânul meu se artificializează.

— Ascultă PsihoPhisicus, fumul acesta îmi pare a fi de opium.

PsihoPhisicus păru ultragiat de sublinierea mea indiscretă. ·

— Analizarea acestui detaliu nu intră în umilele mele atribuțiuni.

De abia atunci mi-am dat seama că gogomanul se gândise la „Leş paradis artificiels" de Baudelaire.

Ajunsesem la uşa odăii de lucru.

Cu călcâiele lipite şi mijlocul frânt în unghi drept solemn şi teatral PsihoPhisicus deschisese uşa, pentru a o închide apoi încet şi fără zgomot în urma mea.

Prietenul meu Alfa, într-un halat de. Mătasă neagră împodobit cu flori galbene, dormea cu capul pe masă. Mâna întinsă de-a lungul suprafeței lăcuite a acestei minuni de artă japoneză se crispase pe toe, iar bărbia îi era sprijinită de-o coală de hârtie pe care se vedea o mare pată de cerneală neagră, îl bat uşor pe umăr. La vederea mea, expresia poetului ia o înfățişare de groază:

— Te-ai umflat? Ai crescut? Te-ai bărbierit! Nu găseam nici o explicație acestei primiri neaşteptate. Dar prietenul meu îşi reveni.

— Lartă-mă, începu el. Nu-ți poți închipui ce mi s-ra întâmplat. Şi după ce-mi oferi țigări şi cognac începu această extraordinară povestire.

Toată noaptea n-am putut dormi de căldură. Aprindeam lumina la fiecare jumătate de oră, fumam o țigară, încercam din nou să dorm, imposibil. Aveam câteva cărți interesante dar nu voiam să încerc niciuna, în nădejdea că la primele pagini de lectură, voi izbuti să dorm. Îmi trebuia ceva uşor, plicticos chiar. Mi-am amintit că pusesem de-o parte câteva publicații româneşti.

Reviste, ziare, cu şi fără suplimente literare. Le-am citit pe toate, într-un târziu am adormit. După vreo patru ore de somn, adică pe la zece dimineața m-am trezit. După un duş călduț şi un păhărel de Porto am intrat aici. Îți mărturisesc că nota. Dominantă a celor mai multe periodice româneşti pe care le citisem în timpul nopții, mă umpluse de. Jale. Mă

pregăteam să scriu pentru „Țara Noastră” un articol în care intenționam să discut câteva aspecte ale acestei literaturi.

Bag tocul în călimară, dar când să-l scot simt o greutate agitându-se în vârful peniței. Te asigur că n-am resimțit deloc curiozitatea pescarului care nii ştie dacă în vârful undiței se zbate un rac, o broască sau (vorba fabulei) o ştiucă. Un sentiment de groază pusese stăpânire pe întreaga mea ființă, în cele din urmă mă hotărăsc şi trag tocul afară. Cine crezi că se zbătea cu nasul înfipt în vârful peniței mele? Însuşi domnul Dragomir Mihalachescu.

— Mihail Dragomirescu, rectific maşinal şi uluit.

— Nu-i tot una? Zâmbi amicul meu. Cine-o să-şi mai bată capul cu astfel de mofturi? L-am recunoscut după modul de-a rosti cuvântul genial. Şi bagă de seamă, până acum nu-i controlasem pronunția decât pe hârtie. La vederea lui, grațioasa Ta Ñagra pe care o vezi îşi acoperi fața făcând o bruscă piruetă şi dând cu ochii de bustul lui Voltaire, a căruia înfățişare se dilatase în semnul celui mai (dacă se poate spune) homerice veselii, i se adresă cu vorbele: „Quelle horreur, Monsieur!”

Asta m-a edificat asupra autenticității statuetei, confirmându-mi bănuiala că gingaşa antichitate elină e de fabricație pariziană.

În timpul acestei scurte scene, urmând ritmul, zbâniâielii unui bondar, domnul M. Dragomirescu, cum zici că-i zice, dansa pe sugativă descriind în litere ronde, cu ajutorul călcâielor sale pline de cerneală, frazele pe care le poți citi. Uite. În adevăr citesc pe sugativă: „Estetica integrală, infinitul naționalizat, eu nu pot avea nimic cu Al. O. Teodoreanu din moment ce nu s-a dovedit a fi genial, ce poate avea el cu mine din moment ce eu sunt?” Urmează câteva curbe capricioase, ca urmele de olandeză pe gheață. M-am convins că afirmația unora (vezi A. Mirea), cum că domnul M. Dragomirescu ar scrie cu piciorul nu e o banală figură poetică ci un neverosimil adevăr baroc.

— Şi ce-ai făcut, zic, din ce în ce mai uluit?

— Întâi l-am dezbrăcat. Nu-l puteam lăsa aşa plin de cerneală. Mă temeam să nu moară. Dar asta e o prostie. A vrea să-l scapi pe domnul M. Dragomirescu din cerneală, e ca

şi cum ai vrea să salvezi peştii de la înec în timpul inundaţiilor. Cerneala e elementul lui. Dacă nu se înăbuşă la aer e că se aseamănă şi în această privinţă cu racul. Chiar dumneata (mi se pare în revista „Gândirea”[14]), printr-o singură apăsare de peniţă, l-ai scos la iveală în mărime supra-naturală (umflat cu aer). De astă dată, l-am pescuit în călimară, de unde a ieşit în proporţiile lui fireşti, adică de mărimea unui E din titlul, Adevărului literar”. După ce l-am dezbrăcat, l-am fricţionat cu peria de dinţi săpunată şi la urmă cu „pierre-ponce”. I-am făcut apoi un duş cu pulverizatorul (a-ha! I-hu! Bum-ta-rara! Iu, iu, iu!

— Aşa făcea) şi l-am lăsat să se usuce într-o cabină improvizată din cărţi de joc, oferindu-i un colţ de sugativă, tăiat de mine în formă de halat de baie. Dar de-abia îl pudrasem cu talc ca pe-un pruncuşor opărit şi el iar s-a repezit la călimiară. Când am văzut că^-i incorigibil l-am luat frumuşel! De ceafă şi l-am pus în palmă (văzut cu lupa e foarte nostim). Partea amuzantă e că a început să mă mustre. Se uita la mine de sus în jos. · Cred că; suferă de un defect de optică. Avea aerul să-şi închipuie că el e uriaşul şi eu piticul. Părea că nici. Nu bănuieşte că nu depindea decât de capriciul meu; să aleg între a-i intrdouce un ac de cravată în nodul vital sau a-i da soarta unei anumite insecte noctambule, strivindu-l prin presiune, cu unghia. Dar supărarea nu i-a ţinut mult. Omuleţul a început să târâie o conferinţă în care nu era vorba decât de infinit, de el şi de eternitate. Un greier ca un ecou răspunse de undeva covârşindu-l. Am profitat de ocazie pentru a-l examina. Cu vârful peniţei i-am ridicat învelişul cutiuţei craniene, cum ridici un capac de lulea. M-am bucurat pentru dumneata. Ţi se dovedea exactă o ipoteză aparent inadmisibilă. Fac o secţiune într-o proeminenţă afectând forma unei circumvoluţii din ceea ce părea a fi un creier.

Gust. Ai avut dreptate: Capul domnului M. Dragomirescu conţine miez de nucă. Acum se explică toate îmi ziceam închizând la loc capacul, pe când pacientul ţârâia înainte. Faptul ar trebui numai răspândit, (ceea ce şi fac. N. A.). Mă mir chiar că vreme de 30 de ani, atât de puţini scriitori români să fi aflat secretul acesta. Un val de aer proaspăt năvăli pe geamul deschis. Am aşezat vivanta miniatură pe-o coală de hârtie şi l-am scos la geam. La vederea bolţii înstelate a făcut un mic gest larg.

Marele Tot! Exclamă el ceva mai tărişor, ţârâind apoi pe-acelaşi ton (monoton, monton!).

Micul netot! Hohoti un liliac din zbor, voind parcă să-l anunţe nopţii indiferente, pe când licuricii toţi parodiau stelele, în aplauzele de catifea ale falenelor. Omuleţul meu începuse să se umfle. La un moment dat devenise complectamente sferic şi nu mai păstra cu hârtia decât un singur punct de contact, înţepându-l atunci cu peniţa (aşa, din glumă) a plesnit deodată şi n-a mai rămas din el decât pata de cerneală pe care-o vezi.

Prietenul meu tăcu.

Sprijinit de pervazul ferestrii priveam parcul, în lumina selenară diamantele bazinelor se schimbau în ametiste, safire, smaralde şi opale. Şi ca un invizibil bazin muzical, din desişul copacilor înmărmuriţi, privighetoarea aruncă o limpede jerbă de note.

Uite, am spus fără voie. Dacă Mihalache Dragomirescu ar exista încă pe coala dumitale de hârtie, ar scrie desigur fără toc, (cu tocurile), că privighetoarea aceasta are talent dar că poetul Talaz de ex. Are geniu.

Ei şi? Replică poetul întinzându-se de oboseală. Pământul şi-ar continua totuşi nesupărat mersul în neant, cu tot cu privighetori, parcuri, nopţi de Mai, Dragomireşti şi alte mofturi.

Bătrânul PsihoPhisicus ascultase se vede la uşă.

Cu o temeritate de neînchipuit la un om ca el, intră buzna în cabinet. Era livid. Cu o voce de asfixiat de-abia putu articula, arătând pata de cerneală.:

Asta e tot ce-a rămas din Maestru? B-l Dar ce-ai fi vrut să rămâie, pufni Poetul? · · în faţa acestui răspuns brutal, cu o hotărâre, admirabilă PsihoPhisicus sări în picioare pe coala de hârtie şi-şi dădu foc. S-a consumat liniştit ca o havană, lăsând nu mai mult ca două scrumiere de scrum gros.

· Şi iată cum, aproape odată cu Maestrul creator, dispăru atât de mişcător şi Creatura, bătrânul PsihoPhisicus, personaj abstract şi totuşi palpabil şi (după propria expresie a Maestrului) depinzând de stăpâriu'l său (Poetul) şi totuşi de

sine stătător ca: Divina Comedie, Faust, Foiletoanele din Viitorul şi Pseuăokinegetico's.

Morală:

Nu fumați niciodată opium cu stomacul încărcat.

GBAMOFONUL INDEPENDENT

Sau încă M. Dragomirescu, Institutul de Literatură şi România Mare Leş sots sont ici-bas Pour nos menus plaisirs.

Gresset.

Se-ntreabă-un critic: „tu Horațiu Ce stai acuma în Olimp, Pe când trăiai, oare cât timp Şi cam ce loc aveai în spațiu?”

Şi i-a răspuns atunci Horațiu, Cu domiciliul în Olimp: „Dragomirescu are spațiu, Horațiu însă n-are timp”.

A. Mirea (Caleidoscop).

CONVERSAȚIE

(Scena se petrece la Lipsea, pe când domnul M. Bragoniirescu făcea doctoratul în filosofie).

AL. O. TEODOREAN1

COLEGUL Mihalache, tu l-ai citit pe Kant?

D-l M. DRAGOMIRESCU Eu nu-l citesc pe Kant!

COLEGUL Dar pe Schopenhauer?

D-l M. DRAGOMIRESCU Eu nu-l citesc pe Schopenhauer.

COLEGUL Nici pe Nietzsche?

D-l M. DRAGOMIRESCU Eu nu-l citesc pe Nietzsche.

COLEGUL Bine Mihalache, dar ce fel de doctorat în filosofie faci tu, dacă nu citeşti nici un filosof?

D-l M. DRAGOMIRESCU Uite ce-i dragă, eu vreau să fac critică în literatura română, de aceea nu citesc nimic şi mai ales străini pentru că aş risca să-mi alterez personalitatea; (Gura lumii).

Pentru copilăria şi adolescența celei mai încercate generații, d-l M. Dragomirescu a fost un fenomen autumnal: obsesie. La începutul anului şcolar, Omată cu cele din urmă frunze moarte ale toamnei, dispăreau din vitrinele librăriilor, exemplarele cu înveliş atrăgător, în locul lor, odată cu ciorile şi corbii, coperta cenuşie a îngrozitoarelor manuale didactice. Peste toate, covârşitor, titlul tenebros al cursului de limba română: M. Dragomirescu. Din înalt ordin ministerial, prin el şi numai prin el, mijlocitor oficial de literatură şi retorică, fragedele vlăstare puteau lua contact cu scrisul lui Eminescu, Creangă, Coşbuc, Caragiale. Printr-o tainică vrere a destinului el şi numai el avea să asocieze o tristă amintire numelui celor mai dragi sufletului nostru scriitori, în ceasurile ce-ar fi urmat să fie de încântare şi reculegere, nu puteai cutreiera hudițele Humuleştilor, nu te puteai veseli la „Nunta Zamfirei", nici urmări luna plutind „Pe mişcătoarea mărilor singurătate", în închipuirea halucinantă a celei mai · frumoase vârste, fără ca d-l M. Dragomirescu să nu te tragă înapoi, de picioare, în mocirla cu mormoloci şi râme, a notulei sale explicative.

„Mais helas! Ici-bas est maâtre: sa hantise Vient m'ecoeurer parfois jusqu'en cet abri sur, Et le vomissement impur de la Betise Me force î me boucher le nez devant l'azur".

Dar a trecut şi asta. Am părăsit şcoala cu certitudinea că d-l M. Dragomirescu nu-i nici destul de înțelept ca să fie critic, nici destul de nebun ca să fie scriitor, îl iertasem (pe jumătate) şi-l uitasem. Aproape. Mi-l amintea arare vreo cronică veselă, caricatură, o anecdotă. De multe ori însă, la auzi numelui său, vechile revolte reînviau tumultoasfe. Simțeam (mărturisesc) o francă aversiune față de acest om pe care nu-l văzusem încă. Dragomiresepmihalachizarea literaturii noastre mă irita. Căci p. u se poate contesta că în acest jalnic moment al dfezvoltării noastre literare dominat de prezența sa, d-l M. Dragomirescu reprezintă o realitate culturală (calificativul e la modă). Onoare lui! Onoare țării!

Au trecut ani.

„Realitatea culturală” s-a micşorat în mintea mea treptat, treptat, până la dispariție. Dar iată, în timp ce-mi făceam serviciul militar, într-o noapte limpede de iunie, în tabăra de la Dadilov, numele d-lui M. Dragomirescu înveselind restriştea unui întreg contingent de tunari. Se făcea mare haz pe vremea ceia, printre ofițerii şi elevii şcolii de artilerie, de cursurile de drept internațional ținute deun căpitan, viitorilor ofițeri de la altă şcoală.

Cum ne apropiam de terminarea stagiului, regimul se îndulcise simțitor şi ca un semn al libertății apropiate, lanterna de la cantină se stingea mai târziu.

Lângă baterii (cu sifon şi gheață) ne fixasem pe poziție, în jurul unei mese, mai mulți camarazi. Se citau definiții şi maxime din cursul căpitanului profesor de drept. Un locotenent, băiat cu carte şi prietenos cu elevii, trăgea cu urechea şi râdea cu poftă, când, unul din cei mai mucaliți brigadieri ai seriei, student la litere, interveni: „De ce râdeți domnilor le-un nenorocit pus să ție „din ordin”, un curs pentru care n-are nici o pregătire şi din care nu-şi face bici o fală? Căpitanul în chestie vorbeşte de dreptul ginților, tot aşa cum ar vorbi de datoriile plantinului sau de cometa lui Haley, dacă i s-ar pomeni s-o facă. Dumneavoastră ştiți doar cum se procedează în armată. Serviciul interior, specifică del ex. Că la orele 5 recrutul român trece la robinet şi-şi spală fizionomia. Dacă e găsit la robinet fără să se spele urmează acelaş dialog!

SERGENTUL

Pe ce nu te speli, mă leat? (aşa şi pe dincolo).

LEATUL Nu curge apa, trăiți don sergent.

SERGENTUL (teribil)

Să curgă!

Şi dacă apa se încăpățânează să nu curgă (ordinul nu se discută), leatul e dus la arest, pentru ca un gradat să-i facă „teoria ordinului” (aşa şi pe dincolo). Căpitanul nostru față de ştiința dreptului e tocmai ca soldatul față de robinet. A făcut sau n-a făcut dreptul, el a primit ordin, să ştie”, ba încă să învețe şi pe alții. Prin urmare domnii mei, lăsați căpitanul în plata Domnului, că nici el nu-i bucuros şi dacă aveți chef de

râs, poftiți la Facultatea de Litere din Bucureşti, să vedeți acolo reprezentație.

După această introducere, spre delectarea unanimă, camaradul începu o descriere amănunțită a Cursurilor şi seminariilor profesorului M. Dragomirescu. Din spusele lui am aflat cu toții că d-l M Dragomirescu are despre literatură o concepție quasi-militară şi că asemeni instructorilor din oştiri d-sa face Teorie (teoria imaginei, hiperbolei, serqnalul de întrebare, teoria accentului circomfle etc.). D-sa aşează scriitorii în formație de secție, pluton, companie (e pedestraş), regiment, brigadă, etc., punând totuşi în locul ofițerilor generali, autori geniali. Mai mult. Anticipând regimul sufragiului universal, d-sa se fereşte a înainta în grad/un scriitor sau a-i trece vreo calificare în memoriu, înainte de a se asigura de consensul majorității studenților. De aceea, de câte ori d-l M. Dragdmirescu vrea să afle situația exactă a unui scriitor, îi pune candidatura şi urna decide. Aşa de pildă d-sa deosebeşte 12 feluri de poporanism, dintre care unul instrumental (ce-o mai fi şi asta?). Vrem să ştim ce fel de poporanism caracterizează o anumită publicație sau un anumit publicist? La vot!

Alta.

Domnul M. Dragomirescu, după 20 de ani de cercetări asidui a găsit că pentru a fi complet genial, un scriitor trebuie să întrunească 32 de condițiuni sine quibus non (nimeni nu le-a întrunit pe toate, crede d-sa). Combinațmnile diverselor calități dau naştere la probleme, al căror rezultat precis e edificator şi indiscutabil. Aşa, Conu Leonida față cu reacțiunea, pus în ecuație, a dat rezultatul neaşteptat că e o operă „gingaşă". Prin ce alt procedeu s-ar fi putut obține această precizare matematică?

Nu ştim rezultatul scrutinului pentru toți poeții aleşi. E suficient să menționăm (cu titlul de curiozitate) că votul a hotărât că poeta Carmen Sylva este o lyrico-intimistă şi Maurice Maeterlinck un „lyrico-caduc".

Dar partea cea mai comică a acelei nopți neuitate, în care am aflat aceste, a constituit-o momentul, în care, încurajat de râsetele spasmodice ale cercului din ce în ce mărit, veselul brigadier a avut inspirația întru toate izbutită, să facă citații din aforismele căpitanului profesor şi ale profesorului

instructor, lăsând analogiile să se stabilească singure. A trecut cam multişor de atunci, aşa că mi-e cu neputinţă să desprind din memorie ceea ce aparţine căpitanului de ceea ce aparţine d-lui M. Dragomirescu. De altfel, cele mai multe din cugetările ce voi cita s-au răspândit în toate colţurile tării, neîntârziind să câştige o binemeritată faimă. Cum, pe de altă parte, atât d-l Dragomirescu cât şi căpitanul au făcut şcoală, las pe sama numeroşilor lor discipoli stabilirea paternităţii, ca nu cumva posteritatea să atribuie căpitanului ceea ce aparţine Dragomirescului şi nici Dragomirescului ceea ce aparţine căpitanului. Cititorul va trebui să con vie că unui ne-specialist îi e foarte anevoie să se descurce. Iată:

Socialismul este atunci când lucrătorii din Germania nu mai vor să lucreze în fabrici.

Operele geniale îşi are obârşia în genialitatea autorilor.

— Tămâie şi otravă Un escadron care caii se întorc asudaţi, nu se poate spune că s-a mărşăluit bine. (Cu toate că e vorba de-o operaţie militară, nu socotim maxima aparţinând căpitanului, deoarece în dreptul ginţilor nu e vorba de escadroane în marş. Să fie atunci maxima de d-l M. Dragomirescu? Simplă hypoteză).

Românii au avut un actor genial: de Max şi în loc să-l păstreze, care ne trebuia, l-a lăsat să se ducă la Paris care mai are şi alţii şi care acuma e societar la Comedia Franceză, pe când noi numai pe el şi în dauna scenei noastre ne-a părăsit, pentru că politica nu se interesează de genialitate socotind-o fără folos, când din contra o ţară trăieşte numai prin geniile ei de ex. Franţa, deoarece geniul e în afară de timp şi spaţiu de ex. Goethe, el fiind etern, măcar că s-a susţinut, mai ales de către simbolişti, care se ştie că este şcoala incoherenţei, susţinută şi de Bergson în care a greşit şi el cât e el de Bergson, cum că geniul aparţine umanităţii care eu cel întâiu am scris la noi în „Convorbiri” că el trebuie să fie înainte de toate naţional, altfel degeaba mai este geniu şi mai bine ne lipsim.

Nihiliştii sunt nişte ăia din Rusia, care s-a pripăşit şi la noi vre-o trei, dar siguranţa generală i-a prinseră şi doi fugind a mai rămas unul închis la Jilava, care la noi nici nu poate fi socialism, fiind o ţară eminamente agricolă.

Brunetiere practică teoria evoluției literare, care reduce critica, care e de esența ei estetică, la Istoria literară care duce la biografie. Dar după cum am dovedit într-o precedentă prelegere criticul nu are a ține seamă decât de producțiile geniale care nu pot pentru ca să fie în ritmul evoluției literare obişnuite care priveşte numai talentele nu şi geniile care e de sine stătătoare. Când analizăm opera lui Shakespeare, Dante sau a poetului Talaz, poate ca să mai fie vorba de evoluție literară? Aud?

Moravurile scriitorilor noştri tineri este de nemaiauzit. Ei scrie recenzii obraznice şi bârfeşte autori consacrați, care în nici o țară civilizată nu s-a mai auzit, în loc să citeşti, să te plimbi şi să meditezi asupra operelor geniale, te aduni acolo trei, patru scriitori, la cafenea sau în localuri şi bârfeşti colegii absenți şi chiar pe cei mai buni critici ai neamului, care ar face mai bine cei mai mulți şi chiar toți să învețe ceva de la ei.

Aşa ne-au găsit zorii zilei la cantina taberii din Dadilov.

Terminând serviciul militar m-am întors la Bucureşti. Pe Calea Victoriei întâlnesc un tânăr profesor universitar. „Ce mai faci Domnule?" – „Bine", zic. „Am auzit că te ocupi cu literatura". –,. M'da!" – răspund plictisit. „Uite ce-i" – zice, rău faci că nu te duci la seminarul lui Dragomirescu. E singurul om din țară de la care poți învăța cum să analizezi o poezie. Ne-am despărțit. La seminar nu m-am dus. Nu țineam să analizez poezii.

Pentru analize de altă natură (Doamne fereşte!), la o nevoie, aveam adresa altor laboratoare.

A doua zi am aflat că pierdusem o şedință memorabilă. Discipolii puseseră la vot însăşi persoana maestrului. După lungi şi aprinse discuții s-a concedat că e inutil şi fastidios să adaugi numelui său 32 de calificative. De aceea, de comun acord, adunarea n-a pus în discuție decât pe cele mai caracteristice (Maestrul a aprobat).

Rezultatul votului:

Domnul Mihail Dragomirescu este un didactico-estetico-sintetico-integralo-genial.

Peste votul acesta a trecut războiul, zdruncinând din temelii întreaga planetă. S-au făcut şi desfăcut împărății şi popoare,

aşezăminte multiseculare au dispărut sub valul lui de sânge, capi de Stat ce până ieri umeau zeci de armate ridicând un singur deget, au fost daţi la o parte de capriciul unor împrejurări ce-au stat de-a pururi deasupra lor.

Domnul M. Dragomirescu a rămas unde fusese: pluteşte ca un dop de plută, la suprafaţa oceanului de prostie al inconştienţei majoritare, în care calmul plat pare a se eterniza de când lumea.

De la terminarea serviciului militar şi până acum, nu mi-am mai văzut prietenul de la Dadilov decât de două ori. Prima oară, în cele dinţii zile ale războiului, într-un marş în Ardeal. Bateria mea trebuia să ocupe poziţie la Topliţa. A lui, nu mai ştiu În ce regiune învecinată. Ne-am întâlnit. În zori de zi, la o răspântie. Aveam o bună bucată de drum de făcut împreună. Şoseaua se întindea înaintea noastră, imaculată, ca un preş desfăşurat ca să trecem, de soarele ce-şi arăta după munţi capul hilar de clown congestionat. Nici urmă de nor nu păta albastrul necuprinsului, nici o boare nu turbura liniştea desăvârşită. Arar, din lanuri îndepărtate, ne ajungeau pitpalacuri răzleţe, ca într-o povestire vânătorească de Alexandru Cazaban.

Când ai 21 de ani, când ai dormit sub cerul liber şi ţi-ai răcorit trupul odihnit cu apă de izvor, când mergi alături de-un prieten, călare pe-un cal sprinten pe care de abia îl ţii în frâu, când pleci cu credinţa că vei contribui cu ceva la o victorie dreaptă şi sigură, când toate acestea se întâmplă într-o răcoroasă dimineaţă de august, nu se poate să nu fii optimist.

Tovarăşul meu de arme, ca mai toţi tinerii trăia în viitor. Se destina dăscăliei. Se vedea pe catedra unei şcoli „româneşti din Ardeal”, îndrumând sufletele viitorilor cetăţeni ai unei Românii pentru a căreia întregire a pus şi el umărul.

Suiam încet la deal aruncându-ne din când în când ochii spre chesoanele care înaintau încet, ca o coloană de broaşte ţestoase privită cu lupa. Din una-n alta ne-am amintit de vremea petrecută împreună la Bucureşti, în şcoala de artilerie, apoi în tabăra de la Dadilov, de petrecerile ultimelor zile, de maximele profesorului Dragomirescu. Dar prietenul meu încruntă sprâncenele. Nu mai glumea. Ajunsesem la punctul de la care drumurile noastre se despărţeau. Ne-am

strâns mâna şi înainte de a-mi Întoarce calul spre bateria mea rămasă mult în urmă, prietenul mi-a spus: „Cu Mihalache Dragomirescu se sfârşeşte capitolul „cultură” al României mici. România Mare nu poate începe cu el.

Noroc!

Noroc!

A venit pacea, prelungind peninsula balcanică de la Nistru pân-la Tisa.

„Avem un vis de împlinit Copil al suferinţii[15]. Iată-l. Aevea. Priviţi vă rog. „E visul unui neam ce-aşteaptă. De mult o dreaptă sărbătoare*”. Ăsta e. S-a făcut ce s-a putut. Visele nu au credit în combinaţiile politice. Acestuia, marii noştri bărbaţi de stat (descoperiţi!) l-au substituit realitatea României actuale. Prin urmare visătorii, după cum se şi cuvine au rămas cu visul.

Mi-am întâlnit prietenul pentru a doua şi ultima oară într-un orăşel de provincie. Ieşea dintr-o clădire mare şi era salutat cu mult respect de-o seamă de copii care, îmbrăcaţi în uniforme negre treceau în grupuri pe lângă el.

— Ce cauţi aici?

— Îl întreb.

— Profesor de română.

— Eşti mulţumit.

O. Goga.

Drept răspuns, din buzunarul unui palton uzat (de stofă cazonă), prietenul scoase o carte groasă ca un dicţionar. Citesc: Cuns de limba română, clasa VII-a secundară, M. Dragomirescu, Zâmbeam. Cred că-i o formă numai zic – căci îmi închipui că tu nu predai după asta.

— Ba te-nşeli grozav, îmi răspunde, trebuie, să urmez programul, că încă nu-s definitiv. Dacă mă prinde vreo inspecţie că nu fac cursul după carte, mă dă afară.

Ne-am aşezat la masă, într-o berărie din apropiere, îmi examinam prietenul pe furiş, cu coada ochiului. Se schimbase mult. Un pic de burtă, un început de chelie, o haină uzată. Aci sfârşesc idealurile zveltului ofițer de pe şoseaua Topliței. Se mai revoltă puțin, fiindcă e la început. Cu timpul se va forma. Definitivat, însurătoare, puțină zestre, un îocuşor în parlament de la conu Mitică sau conu Georgică, ceva tantieme într-un consiliu de administrație şi iată-l în fine pricopsit, mulțumit şi bun român pe deasupra. E trist totuşi să te gândeşti că omul acesta a învățat, a suferit, a visat, a încălzit în inima lui gânduri scumpe cum îşi încălzeşte vulturul puii şi că s-a dus cântând să-şi dea viața pentru țară, ca să se întoarcă sclav al unei coperți de carton cu prostie condensată, pe care nu poate fi scris nimic alt decât Mihail Dragomirescu.

Cu vreo trei ani în urmă, am avut a face personal cu domnul M. Dragomirescu. Mi se înfățişa ca membru în comitetul de lectură al Teatrului National din Bucureşti. Datorită prestigiului de care domnia-sa se bucura printre ceilalți membri (se putea altfel?) mi-am văzut respinsă o piesă cu o săptămână înainte acceptată. Cu toate acestea ar fi inechitabil să susțin că d-sa mi-a făcut o nedreptate. Că piesa a obținut un mare număr de spectacole pe scena unui alt Teatru Național şi că rețelele pe care le-a făcut au determinat comitetul respectiv s-o premieze e altă chestiune.[16]

Eu aş jura oricând că d-l M. Dragomirescu a fost sincer şi de bună credință atunci când a susținut respingerea ei. Şi cu toate că momentul în care am luat contact cu d-sa e acela în care îmi făcea, în definitiv, o mizerie, trebuie să mărturisesc că m-a cucerit. Am cercat, cu menajamente, să-i dau oarecare lămuriri, dar m-am convins repede că n-a înțeles nimic. Mi-a vorbit cu atâta seninătate, candoare şi bonomie încât vechile mele resentimente s-au topit pe dată, ca o pastilă de Hyperol într-un pahar cu apă clocotită. Inexpresivitatea expresiei sale mi-l dovedea nevinovat. M-am simțit copleşit, deodată, de-o subită şi compătimitoare simpatie. Şi dacă aş fi ascultat porunca afectelor mele turburate, în genunchi i-aş fi cerut iertare. Pentru tot ce scrisesem, pentru tot ce vorbisem, pentru tot ce gândisem despre d-l M. Dragomirescu simțeam remuşcări. Ceea ce-mi făcuse era atât denaturai, atât de în firea lucrurilor! Antipatia mea violentă față de domnia lui îmi părea tot atât de ridicolă ca furia copilului care bate copacul pentru că face vânt. Domnul M. Dragomirescu emană prostie,

ca sifonul bulbuci de acid carbonic. Am scoborât scările Teatrului Național cu inima împovărată de-o ciudată emoție. Când să ies, fără să vreau, · m-am -uitat înapoi. L-am zărit în capul scărilor ca un Arhanghel (Mihail) cu cioc şi fără aripi (Dragomirescu), făcând sforțări emoționante pentru a-şi pune galoşii.

Ieşind în stradă nu m-am putut reține să nu murmur cu un accent de infinită compasiune: Pauvre type!

În noaptea aceea am avut un vis care contraria în totul noile mele dispoziții sufleteşti față de domnul M. Dragomirescu. Mă găseam în baraca unui iarmaroc, într-un bazin, o focă. Alături într-o cuşcă d-l M. Dragomirescu. La gât avea atârnată o placă ce purta inscripția, în litere chirilice: „Gramofonul independent" (v, incoherența visurilor!), în fracul roş al dresorilor de bestii, camaradul meu de arme, profesor de limba română. Deodată, mica încăpere începe să se populeze: Caragiale, Eminescu, Creangă, Coşbuc, Anghel, Iosif. În fața adunării înveselite, domnul Dragomirescu începe să execute felurite mişcări, la comanda omului în frac. După fiecare serie de exerciții şi giumbuşlâcuri domnul Dragomirescu sărea pe-un trapez cu o dexteritate de mirat la un om corpolent ca d-sa şi mânca alune, în timp ce se repauza astfel, omul în frac îl prezenta publicului, atribuindu-i însuşiri fantastice: „Acest ins cu anatomie anormală (are osuL sacru în nas şi vice-versa), prezintă totuşi înfățişarea omului matur. E român, vaccinat, major şi critic Literar. E cea mai vie contradicție a teoriilor darwiniene. La subțioara ambelor mâini prezintă solzi şi urme de aripi înotătoare. Sub ultima vertebră e înzestrat cu o prea frumoasă coadă în evantaliu (roş, verde, galben, albastru, indigo şi violet). Partea curioasă şi enigmatică o constituie cele trei excrescențe (două pe omoplatul stâng şi una pe călcâiul drept) în care s-au găsit urmele unui lichid asemănător aceluia cefalo-rahidian de la om şi maimuță. Dacă îl mulgem, constatăm, cu ajutorul hârtiei de turnesol că sânul stâng conține un acid, pe când cel drept o bază. La vârsTa de 19 ani poseda 20 de noțiuni (în ultimul an a făcut progrese), pe care le lega în propoziții şi fraze, cu o facilitate neîntrecută încă de nici un papagal*. Când a început să se ocupe cu literatura, ştia să deosebească, (dacă nu era obosit) cuvintele: masă, casă, pat, copac, peşte, creion, smântână, foarfece, şoşon, vax, cocoş, pastă de dinți, cataligi, japonez, revolver şi chiar velociped, După trei decenii de fachirism şi auto-mutilare prin lectură a izbutit să

vorbească uşor cu gura deschisă, fără să mişte buzele. Profesorul Pitulescu presupune că învățătura acumulată, în urma unui bizar proces fiziologic (cauzat – după prof. Parhon de glanda tyroidă), s-a precipitat în plăci de gramofon, de dimensiuni descrescânde, atingând un maximum în abdomen, (centru principal al intelectualității tipului) şi un minimum în degetele picioarelor (are treisprezece). E suficient să-i presezi nodul ombilical pentru ca maxilarele să se caşte automat şi omuşorul (foarte elastic şi prevăNici chiar de George Pasc u.

Zut cu ac), să atingă placa. Astfel, prin cavitatea bucală ce afectează forma unei leici (pâlnie) şi devenită în circumstanță cornet acustic putem auzi vocea lui Taine, Dante, Adelina Păți, Pamfil Şeicaru sau Cristofor Columb. Refuzând intervenția chirurgicală în timpul vieții nu se ştie bine dacă în compoziția internă are şi organe similare cu ale altor animale, sau dacă e acționat exclusiv de şuruburi şi rotițe. Lipsa creierului îi permite ingurgitarea a orice cantități de alcool fără să se îmbete.

S-a observat că de câte ori îşi pune o pălărie mai strimtă întregul craniu pârâie (ca harbujli) în timp ce pe gură, nas şi pe-o ureche (cealaltă o astupă cu dop de ebonit), încep să-i curgă sâmburi de cucurbitaceu. Motivat de adagiul că de unde nu-i miez nu ies sâmburi, senatul universitar i-a încredințat catedra de literatură română de la Facultatea de Litere din Bucureşti. Când se supără, barbişonul i se lungeşte ca o stalactită de plumb topit şi din solul umezit astfel creşte imediat o ciupercă din specia tricofiței, prevăzută cu doi gândaci şi trei viermi, în asemenea împrejurări ochelarii îi sar de pe nas ca un şcolar jucând capra. Până în prezent a spart un milion. Pentru a evita cheltuieli inutile, familia i-a cumpărat un lănțuc”.

Aici m-am trezit. Ce vis urât! Şedeam la un hotel de pe calea Victoriei. Sun. Apare un chelner bătrân şi foarte afabil. Un ceai te rog. Şi pentru a răscumpăra grozăvia involuntară din timpul somnului îl întreb:

— Arhip, nu-i aşa că d-l M. Dragomirescu e un bătrân frumos şi deştept?

Mi-a răspuns cu o superbă curtenie profesională:

— Frumos domnişorule şi deştept; de ce să nu fie frumos şi deştept? Toți boierii îs frumoşi şi deştepți. Dac-au învățat carte!”

În modestia lui umilă, nici nu-şi închipuia bătrânul Arhip că în momentul acela reprezenta opinia tuturor guvernelor României Mari, față de ceea ce îşi închipuiesc a fi cultura românească.

Dar d-l M. Dragomirescu nu e numai profesor universitar, membru în comitetul de lectură al Teatrului Național,[17] membru în toate comisiile de premii, autor de cărți didactice, oficiale, foiletonist la Viitorul, membru în comitetele mai multor case de editură, fost vicepreşedinte al Societății Scriitorilor Români, viitor membru al Academiei (de ce râdeți?) etc., *etc.*

Domnul M. Dragomirescu e şi preşedintele Institutului român de literatură (Institut de beaute psyhique et morale pour adultes). Spre delectarea, oamenilor veseli şi documentarea medicilor alienişti, acest institut român de literatură scoate un monitor oficial al şedințelor, îi zice Buletin al Institutului Român de Literatură.

Lăsăm la o parte puerilitatea chestiunilor puse în discuție în şedințele institutului şi consemnate în buletin, ca de ex. (toate sunt de aceeaşi natură), întrebarea pe care şi-o pune un conferențiar şi care face obiectul discuției a două şedințe (Buletinul No. 5, şedința de la 21 Martie 1923 pag. 27 şi Buletinul No, 6j şedința de la 2 Mai pag. 33): Este contemplația estetică o simultaneizare a succesiunei sau o succesivizare a simultaneității?

Ca şi cum s-ar întreba: Sunt discipolii d-lui Mihalache Dragomirescu · Mihalaco-Dragomirescişti sau Dragomiresco-Mihalachişti?

Dar această doctorală publicație e tipărită în disprețul celor mai elementare reguli gramaticale. Într-un aşezământ în care ideile maestrului se acordă atât de bine cu ale ucenicilor, subiectul nu se acordă cu predicatul.

Ex. Mijloacele formale care ne dă muzicalitate stă. În legătură, *etc.* (Nu poate fi vorba ele greşeală de tipar: e clar) – pag. 2.

Decât că atunci când a reuşit să creeze, simboliştii,. *Etc.* (pag. 2).

Aceasta ne explică panica de care e cuprins conferențiarul la pag. 14 în fața esteticii lui Croce, când zice: „Prin estetica lui Croee am putea să ne reîntoarcem la o artă unde totul este calcul, intelect şi mai ales gramatică. (Doamne fereşte). Nu voi sâcâi cititorul comentând enormitățile, de multe ori amuzante, totdeauna neroade, din acest Buletin.

Oscar Wilde scrie undeva: „Pom connaâtre la vendange et la qualite d'un vin, îl est inutile de boire tout le tonneau".

De aceea mă mulțumesc să transcriu (nu fără oarecare voluptate), câteva pasagii luate la întâmplare.

Se va vedea că d. M. Dragomirescu e un monomân obsedat de ideea genialității, dublat de-un (fără voia lui), farsor. Bombițile de vax servite la acest festin, în convingerea domniei sale sunt icre de morun. Citiți şi vă veseliți.

Avem intuiția frumuseții numai când privim natura cu un ochi de artist genial (pag. 18).

Operele geniale sunt produsul genialității (pagina 25).

Estetica integrală vede în operele geniale nişte adevărate ființe de sine stătătoare (Vaci? Balene? Crocodili?), nişte adevărate specii ale unei lumi noi – ale lumii psiho-fizice, lume deosebită şi de cea fizică şi de cea psihică (pag. 53).

Estetica lui Hegel formează un monument mai impozant prin poezia lui genială, decât *etc.* (pag. 50).

Guyau este mult mai interesant prin modul cum scrie decât prin ce scrie. Aşa se face că el scoate aşa de puțin din ideea creațiunii geniale (pag. 47).

Viața operelor geniale este infinită (pag. 41).

Aceasta este deosebirea dintre operele de talent şi între operele geniale. Pe când cele dintâi, prin insistența atențiunii cunoscătoare, prin analiza părților lor. Ce par sintetizate, devin searbăde şi se Nimicesc în sensibilitatea noastră, operele geniale din contra, *etc.* (pag. 41).

Emoția estetică este rezultatul cunoştinței necesității cu care sunt legate între ele diferitele elemente ale unei opere de creațiune geniale (pag. 34).

Într-o concepție ştiințifică a evoluției literare nu trebuie ținut seamă decât de producțiile geniale.

Soarta marilor poeți (de ex. A unui Eminescu, Alfred de Vigny şi chiar Goethe)* este în această privință concludentă. Aşa fiind, ritmul producției geniale e altul decât al evoluției literare, aşa cum o înțelege Brunetiere (săracul!), pag. 7.

Literatura ține seamă numai de operele literare geniale. Geneza acestor opere întrucât sunt geniale este inexplicabilă, iar fenomenele explicabile din opera genială nu au nici o importanță (pag. 9).

Atenția ştiințifică nu e orientată de la toate operele unui autor ci e concentrată numai asupra unora din operele sale care se dovedesc că sunt geniale (pag. 9).

Literatura scoate din cadrul istoric cele câteva capodopere ale sale şi le pune în cadrul creațiunii geniale (pag. 10).

Chiar nu-i delicios?

În ce priveşte teoria d-lui Scarlat Strațeanu despre deosebirea dintre poezie şi literatură una având şi fond şi cealaltă numai formă – ar putea sta în picioare numai în cazul că pot exista opere literare fără să aibă nici un fond. Dar asta cred că nu se poate arăta niciodată. E o încercare interesantă dar nu destul de întemeiată, mai cu seamă când prin deosebirea introdusă de noi (Noi = M. Dragomirescu), între originalitatea elementară, cea intuitivă şi cea plastică ca elemente de fond, s-a făcut exact demarcațiunea dintre operele ideologice (Phaedon de Platon) operile literare (Rseudokynegetikos de Odobescu) şi operele poetice (Divina Comedie a lui Dante) pag. 44.

Într-o discuție obiectivă nici „bergsonii" nu ne interesează nici „belphegorii" (Belphegor de J. Benda), căci atunci lupta literară ar degenera în luptă politică (pag. 59).

Arta nu este nici sentimentală, nici volițională, nici intelectuală. Arta este integrată (pag. 57), etc., etc., etc., etc., etc., *etc.*

Prin urmare brigadierul de la Dadilov nu spunea poveşti.

Nici n-am voit să demonstrez altceva.

SCRISOARE DESCHISĂ SFINȚIEI SALE PĂRINTELUI DAMIAN STĂNOIU LA „VIAȚA ROMÂNEASCĂ”

Îți scriu, cucernice părinte Damiene şi iaca mi se umple inima de jale şi mă foarte scârbesc în sinea mea, că trebuie să-ți fac dojana în fața lumii, scriind sfinției tale scrisoare de ocară. Eu nu-mi plec urechea la pârile cele tainice, sfinte părinte şi netrebnicii izvoditori de bârfeli şi amestecături viclene, la mine baftă n-au. Dar cu dovedit temei aflu taică Damian Stănoiule, despre niscaiva scârbavnice şi urâte fapte ale sfinției tale, de care fac pomenire în rândurile de față, mai jos. Dacă n-ai fi cinstită față bisericească şi dacă n-ai fi făcut țârcovnicii literară în strana Vieții Româneşti (ca şi mine părinte Damiene) nici n-aş fi stat de vorbă cu sfinția ta; ți-aş fi zis măgarule, sau mascara (după dispoziție) şi te-aş fi dat dracului, ca pe atâția alții. Dar de numele sfinției tale se leagă o bucurie sufletească şi-o frumoasă amintire, pe care s-ar fi căzut să n-o feşteleşti, părinte. Eram în redacția „Vieții Româneşti” cu fratele meu Ionel şi cu dragprietenul G. Topârceanu. Topârceanu citea un manuscris şi vedeam cum i se luminează fața la fiecare rând. Deodată izbucni: Ştiți că are talent popa?” (manuscrisul era al sfinției tale). Zi-i tare, bre! Fac eu. Şi Topârceanu ne-a cetit, cum citeşte el, (mie-mi place straşnic cum citeşte Topârceanu), frumoasa sfinției tale bucată: în căutarea unei parohii, pe care nu pierd prilejul de-a o recomanda cu căldură cititorilor mei. Te-am văzut apoi taică părinte, crescând copăcel, ca un cozonac şi rn-am interesat chiar binevoitor de sfinția ta, trecând peste unele greşeli de stil şi compoziție pe care ca începător tardiv, le făceai, întâmplarea a făcut ca remarcabilul sfinției tale volum să apară în vitrina „Cărții Româneşti”, care ne-a editat pe amândoi, odată cu modestul meu op. Şi iată că într-o zi, o cunoştință de bună ziua, mă anunță că sfinția ta ai intervenit personal la un librar şi ai şi obținut de la el, să-mi scoată volumul meu din vitrină, lăsându-l numai pe al sfinției tale. N-am dat crezare acestor vorbe pe care le socoteam de clacă, Părinte Stănoiule. Întâlnim doar cu toții zilnic atâtea lichele, care vin să ne spuie câte bazaconii pe lume, gândind că ne fac

plăcere, sau numai aşa, ca să se afle-n treabă. Dar când mai mulţi vechi şi buni prieteni au venit să-mi raporteze aceeaşi faptă de ruşine pe seama sfinţiei tale, am început să intru cum se zice, la idee. Să fi pătruns Ucigă-l toaca într-atâta în neprihănitul suflet al sfinţiei tale, îndepărtându-te de credinţa cea adevărată şi ducându-ţi paşii şovăielnici pe căile pierzării? Mă întrebam!

Odată însă, intrând într-o librărie să mă interesez de vânzarea Hronicului[18], cu fireasca bună dispoziţie a omului care primeşte o veste bună[19], zic:

— Rai mai sunt oamenii! Închipuieşte-ţi ce i-au scornit bietului Damian Stănoiu: cică, ar umbla din librărie în librărie, rugându-se de librari să-mi scoată volumul din vitrină pentru a-l lăsa numai pe al lui".

— E adevărat domnule Teodoreanu, îmi replică un vânzător, nici nu vă puteţi închipui ce negustor e popa. Ăsta-i omul dracului!".

Aferim popă! Mi-am zis în mine. Curat toporul şi pădurea taică Damiene. Şi stai, că nu-i gata. Un prieten, scriitor, îmi zice:

— Dar ştiu că te operează popa!

— Care popă, zic?

— Ghedeon ăla, cu cartea (el credea că sfinţiei tale îţi zice Ghedeon şi cărţii Damian Stănoiu).

— Dar ce-a mai făcut? Întreb.

— Făcea domnule un scandal nemaipomenit la editură, zicând că-l concurezi şi musai să-ţi scoată volumul din vitrină.

Când am auzit-o şi pe asta, m-am hotărât părinte Damiene, să te spun lumii, să te ştie şi să te aduc cu mustrare din rătăcirea care sataniceşte te-a fost cuprins. '

Volumele, sfinte părinte, nu se mănâncă între ele ca lupii şi ca autorii. Neatârnând de voinţa noastră, ele îşi urmează în vreme calea sorocită de mehengiul şi nepătrunsul Destin. Cel care mă citeşte pe mine părinte Stănoiule, te citeşte şi pe

sfinția Ta şi cel care nu te citeşte pe sfinția ta, nu mă citeşte nici pe mine. Aşa că din osteneala sfinției tale, dacă stăm şi judecăm, nu rămâne decât o mică şi nevrednică zădărnicie. Şi ca să mă înțelegi mai bine părinte, părintească pildă da-voi sfinției tale, azi:

Mă aflam la o masă mare şi bogată. Fracuri, uniforme sclipitoare şi (iartă-mă, Doamne) tulburătoare decolteuri. În fața mea şedea între două cucoane, gustoase ca două piersici (păcătuim părinte, păcătuim), un tânăr din a căruia privire am înțeles că nu mai mâncase stridii, care tocmai atunci se serveau. Simțeam pentru situația lui o jenă (cum simt acum pentru sfinția ta). Dar tânărul nu şi-a pierdut firea: a început cu mult aplomb să povestească o anecdotă, făcându-se că nici nu bagă de seamă ce are în farfurie şi când prima cucoană a dat pe gât glomotocul lunecos, a făcut şi el la fel. Ai priceput acuşica, părinte Damiene, cam ce îndrăznesc a sfătui pe sfinția ta?[20]

Sfinția ta ai debutat la „Viața Românească". De ce nu te-ai uitat cum fac cei de-acolo? Toți cei care am trecut prin această redacție ne iubim şi ne stimăm. Un succes al unuia e d sărbătoare pentru toți. Ne bucură şi ne onorează. E un stimulent, o încurajare, o nădejde, într-o seară, Mihai Ralea[21] îmi anunța ca pe un triumf personal:

— Nu-i aşa că ultima carte a lui Sadoveanu (pe-atunci Hanul Ancuței) e cea mai bună carte a lui?

Şi ne-am bucurat cu toții că un scriitor care şi-a pus numele pe cincizeci de volume, nu încetează (ca vinul vechi), să se perfecționeze, scriind o românească inimitabilă, de parcă i-ar izvorî din peniță valuri de velur. Şi fiindcă ți-am vorbit părinte, de domnul Sadoveanu în care se împacă noțiunea de mare scriitor cu aceea de om cumsecade, voi evoca sfinției tale o scenă din turneul de şezători literare a revistei „Gândirea", când din inițiativa lui Cezar Petrescu şi sub părintească oblăduire a d-lui Mihail Sadoveanu, am colindat toată țara. Călătoria aceasta care a fost pentru d. Mihail Sadoveanu triumfală, a culminat în entuziasm la Cemăuți: La apariția pe scenă a d-lui Sadoveanu, sala în picioare aclama. Uralele şi aplauzele nu mai conteneau. Cezar Petrescu se înroşise de fericire, Pamfii Şeicaru trepida între culise şi cu toții, ne-am trezit dând din palme, laolaltă cu publicul. Şi mă gândesc acum, sfinte părinte, dacă întâmplarea te-ar fi aşezat

atunci între noi, te-ar fi lăsat inima să ții sfinția ta mânile în sutană,. Pentru că aplauzele nu ți se adresau? Noi nu ne prezentam ca actorii, părinte Damian Stănoiule şi nu smulgeam, nici nu cântăream aplauzele. Niciunul din noi nu le-a cronometrat durata, pentru bilanț. Topârceanu şi eu, citeam ambii lucruri menite să descrețească frunți. Prin urmare ar fi să fi fost rivali. Numai că nu a fost aşa, dar când lipsea Topârceanu dintr-un oraş, citeam eu bucăți de-ale lui, când lipseam eu, citea el bucăți de-ale mele. Căci succesul în literatură nu se obține prin schimonoseli şi mici şurubarii şi durabilitatea lui nu e în funcție de câteva aplauze trecătoare. Şi altfel nici nu s-ar explica de ce scriitori care citeau ca actorii, erau primiți cu răceală, pe când Cezar Petrescu, de ex. cititor monoton ca un samovar, era sărbătorit pretutindeni[22]).

Dar literatura, sfinte părinte înainte de-a fi o afacere, e o atitudine, o eleganță şi o boierie. Scriitorul trebuie să-şi înalțe fruntea sus, ca nici un strop din noroiul preocupărilor meschine să nu i-o maculeze. Sfinția ta, în loc să iei pildă de la cei mai mari (sunt părinte!)[23] şi să-ți ții heghemoniconul, umbli cu forfârlica şi faci pe caraghiosul. Să nu mai faci aşa, părinte că te vede Dumnezeu şi te râde lumea.

Şi încă ai avut noroc, părinte, că ai dat peste mine, care nu-s tocmai aşa de scriitor (nu vezi că scriu şi la gazetă?)

Un adevărat scriitor, părinte, ți-ar fi spart poate potcapul (ici e capul, ici potcapul) şi ți-ar. fi dat sfinției tale palmei şi ar fi fost mai mare ruşinea. Eu, ascultă-mă te învăț de bine. Deabia aştept să te văd pocăit[24] ca să mă pot veseli în gazetă scriind: Vedeți că s-a civilizat popa?:

Al sfinției tale, întru scris tovarăş şi întru Domnul frate.

COTNARUL, DOMNUL CIOCULESCU ŞI LITERATURA

De la primul articol în care păşeam spre o politică a vinului, până la modesta formulare a câtorva concluzii şi deziderate, fixasem punctele care urmau să fie zilnic dezvoltate (producător, intermediar, consumator) la care s-ar fi adăugat poate câteva considerațiuni accesorii. Nu m-aş fi mirat dacă această ordine logică, dar nepremeditată, ar fi fost turburată de intervenția unui specialist, care mi-ar fi putut semnala vreo eroare ce nu-i exclus să fi comis. Regret că nu sunt

vinicultor, dar e sigur iarăşi să nu aş fi atacat o chestiune pe care aş ignora-o.

Iată însă că arhitectura planului meu inițial o modifică, nu un cultivator, ci un beletrist. Distinsul meu confrate, demnul Şerban Cioculescu, băiat deştept şi publicist apreciat, semnează în „Adevărul” o cronică literară relativă la volumul meu „Hronicul Măscăriciului Vălătuc”. Ce-i drept, acest articol-replică a fost publicat la rubrica „Politica Vinului” pe care o semnam pe vremuri la ziarul „Curentul”.

Nul Cioculescu, obiectiv şi de o precoce comprehensiune literară, e, cu mine, indulgent tare şi cu o vădită bunăvoință, îmi adresează amabile cuvinte de încurajare, îi mulțumesc frumos.

(Sunt foarte încântat că ai găsit lucruri agreabile în literatura mea, Şerban Cioculescule şi pe viitor, te asigur, voi face cum zici mata). Dar domnul Şerban Cioculescu, atât de drăguț cu mine, e puțin nedrept cu unul din eroii mei, anume Logofătul Toader Zippa.

Cum eu sunt părintele spiritual (n-am zis spiritualul părinte, sunteți martori) al Logofătului Toader, înțelegând să-mi apăr copiii, voi răspunde precis şi prompt domnului Şerban Cioculescu, nu fără a-i mulțumi încă odată, pentru ca pe lângă plăcerea ce mi-a făcut-o cu gentilele domniei-sale aprecieri, mi-a dat şi un subiect de articol, într-o Duminică de lene şi plictis.

Domnul Şerban Cioculescu scrie: „însuşi Pouitty-ul” în imaginația bacchică a lui Toader Zippa (adică a mea), ise transformă în Cotnar, după doi ani de pivniță” (aici ghilimelele sunt ale domnului Cioculescu). Este aci un naționalism viticol (zice domnul Cioculescu) de Cotnar uber alles, uber alles în der Welt” (face spirit pe nemțeşte domnul Cioculescu), care adaugă un motiv şi principalul, în plu$, la mândria de a fi moldovean”.

Bun! Prin urmare de ce râe acuză (pe Toader Zippa şi pe mine, sau pe Toader Zippa deci pe mine), domnul Şerban Cioculescu?:

Atac,

I) Că Toader Zippa Logofătul din ignoranță şi naționalism, altă țară, legata de țâră,. Numai, prin Sedilă, afirmă enormități într-o materie în care eu vroiam să-l redau erudit.

II) Că eu () aş fi regionalist habotnic (circumstanță agravantă) şi că m-aş fuduli în volumul meu că sunt din Iaşi şi nu din Giurgiu.

Ripostă.

Gând afirma logofătul Toader Zippa că după doi ani de pivniță Pouilly-l s-a făcut Cotnar, eu n-am pus, ca d. Cioculescu ghilimele, dar am pus o notă. Ea glăsuieşte: „Fenomenul este riguros exact. A fost controlat în zilele noastre (adaug: de mine), cu vin provenit din Pinot alb, viile domnului Alfred Wincler, conservat în pivnița d-lui Nicu Nanu (completez: str. Carol, 12, Iaşi). Comparațiunea a fost făcută (repet: de mine, nu de Toader Zippa), cu una din ultimele sticle de Cotnar (adică de înaintea filoxerei), păstrate în pivnița Greceanu dela Stânca (proprietate Roznovănească de lângă Iaşi) şi puse în vânzare de cofetăria Tuffli (proprietarul tăieşte la Cluj), în anii de bejenie 1916-l918”.

Pentru a dovedi temeinicia afirmației din notă, recurg la o autoritate în materie: Paul de Cassagnac (Leş V ins de France, Paris, Hachette, 1927).

Citez: „*Dans une region du gers, voisine Hautes-Pyrenees, ou Fon recolte des vins rouges remarqables, donț le seul defaut peut-etre est un exces de tannin, un grand viticulteur esperant, grâce au pinot, obtenir des vins moins charges et plus parfumes fit venir, ii y a quelques annees, des plants de Georey Chambertin. Des la pre'miere recolte, le vin s'affirm identique a celui que donne, dans Ies memes terrains, les plants du pays, appele Tannat.”*

Literatura viticolă abundă, de altminteri, în exemple şi anecdote care dovedesc rolul pământului în privința buchetului unui vin. În cazul nostru special, trimit pe domnul Cioculescu la toți producătorii moldoveni, care îi vor confirma că aroma Cotnarului circulă în subsolul Moldovei ca păcura la Câmpina şi Buştenari.

Pentru a doua acuzație, nu-mi rămâne decât să las volumul să vorbească singur. Cine vrea să se edifice, n-are decât să-l

citească.

Căci, în definitiv, Şerban Cioculescule, aş fi preferat să-mi ataci francamente literatura, decât să mă bănuieşti că aş fi în stare să şuguiesc pe seama Cotnarului, fala pivniței domneşti a marelui Ştefan-Voievod.

ORTOGRAFIA LA BIR

Bucureşteanul, deprins de mic cu firme şi reclame ca: fi frumoasă prin Elida; Mantouri şi rochii, azistența ceferistului, *etc.*

— Păstra până mai deunăzi față de gramatică în genere şi de cea română în special, o atitudine oarecum distantă şi eminamente distinsă: o disprețuia. Disprețul lui înalt se întindea peste milenii acoperind până şi îndepărtații străbuni din antica Romă. Caesar non supra gramaticos[25] Bucureşteanul este. De aceea recită el din Eminescu (dacă e poet sau actor), zicând:

Dintre sute de catarge Câte lasă malurile Câte oare le va[26] sparge Vânturile, valurile.

De aceea scrie el (dacă e critic literar), în revista pe care o conduce, că scriitorii tineri e necuviincioşi şi tot de aceea spune el, de la tribuna Ca-

*

* ',.

Merei (dacă e ministru), cu toată autoritatea de care se bucură în adunare că liberalii e tari.

Dar zbuciumul vieții actuale în care instinctele cele mai violente se manifestă în voie, a izbutit să altereze şi sentimentele cele mai nobile. Disprețul acesta elegant şi aristocratic, care îl prindea atât de bine şi-l ducea atât de departe pe mândrul locuitor al acestei mândre capitale, s-a transformat în prigoană şi ură. Scrisul corect irită şi provoacă represalii cumplite, încât smtem în drept să ne întrebăm cu melancolie: unde sunt agramații de altădată? Vechii agramați, simpaticii agramați, nobilii agramați! Cine a spus că preferă ura disprețului, nu ştia ce spune şi desigur nu era român.

Dacă l-aş avea în momentul acesta înaintea mea, n-aş ezita să-i spun în față:; ·

De eşti tu acela, nu-ți sunt mamă eu! (mamă spirituală, se înțelege).

Dar nu l-aş trimite la bătălie ca mama lui Ştefan, să moară pentru țară, ci num, ai până la Şoseaua Kisseleff, învățându-l să-şi arunce ochii pe firma pe care până mai ieri scria: Chateaubriand.

Va constata cu acest prilej că acum: Eldorado. '

— Ei, şi? Va zice el fără îndoială.: ·

— Nu ei, şi? I-aş răspunde, ai răbdare ! Acestea sunt efectele urii în contra ortografiei.

— Cum?

— Aşteaptă! Ura în contra gramaticii, combinată cu Xenofobia şi cu nu ştiu ce articol din nu ştiu ce legiuire, a dus la acest rezultat bizar.

— Nu-nțeleg nimic.

— Stai puțin! La-nceput nici eu n-am înțeles. Când ştiam precis că ieri luasem dejunul la Chateaubriand şi când am văzut că azi birjarul mă duce la Eldorado, nu ştiam ce să cred. Amicul meu, Alexandru lonescu, patronul acestui local, e om cu carte şi cu scaun la cap. Să fi înnebunit peste noapte? Ferească Dumnezeu, se prea poate! Mă duc să-l văd. Nimic anormal în vorba şi înfățişarea lui. Cine ştie, îmi zic, mulți par întregi până ce-i atingi la partea slabă şi pe urmă. Doamne fereşte! Luăm un pelin, două pelinuri, trei pelinuri Trag cu coada ochiului: nici un simptom alarmant.

Îmi iau inima-n dinți şi (fie ce-o fi!), întreb deodată (credeam că ăsta-i punctul slab):

— Da de ce-ai schimbat firma?

A început să râdă şi mi-a spus omul, tot.

Iată:

Firma Chateaubriand, fusese impusă, ca toate firmele, la una mie lei anual, într-o bună zi însă patronul se trezeşte cu o impunere de douăzeci şi patru de mii lei, pe motiv că e străină.

Face apel. Experţii consultaţi, sprijinindu-se pe motivul că s-a găsit cineva (nu se ştie bine cine), care să traducă pe Michel în Mihai şi pe Etienne în Ştefan şi că la rigoare chiar lui Anatole France i s-ar putea spune Ghiţă România, atâta vreme cât s-ar afla între fruntariile noastre, au opinat că trebuie să se găsească altul (pe socoteala patronului), care să traducă şi cuvântul francez Chateaubriand. Un singur expert ingenios şi conciliant, a făcut opinie separată, propunând ca vorba în litigiu să nu fie Chiar tradusă, ci numai românizată, fiind scrisă aşa: Şatobrian şi chiar (mai bine) La Şatobrian.

Patronul a refuzat. Pentru un licenţiat în drept, nu face! Ce-o să zică lumea?

— Se gândea amărât.

Obiecţiunile lui cum, că nici cuvintele Gambrinus, Tivoli, Gioconda, Belmont-Palace, Finocchi, ş. a. nu-s tocmai neaoşe, au fost respinse ca nefondate. De aceea s-a văzut silit să schimbe firma din Chateaubriand în Eldorado.

— Dar Eldorado e cuvântul românesc?

— Asta să v-o spuie judecata!

ERA CARAGIALE INTELIGENT?

Sper că cititorul îşi dă seama că nici îi pun, nici îmi pun asemenea întrebări. De altfel, una, din acelaşi aluat (n-o formulasem eu) aştepta răspuns în coloanele unui mare periodic francez:

Shakespeare, etait-il intelligent?

Răspunsul a venit pe măsură:

Mais, ii n'avait que faire de l'intelligence!

Răspunsul la întrebarea noastră n-a fost însă la înălţime. O recunosc şi cu melancolie, căci eu l-am dat.

Mă dusesem în Dealul Mitropoliei (pe atunci nu aveam Patriarh), la Camera Deputaților, unde aveam treabă cu un amic care, la acea epocă reprezenta națiunea. Amabil, amicul m-a poftit în incintă, până la terminarea şedinței. I-am mulțumit, dar n-am intrat, în asemenea cazuri, am preferat totdeauna bufetul, măcar că nu-i faimos. Nu-mi place să mă simt tolerat. Şi, întrucât un musafir al incintei e mai mult decât un fotoliu, care în definitiv, e la locul lui şi are măcar voie să scârțâie? Să stai impasibil, pe când un om de seamă, pe care ți-ar plăcea să-l asculți, încearcă zadarnic să se facă auzit, fiindcă gloata urlătoare are impresia că va fi mai pe placul şefului, dacă prin interjecții şi apostrofe nearticulate îl va împiedica să vorbească? Să asişti ca o mumie la votarea prin aclamațiuni sau ridicare de mâini, a unei legi pe care o socoteşti idioată? Să auzi un energumen, debitând de la tribună, în numele poporului român, cele mai formidabile insanități, fără să-ți fie îngăduit un gest de dezaprobare, o vorbuliță, sau cel puțin să-i dai cu călimară-n cap?

Nu, nu, prefer bufetul! O bere bună, o cafeluță proaspătă, un tovarăş întâmplător şi vremea trece.

În ziua aceea, nimerisem bine. O masă de prieteni, băieți deştepți şi veseli. Discuția aprinsă, berea înghețată. Puteam aştepta oricât! Se vorbea de Caragiale. Costel, un băiat voinic, oacheş, cu păr mare, buclat şi privire pătrunzătoare sub fruntea lată şi boltită, era într-o vervă drăcească. Zise:

— L-ați auzit adinioarea pe nenea Manolache (şeful organizației din care tot grupul făcea parte)? Şi, imitându-l Munca şi higiena socială sunt cele două coloane vertebrale prin care respiră creerul unei națiuni! O scrisoare pierdută" continuă, domnii mei, o continuăm. Alegători şi aleşi, toți avem rol în ea. Oriunde, oricine şi oricum i-ar face monumentul maestrului, nu-i va putea aduce un omagiu mai mare decât acela pe care îl reprezintă această cupolă, care-i adăposteşte copiii, lăsându-i să se manifeste liberi, în văzul întregii țări. Nu există regizor care să fi visat înscenare în stil mai grandios. Toată țara participă la spectacol, toți facem parte din el.

Între timp, se apropiase de masa noastră conu lancu, zâmbind cu bunăvoință şi mângâindu-şi favoriții albi. Conu lancu fusese de mai multe ori ministru şi prezidase pe rând şi Camera şi Senatul. I-am oferit scaunul meu.

— Şi credeţi voi, băieţi, că acest Caragiale era un om inteligent? (Costel îmi făcea semne din ochi să-l las să vorbească, dar nici nu mă gândisem să fac altceva).

Unul, mai fără tact, replică: · – E o întrebare care astăzi nu se mai poate pune!

Conu lancu oftă amar:

— O fi, dar voi nu-l ştiţi decât din scrierile lui. Eu l-am văzut.

În faţa acestui argument peremptoriu Costel avu un gest de aprobare:

— L-ai cunoscut, personal, coane lancule!

— L-am cunoscut pe urmă, dar nu de aproape, întâi să vă spun cum l-am văzut: Mă întorceam cu nevastă-mea din străinătate. După ce trecem de Braşov, intrăm în vagonul-restaurant să luăm un ceai. Să fi fost 8 sau 9 dimineaţa. Nu-mi amintesc. Intrăm. De-abia ne aşezasem când, zărim la masa de alături un individ congestionat şi descheiat la guler. Pe masă, numai sticle goale. Am aflat mai târziu că era de cu seară acolo. Nu trecu mult timp şi apăru alt individ, tot atât de congestionat şi' luă loc la masa lui. Mai comandară bere. Apoi, începură să vorbească pe româneşte, dar aşa porcarii, că nevastă-mea se făcuse verde. I-am făcut semn să se facă că n-aude. Ea, nu, că leşină. Aşa: e damele, sensibile. Ce te faci, nene? Fac scandal.

Nu face! Ne-am ridicat cu ceaiurile nebăute şi am intrat în compartiment.

— N-aţi reclamat? Întrebă cineva.

— Ca români, nu puteam pentru ca să ne dăm în spectacol în ţară străină. (Costel îmi face cu ochiul, având aerul să-mi spuie: aşa-i că-i dulce?). Dar asta nu importă. Ştii cine era acela care vorbea mai multe porcării?

Toţi amuţiserăm în faţa enigmei. După o lungă tăcere, aprins, mânios, conu lancu ne dumeri:

— Caragiale, domnilor. Ca-ra-gia-le! Privirea lui conu lancu spunea clar: Ce mai Vreţi? Amicii mă spionau neliniştiţi, îmi cunoşteau firea şi sentimentele faţă de marele scriitor. Se

aşteptau, fără îndoială, la o replică tăioasă. Sunt sigur că trebuie să-i fi decepționat teribil, atunci când am întrebat ipocrit:

— Coane lancule, nu te supăra, dar ai văzut cu ochii matale cele ce ne-ai povestit, sau vrei să râzi de noi?

Conu lancu mă privi cu toată buna lui credință:

— Cum te văd!

— În cazul acesta, ce să zic? Ai dreptate. Nici vorbă nu mai poate fi de inteligența lui Caragiale.

Conu lancu se înseninase:

— Îmi pare bine că, deşi eşti tânăr, nu te laşi influențat.

De-atunci, conu' Iancu îmi face deosebita cinste de a mă considera printre prietenii lui. Ce pot pentru ca să fac?

POLEMISTUL

Că într-o țară eminamente agricolă, românul s-a născut poet (nu zic eu, Alecsandri), de mirare nu-i: natura. Dar acesta e aspectul rustic. Din clipa în care şi-a lăsat opincile la rohatcă şi a păşit pragul cetății pe tălpi gumate, el a devenit polemist. In România-Mare, polemica nu este, ca pe alte meleaguri, un mijloc de a lămuri idei şi fapte. Ea este un scop şi o virtute națională. Predestinat să fie polemist, citadinul român debutează prin a polemiza cu doica, trece apoi, din şcoala primară încă, la polemica scrisă, însemnând pe pereții W.C.-eelor când nu adevărate mărgăritare folcloristice, cel puțin că profesorul e idiot şi soția lui peltică, pentru a ajunge să compună în liceu țepoase catrene epigramatice şi se desăvârşeşte în universitate, mai ales prin activitatea extraşcolară. Dacă nu reuşeşte să-şi treacă licența, îi rămâne vocația. Arena publică mai câştigă un toreador. De-aci înainte, cluburile politice şi cafeneaua, care geme de polemişti, îi sunt deschise. Să nu-l cumva superi, că te-ai dus! El e mai mult decât un simplu personaj foarte important, mai mult decât un supra-arbitru al luptelor politice, locale.

Mai mult decât un as al redacțiilor şi un Führer al întrunirilor, el e un Mitropolit al reputaților, un Patriarh al succeselor şi insuccesel or, în fine un Țar al vieții publice.

În imperiul lui de hârtie, tăcerea are acoperire aur. El ştie perfect şi la nevoie poate dovedi (numai la nevoie, mă rog frumos), cine e amantul soției prefectului, cât a rămas dator cutare ministru croitorului, pe când învăța la Paris, ce anume doctorii furniza farmacistul din Burdujeni sau Strehaia cutărui episcop şi câte şi mai câte. Dar iubitor al moralei publice şi conştient de menirea lui purificatoare, acest migălos colecționar de documente omeneşti, cu caziere şi fişe, nu le va da niciodată în vileag, decât (să respectăm expresiile consacrate), silit de împrejurări. Sensibilul pezevenghi suferă, domnilor, când scrie scârbe şi spurcăciuni, vârându-şi în văzul lumii nasul în intimități fetide, gest pe care totdeauna îl regretă. De multe ori el e atât de sentimental şi atât de robit eticii pe care unicamente o serveşte, încât în toiul celei mai violente campanii şi tocmai când se afla la doi paşi de victorie, îşi ia seama şi se opreşte brusc. Respirația i se, cum s-ar zice, taie. Mulți au scornit şi nu se sfiese să strige în gura mare, că aceste tăceri subite ar fi remuneratorii. Dar aceia sunt tot polemişti.

Condus de un instinct precis şi sigur, românul a ştiut din vreme să diferențieze polemica autohtonă de orice manifestare similară de aiurea, în această materie, precum mai sus s-a scris, e cu totul original, în nici o ramură de activitate, specificul național n-a triumfat mai deplin, în alte țări, drumul până la tribună sau la coloana de ziar e plin de Obstacole. Prejudecata cinstei, superstiția moralității, fanatismul bunei credințe, mania probității, ticul răspunderii, obsesia politeții, poza curtoaziei, pretenția autorității, snobismul eleganței şi alte mofturi, au ucis în germen atâtea frumoase vocații, împiedicând adevărate talente să se manifeste util, pe acest teren. E de mirare chiar, că atâtea popoare pline de toleranță, pentru scriitori şi artişti, să fie atât de alarmant riguroase, pentru ziarist şi politician, adică, pentru omul altfel public. Sunt sigur, de pildă, că nici un francez cultivat n-ar expulza din bibliotecă pe Francois Villon, în momentul în care se afla că genialul trubadur tâlhărea la drumul mare, după cum nici un burghez cu mintea întreagă n-ar renunța la citirea operelor lui Oscar Wilde, pentru că s-ar fi întâlnit într-un obicei prost, cu niscaiva polemişti de-ai noştri. Sângele omenesc, pe care stiletul ucigător al inspiratului autor al baladelor, l-a făcut să țâşnească din pieptul semenilor, nu poate acoperi în ochii cititorului prestigiul unui vers nemuritor şi nici ştirbi farmecul unei rime. Sunt sigur însă că dacă lui Villon i-ar fi tunat prin cap

să ție predici, sau dacă, trăind astăzi (o ipoteză!), ar fi râvnit să devie deputat, sau ar fi întemeiat gazete, el ar fi fost energic împiedicat (nebuni franțujii) de înşişi admiratorii lui, poate. Cel din urmă cetățean ar fi stârnit aprobări, în momentul când i-ar fi strigat: hoțule sau asasinule, aici nu ai cuvânt! Românul, însă, mai conciliant şi mai estet, a trecut peste aceste amănunte, uşor.

— Hoț, desigur, pungaş ordinar, de acord, escroc, şantajist, tot ce vrei, dar. Are talent.

Formula înțeleptului dar paradoxalului Petre Carp a fost, după cum se cuvenea, pe dos întoarsă, înainte ca vrednicul om de stat s-o fi formulat:

— Talentul justifică orice incarnațiune şi frumusețea implică prostituția". Acesta e punctul de plecare al polemistului român de talent. Şi care e polemistul român care să nu aibă talent?

Articolul de față a fost scris, cu foarte mulți ani în urmă, în redacția unui cotidian dispărut. Un coleg de redacție, astăzi foarte apreciat, citea peste umărul, meu ceea ce scriam. Deodată, m-a apostrofat:

— Dumneata totdeauna te desolidarizezi de breaslă!

M-am uitat surâzând la cele scrise, ca Leopardi la întinsul mării, am salutat şi-am părăsit redacția.

DOUĂ ANECDOTE

Imediat după război, circula printre liberali o anecdotă. Se zice că bătrânul Pherekide nu plătise niciodată dări. Considera aceasta dacă nu ca un drept, dar ca un mic privilegiu, pe care țara în slujba căreia albise i-l datoreşte. Şi nimeni nu s-ar fi încumetat să tulbure o stare de lucruri acceptată şi consfințită de cinci decade şi mai bine de istorie contemporană. Odată, pe când bătrânul om de stat era în opoziție, un agent fiscal, de-abia numit, se făcu tare să obțină impozitele.

— Nu căuta pe dracul, că-l şi găseşti, i-a spus şeful lui, binevoitor.

El nu, că ştie el ce face.

— Vezi-ți de treabă, băiatule, c-au mai pățit-o şi alții!

Agentul nu vroia să ştie de nimic. Chiar în acea zi s-a prezentat la domiciliul contribuabilului recalcitrant. A fost primit imediat.

Pherekide şedea la birou şi citea un ziar:

— Ce doreşti?

Tonul şi înfățişarea bătrânului au operat imediat asupra agentului, în sens potolitor:;

— Sunt de la fisc, cucoane, ştiți pentru impozite.

Bătrânul l-a privit cu oarecare uimire, l-a măsurat din tălpi până-n creştet şi după ce l-a fixat o clipă, i-a şoptit:

— Pherekide!

Deşi intimidat, agentul nu înțelegea să renunțe aşa deodată, la scopul vizitei lui:

— Domnule Ministru, nu vi le cerem toate, dar măcar ceva, cât doriți dumneavoastră.

Răspunsul a fost acelaşi, dar pe un ton ceva mai urcat:

— Pherekide!

Agentul începuse să bâlbâie:

— Dacă nu puteți acum, Excelență, spuneți-mi când să viu!

Bătrânul se ridicase pe jumătate din fotoliu şi când a răcnit pentru a treia oară: „Pherekide”, agentul dispăruse.

E. Foarte probabil că, această anecdotă, nu-i decât o anecdotă. Am motive să mă îndoiesc de autenticitatea ei, dar cine poate nega că nu-i verosimilă? Ba, ceva mai mult: se poate susține că era nevoie de-un bărbat politic de dimensiunile lui Pherekide pentru ca faptul să fie posibil în Dacia Traiană?

Şi acum o alta. Scena se petrece într-o noapte de iarnă, pe străzile Parisului la 1841 leat.

Unui tânăr i-a plăcut să se distreze introducând, prin surpriză, un bulgăr de zăpadă în corsajul unei trecătoare. Femeia a țipat şi când şi-a dat seama de unde-i vine neplăcerea, s-a repezit la acel glumeț şi l-a luat la palme. Tânărul a ripostat. Agenții poliției au sosit tocmai când bătaia era în toi. După Obiceiurile epocii, tânărul a fost lăsat să-şi vadă de drum, iar femeia noctambulă înşfăcată şi condusă la primul post, unde urma să i se dreseze actele pentru cele şase luni de închisoare care o aşteptau. Un domn, care asistase de la început la desfăşurarea evenimentelor se luă după grup. Ar fi voit să intervină în favoarea nenorocitei, în fața circumscripției ezită. Era un om cunoscut. Cine va crede că a putut interveni dezinteresat într-o asemenea afacere şi la o asemenea oră? Avea duşmani şi ziarele umoristice şi cupletiştii de prin toate cabaretele nu aşteaptă decât asemenea subiecte. Bunătatea a primat, însă şi domnul a intrat. Comisarul l-a luat de sus:

— Depoziția dumitale, mai mult sau mai puțin interesată, nu are nici o valoare. Fata aceasta s-a făcut vinovată de loviri în piața publică. A bătut un Domn. Va face şase luni de închisoare.

— Domnul meu, a spus străinul, când vei afla cine sunt, vei schimba, poate, tonul şi felul de-a vorbi şi mă vei asculta.

— Şi, cine eşti dumneata?

— Victor Hugo.

În fața acestui răspuns, comisarul şi-a pierdut capul, nu într-atât, însă, încât să elibereze arestata. Agenții depuseseră şi lucrul nu mai era uşor.

— Într-un singur caz, domnule Hugo, aş putea opri lucrurile. Dacă v-ați semna depoziția.

— Dacă libertatea acestei femei depinde de semnătura mea, iată.

Şi, Victor Hugo a semnat. Pe semnătura poetului, femeia a fost pusă în libertate.

Nu-i aşa că nu-i verosimil? Totuşi, e adevărat, întâmplarea e povestită de însuşi Victor Hugo în minunatele pagini, care alcătuiesc Choses vues, sub titlul Origine de Fantine.

Recitindu-le, mi-am amintit de prima poveste de care aceasta s-a alăturat într-o semnificativă împerechere. Şi, mi-am mai amintit de cel mai mare poet al neamului meu care figurează într-un proces-verbal într-o circumscripție din Capitală şi care reprezintă un jalnic document al vremii: „Individul Mihai Eminescu, etc.”

Dar astăzi chiar dacă un Tudor Arghezi sau Brătescu V. Voineşti s-ar afla în situația lui Victor Hugo, la declararea numelui n-ar fi întrebați:

— Ocupația dumneavoastră?

Şi pe bună dreptate mă întreb: când, oare, cuvântul meşterilor şi cărturarilor noştri, va cântări în viața publică, măcar cât al unui agent electoral, din culoarea de verde?

DEMOCRAŢI ŞI OLIGARHI

Alături de masa la care luasem loc cu prietenul meu, la restaurantul Enescu, mânca singură o blondă zveltă, cu ochi imenşi şi expresie candidă, în trecere, prietenul meu a salutat-o. I-a răspuns, roşind puțin.

— N-o cunoşti? Mă întrebă.

— Nu.

— E moldovancă.

După nume, o cunoşteam. Părinții ei fuseseră mari proprietari, într-un mănos județ din Țara-de Sus.

— Curioasă povestea ei, continuă prietenul meu şi caracteristică acestor vremi. Rămânând orfană şi-a cheltuit puținul moştenit ca să-şi termine studiile. E licențiată în litere şi filosofie. Ca studentă a dus o viață modestă şi corectă, locuind într-un cămin, în învățământ n-a putut intra. Prin stăruințele unui prieten al tatălui ei care fusese vechi liberal şi ocupase înalte demnități în acest partid, a fost numită funcționară la o instituție de stat. Auzisem că devenise o funcționară model şi că era respectată de toată lumea pentru purtarea ei ireproşabilă, dar o pierdusem din vedere. Ei bine, dragă, ştii unde am întâlnit-o acum câteva zile? Într-o casă de rendez-vous!

— Cum aşa?

— Aşteaptă. Jenat, m-am făcut că n-o văd. M-a chemat ea: nu-i nici un secret, mi-a spus Şi te rog să spui la toți unde m-ai văzut. E în interesul meu.

— Nu mai eşti funcționară? Am întrebat-o.

— De-o săptămână nu mai: m-au dat afară. Să nu-ți închipui însă că pentru că sunt aici. Ar fi să faci o confuzie de cauză şi efect. Sunt aici pentru că nu mai sunt acolo.

— Dar cum s-a întâmplat, zic? Reduceri?

— Nici o reducere. M-a denunțat o colegă că sunt liberală. Asta e tot.:

Acuma, urmă amicul meu, socoate şi tu cam ce primejdie poate constitui pentru un guvern o fată ca asta? Cel mult poate paria pe o cutie de bomboane că vin liberalii şi să-şi anine în peretele din odăița ei portretul lui I. G. Duca, sau George Brătianu (nu mai ştiu de ce nuanță e).;

Şi crezi tu, zic eu atunci, că întâmplarea asta justifică.

— Ai răbdare, mă întrerupse prietenul meu,; Văzându-se dată afară cu nepusămasă, s-a dus la secretarul general al ministerului de care depindea instituția. Acesta (îl ştii), i-a propus să supeze împreună la Chateaubriand, pentru a găsi o soluție. I-a tras o palmă. Argumentația ei de altfel e foarte logică: decâc să cedez unui maimuțoi nesuferit că să-mi păstrez un post în care muncesc opt ore pe zi pentru patru mii de lei pe lună, prefer să câştig Şaizeci de mii, cedând cui îmi place. Crede-mă, mi-a spus ea, n-am avut până acum cinci zile nici un amant. Am intrat însă în această casă cu hotărâri ferme. Alea jacta est. Şi m-a părăsit zglobie, la un semn pe care de după o perdea i-l făcuse patroana. Din uşă, mi-a strigat: „sunt aici zilnic, între trei şi şapte”.

Nu sunt dintre aceia care fac responsabilă societatea de toate faptele noastre condamnabile, trebuie să recunosc însă că uneori nici ea nu e complet nevinovată. Dar fapta aceasta care, după cum bine spunea prietenul meu, ilustrează o vreme şi desigur o Iunie, mi-a amintit de-o alta, care, după mine ilustrează şi ea o vreme şi-o altă lume. O ştiu de mult şi până acum am făcut-o. Peste ea însă s-au aşternut destui

ani, ca să o pot povesti. O însemn aici, aşa cum am povestito şi prietenului meu atunci, adică aşa cum a fost:

Se ştie că după pronunciamentul cavaleriei de sub glorioasa domnie a Regelui Carol I, mulți ofițeri au fost siliți să părăsească oştirea. Printre aceştia se găsea şi un tânăr locotenent, băiat de neam, vesel şi foarte simpatizat în Capitală, dar complet lipsit de mijloace. Având relațiuni în partidul conservator, a fost numit în poliție, cu o leafă echivalând cu aceea a gradului pe care îl avea în armată. Venind liberalii la guvern, l-au dat afară. Pierderea slujbei coincidea cu o boală gravă care-l lovise pe neaşteptate. Un camarad care s-a dus să-l vadă, l-a găsit într-o stare jalnică. Acest om, care înveselise o lume întreagă, pe patul de suferință şi mizerie plângea. Impresionat, camaradul s-a dus la prefectura poliției Capitalei. Prefect era Kneazul Moruzzi.

— Ce pot să-i fac, a spus Kneazul, e conservator.

— Bine, dar îl putem lăsa să moară de foame?

— Asta-i altceva. Eu în slujbă nu-l numesc, dar leafa i-oi da-o, cât oi fi eu prefect, numai să taci din gură.

Şi astfel, prin intermediul acestui devotat şi discret camarad, Kneazul i-a servit leafa, până când a închis ochii. Cheltuielile înmormântării tot Kneazul le-a suportat.

Tocmai când terminam de povestit, suava blondă s-a ridicat să plece, aruncându-ne un surâs nevinovat. M-am uitat la ceas: trei fără un sfert. Începea noul serviciu, pe care generoasa democrație i-l oferise. Privind-o cum se strecura mlădioasă, sub privirile aprinse care o urmăreau, nu m-am putut opri să nu exclam:

Infamă oligarhie, unde eşti?

FOCURI ÎN VÂNT: LEGILE

Am asistat demult la serbarea onomasticii unui copil miraculos. Nu împlinise doisprezece ani. Cu taburetul deşurubat la maximum, ca să poată ajunge la claviatură, descifra la primă vedere Schuman, Schubert sau Mozart, orice, cu o comprehensiune muzicală uimitoare. Când îl cunoscusem, până să-i sosească din oraş părinții, mi-a cântat acompaniindu-se singur, jumătate din Manon, de Massenet,

punând în pronunțare şi în inflexiuni, intenții şi nuanțe, care, în aceeaşi măsură cu admirația, inspirau un fel de spaimă şi în acelaşi timp milă. Haina de catifea neagră îi accentua paloarea. Buclele pletelor blonde atingeau gulerul de dantelă. La fiecare replică din operă, în ochii mari şi negri se aprindeau lumini. Pe un colț al pianului, un caiet deschis.

Citesc: „Rezumat al teoriei ondulației universale" de Vasile Conta, aparținând elevului Şerban, clasa a II-a liceală.

Cu prilejul sărbătoririi, tatăl copilului, un imbecil solemn, cu şnapeti suri şi musteață-n sfârc de pepene, avusese o fantezie barocă: îl îmbrăcase ca Pe un om mare (escarpins, frac, cravată şi mănuşi albe). Cu toată distincția naturală a înfățişării lui precoce, părea un picolo de restaurant mare. Dar intuiția acestui copil extraordinar şi puterea lui de adaptabilitate îl ajuta să nu pară ridicol în această împrejurare, indicându-i tonul just. Era comic totuşi să-l vezi la uşă aşteptând musafirii, ajutând (cu câtă vocație!), cucoanelor să-şi scoată mantourile şi oferindu-le apoi cu cea mai neafectată curtoazie brațul, pentru a le conduce în salon, în timpul mesei a fost centrul atenției generale. Plin de vervă şi de haz, nu avea, cu toate acestea nimic copilăresc în conversația lui. Pe când oferea o pară pe care o curățise în prealabil cu măiestrie, vecinei lui de masă, l-am auzit servind iritat, această surprinzătoare replică tăioasă, unui unchi care îl zeflemisea:

— Inteligența e experiența tinerilor, după cum · experiența e inteligența bătrânilor, scumpe domn.

După primul pahar de şampanie, junele se ciupise. Invitat de cunoştințe, a refuzat să spuie versuri de Alecsandri, zicând că sunt banale. A recitat în schimb din Eminescu (Luceafărul, La steaua şi Satira I), din Musset (La N uit d'octobre) şi din Verlaine (La botine chanson, aproape în întregime).

În timpul acesta, tatăl, înveselit pe aceeaşi cale, apăru c-un țilindru pe care îl îndesă pe capul copilului, zicându-i:

— Ia, fă puțin pe deputatul, Şerbane, Am fost cu toții martorii unei improvizații oratorice, în genul acelora ce se pot citi zilnic în Monitorul Oficial, cu singura deosebire că era ceva Mai puțin parlamentară, prin aceea că apostrofele pornografice lipseau cu desăvârşire.

Nu ştiu de ce (vorba vine!), dar nu împărtăşeam deloc hazul convivilor. Mă gândeam cu melancolie la Senat, Cameră, Academie, Universitate şi alte lucruri mari şi mai departe la senatori, deputaţi, academicieni, profesori şi alte lucruri mici. Îmi aminteam fără să vreau, că de la Unilrea Principatelor încă, politica noastră s-a căsnit exclusiv să instaleze temeinic conţinătorul, pentru un conţinut enigmatic, care urmează să vie, cu timpul, în picături. Astfel se lămureşte de ce am avut amirali înainte de-a avea flotă, Academie înainte de-a avea scriitori şi savanţi în număr prezentabil, Teatre Naţionale, înainte de-a avea o literatură dramatică naţională, *etc. Etc.*

Prodigiosul copil îşi terminase discursul. Cum sta tolănit pe fotoliu cu ţigaretă-n gură (un capriciu!) şi cu ţilindrul înfipt până-n urechi, ar fi putut foarte bine reprezenta alegoric civilizaţia românească întreagă. Istoria noastră contemporană n-a început altfel: fă tu pe deputatul, tu, pe senatorul, tu pe magistratul, tu pe economistul, tu pe generalul etc., *etc.* Aşa a primit, Caragiale opera sa completă, direct din mâinile lui Htibsch. Căci, cincizeci sau şaizeci de ani de zile în viaţa unui popor, oricât de înzestrat nu pot însemna mai mult decât cei unsprezece, în existenţa bipedului cuvântător.

Dar românii (popor eminamente agricol), se trag din romani (popor eminamente juridic). De aceea facem noi doar atâtea legi şi scriem român cu î din a (Roma, Roman, Român). Nici prin gând nu ne trece să ironizăm cumva, admirabilele dispoziţii leii –

Gislative ale poporului român. O simplă observaţie însă. Neîntrecutei perspicacităţi a vechilor Quiriţi, nu i-a scăpat că îndeobşte legile bune sunt provocate de proaste stări de fapt. Tinereţea noastră exuberantă, pare a fi trecut uşor peste acest amănunt. Şi, ca să luăm o pildă din istoria dreptului roman, vom aminti că în începuturi pater familias avea drepturi nelimitate asupra copiilor, femeii şi sclavilor (patria potestas, manus, potestas dominica). Pe atunci sclavul era res-lucru. Laolaltă cu boii şi uneltele agricole, făcea parte din patrimoniu (familiapecuniaque). Epoca de aur a acestei legislaţii barbare, corespunde (curios!), capitolului patriarhal al istoriei latine. Atunci când legea nu oprea pe stăpân să facă ce vrea cu sclavul lui (să-l chinuiască, să-l vândă, să-l omoare), raporturile dintre ei erau din cele mai omenoase, ba se stabilise chiar un. Fel de înrudire domestică (termenul exact îmi scapă). Pe măsură însă ce drepturile sclavului se

suie spre punctul culminant, când el, încetând de a fi res, devine persona, condițiile de viață comună, se înăspresc până la cruzime. E drept că şi naționalitatea a jucat un mic rol în această poveste, învingători în războaie. Romanii reduc la sclavie captivii de alte neamuri, față de care nu aveau aceeaşi solicitudine ca pentru ai lor (hospes, hostis). Legiuitorul a trebuit să intervie restrictiv. Dar Romanii erau neîntrecuți (şi asta am moştenito cel mai mult şi cel mai bine), în a eluda legile. Aşa se face că legile cele mai perfecte şi mai înaintate conviețuiesc armonic cu cea mai mizerabilă stare de lucruri. Nu pentru a etala erudiție am recurs la acest exemplu. El nu e de altfel decât o vagă reminiscența din. Elementarul manual al lui Gaston May, pe care l-am cercetat în treacăt pe când îmi pierdeam vremea învățând dreptul (şi-i cam multişor de atunci). Nu l-am menționat decât pentru că e folositor temei noastre.

La noi, se legiferează febril. Această agitație legislativă dovedeşte că în țară nu e bine (o ştim de altfel şi de aiurea). Dar ea mai dovedeşte că legiuitorii noştri sunt convinşi că dacă e ceva putred în România, acel ceva e de carton: legea, înlocuim cartonul cu alt carton: similia similibus curantur. Pe urmă, aşteptăm să fie bine. Dacă nu-i bine, iar legiferăm. Ş-am tot legiferat de la război încoace, fără întrerupere. Dar, nu se simte nimic.

De aceea, de câte ori aud la cafenea, vreun eminent bărbat de stat, vorbind de noua lege ce va să ne fericească şi pe care o are în cap, sau numai în buzunar (tot una), eu mă gândesc la altceva – şi mai comand o bere.

OPINIA PUBLICĂ

E fată bună şi gata la orice.

S-a crezut că e o născocire a revoluției franceze pentru că pe atunci prinsese forme mai pline.

Dacă pe acele vremi era mai gălăgioasă şi lua aluri de țață, o făcea din delicatețe: nu vroia să jignească gustul contimporanilor.

Ca „l'eternel feminin al lui Laforque are:

L'art de toutes Ies ecoles, Et des îmes pour tout Ies gouts".

Nu va cunoaşte bătrâneţe şi n-a cunoscut copilărie.

S-a născut de 16 ani şi a rămas aşa.

E sinceră, candidă, credulă, naivă şi uită repede.

Democraţilor li se topeşte inima după ea, ca unor anumite domnişoare de pension după tenori din cavalerie şi ofiţeri din operetă – absurd.

Reacţionarii îi jură veşnică ură sau înalt dispreţ – exagerat.

Înţelepţilor le inspiră o ironică simpatie.

Poate şi puţină milă.

Unde n-a umblat şi câte n-a văzut!

A iubit, a crezut, a uitat şi iar iubeşte şi iar crede şi iar uită.

I-a spus o hetairă că virtutea e nerozie – şi ea a crezut.

Şi-a îmbălsămat trupul cu miresme ameţitoare, aduse de marinarii străini ai Orientului fabulos şi aşteptând trecătorul nocturn în pragul gyniceului a murmurat cântece ademenitoare, plimbând degete leneşe pe lira cu şapte corzi.

Un cerşetor i-a spus că e păcat ce face – şi ea a crezut.

Luând drumul pribegiei a sărutat urmele paşilor în Nazaret – născutului şi plângând a suit calvarul.

Un legionar i-a spus că zeii nu mor şi că numai în patria lui sunt z; ei – şi ea a crezut.

În Roma lubrică a jertfit din nou prosternându-se (ca şi pe malurile tainicului Helespont) pe altarul din spumă întrupatei Venus Urania.

S-a veselit la fel în circurile decadenţei latine, ca altădată la întâiele olimpiade.

Cântată de poeţi la petreceri, aclamată în forum de vulgul profan, beată de aromate vinuri viclene, cu părul despletit, goală, a sardanapalizat în inelul din ce în ce mai aprins al privirilor lascive, o tarantelă obscenă.

Un monstru de metal i-a spus că ea îi va fi sprijinul (sufletesc) în luptele pentru cucerirea sfântului mormânt – şi ea a crezut.

În castelul cu şapte turnuri şi-a aşteptat credincioasă întunecatul senior (câteva sute de ani).

Trubaduri visători şi paji şăgalnici i-au suspinat madrigale galante şi meşteşugite rondele când, la ivirea ei în albastrul salon, apusul i se aşternea la picioare ca un heraldic covor de purpură, pe când oglinzile · – fumurii în penumbră – prelungeau la infinit reverența cucernică a vasalilor smeriți.

Un păstor de la „Opera Comică" i-a spus că fericirea e în mijlocul naturii – de carton – a peisagiului Wateau —-şi ea a crezut.

Printre mlădiile sălcii (pictate) şi-a frânt. Mijlocul mlădiu, pentru a se oglindi într-un pârâu imaginar, în ale cărui ape inexistente a întâlnit pentru întâia oară (aşa-i cupletul) buccele pudrate ale unui cochet marchiz, rătăcit la vânătoare şi apropiat tiptil, halucinat.

Bergere legere Je crains țes appas, *etc.*

Marchizul i-a lăudat ispititor minunele curții – şi ea a crezut.

A străbătut saloanele „Varsailles"-ului cu grații de libelulă, lunecând, uşoară, pe undele unei arii neauzite; şi-a ondulat trupul sinuos în pavane pline de grații şi pe fildeşul „clavicin"-ului degetele ei au trezit în dezmierdări sufletul lui Lulli, Adormit pe clape, zglobiu în gavotă, melancolic în menuet, frivol, seducător.

A rătăcit prin parcul lui Lenotre, unde bazinele înfloreau sonor ca să acopere zumzet de săruturi în boschete, pe când razele de lună curgeau – aur viu pe verdele mort al frunzişului în declin.

Pe când căuta să-şi amintească locul întâlnirii însemnat cu roş de buze pe evantail, un „cetățean" i-a spus că marchizul minte —. Şi ea a crezut.

S-au înălțat baricade, s-au incendiat palate, s-au distins oratori şi ea a văzut marchizul suind treptele eşafodului de unde a privit-o sfidător. Atunci i-a fost ruşine.

A închis ochii, a plâns şi i-a părut rău.

A colindat apoi taverne rău famate unde republicani grosolani şi aprigi i-au dat vin acru şi-au învățat-o cântece cu două înțelesuri.

Ostenită de-atâtea schimbări. Opinia Publică vroia linişte., S-a mutat la mahala unde a trăit în concubinaj efemer cu tot soiul de oameni de rând, pe rând. Şedea cu perdelele trase şi-un felinar roşu (stea polară)[27] indica drumul amatorilor, veniți din toate părțile s-o cucerească definitiv.

După războiul mondial, Opinia Publică s-a schimbat mult şi s-a lăsat de aventuri. Stă-n cerdac şi bea cafea (a devenit obeză).

În locul felinarului roşu e un papagal verde care se adresează trecătorilor neîntrerupt şi triumfător: „Vot universal!" „Expropriere cu justă şi prealabilă despăgubire".

„Jos, sus-ul", „Sus jos-ul".

Un domn student i-a făgăduit solemn mariaj cu popă. Dumneaei i-a cumpărat (acum are de unde) săpun, hăinuțe noi ş. c. 1. Dar dumnealui şi-a luat într-o bună zi diploma de doctor în drept din sipetul dumneaei şi s-a tot dus cu bicicleta, vârându-şi în jambiere cravaşa cu cap de ogar.

Ea îl aşteaptă.

ÎMPUȚINAREA CUVIINȚEI[28]

Acest articol, conceput în beznă (aici se poate face spirit pe seama autorului), a fost scris la luminare (aici se poate face spirit pe seama direcției uzinei), cu toate că imobilul în care a redactat e prevăzut cu instalație electrică.

Cititorul a înțeles (cine face spirit pe seama cititorului?) că de mica pană de lumină de aseară e vorba.

Departe de mine gândul de a mă răzbuna de acest „mauvais quart d'heure" pe directorul uzinei, dându-l, cum se zice, la gazetă (s-ar putea doamne fereşte, face spirit pe seama gazetei). Ba țin chiar să accentuez că reputația de eminent specialist a directorului uzinei nu mi-e necunoscută şi că, mai mult, ştiu că toți aceia care au avut plăcerea să ia contact

personal cu d-sa, păstrează cea mai bună impresie despre civilitatea manierelor sale. Dacă în lupta pe care o duce în contra întunericului succesul câte odată alternează şi treaba nu merge cum s-ar cuveni, adică (vorba ceea), ca pe sârmă, vina de cele mai multe ori se împarte, între un material mecanic defectuos şi unul omenesc idem, al cărui autor nu e directorul şi prin urmare de a cărui calitate nu poate fi tras la răspundere.

Deşi, nu despre directorul uzinei şi nici despre întreruperea curentului de aseară vom vorbi în rândurile ce urmează. Ne vom mărgini să facem câteva considerațiuni marginale, sugerate de acest incident periodic, cu care ne-am obişnuit tot atât cât şi cu cele două muzici care delectează ieşenii în Piața Unirii, executând simultan arii diverse.

Nu sunt un pretențios absurd şi detest patetismul. Martor mi-e Dumnezeu (şi toți amicii) că n-am acuzat niciodată guvernul pentru că s-a furat o valiză în Gara de Nord; că n-am disperat niciodată de viitorul țării pentru că un brigadier de jandarmi a furat o găină sau pentru că dl. Iuliu Maniu a mai făcut un expozeu; că n-am avut niciodată crize de nervi pentru că hotelurile din Bucureşti au mai puține etaje ca cele din New York şi pentru că viața din Mizil diferă în totul de cea din Birmingham; că n-am comandat niciodată pârjoale moldoveneşti la restaurantul Capsa, nici gâturi de raci „â la bordelaise" la Lupu Fleică; că nu rn-am mirat niciodată că F. Aderca nu scrie ca Miron Costin şi Camil Baltazar ca Paul Verlaine; că n-am invidiat niciodată pe dl. Mihail Dragomirescu pentru că scriind în aceeaşi chestie, pe mine mă durea capul şi pe d-sa muşchii mâinii drepte; că în fine n-am pretins culturii naționale să întreacă pe acea a statelor cu tradiții culturale multiseculare, nici unui singur guvern românesc, să realizeze într-o singură guvernare, atât de mult dorita debalcanizare a moravurilor patriei.

Ştiu de asemeni, că rămăşițele unui comod fatalism de cea mai pură esență slavă, altoit pe un prielnic teren de tembelism oriental, ne-a scutit de efortul unei reacțiuni, fixându-ne în politica brațelor încrucişate, într-o pasivitate, pe care nici Mahatma Gandhi n-a visat-o mai desăvârşită, pentru apaticul lui neam de fachiri, în fața tuturor relelor ce ne bântuie ne-am deprins să ne mulțumim cu explicația, stereotipă şi universal aplicabilă: războiul! Plăteşti bilet de ci. I pe C. F. R. şi garnitura nu conține decât vagoane de ci. II-a?

Războiul! Primeşti o telegramă trei zile după ce-ți fusese anunțată printr-o simplă scrisoare? Războiul! Cumperi un pachet de zece țigarete din care trei sunt goale şi restul ca plumbii cartuşelor Manlicher? Războiul! Te duci la o instituție a statului care e obligată să funcționeze până la ora 1 şi găseşti ghişeul închis la 12 şi un sfert? Războiul! Dacă s-ar pune un premiu pentru acela care ar descoperi un fapt, fie din viața publică, fie din viața noastră intimă, pe care ODinia publică să n. u-l pună imediat în sarcina războiului, sunt convins că după câțiva ani de adăstare (cum se zice peste Milcov), inițiatorul ar fi silit să schimbe destinația premiului, sau să-şi bage banii la loc, în buzunar.

Războiul e de vină că la Facultatea de Litere de ex. Sunt candidați convinşi că „Scrisoarea pierdută" a fost scrisă de Eminescu şi „Pseudokinegetikos" de Sandu Teleajen şi Adrian Pascu! Războiul e de vină că din membrii parlamentului de la tribuna căruia răsuna altădată glasul a tot ce Avea mai strălucit elocința românească, se recrutează azi clienți ai puşcăriei! Războiul e de vină că ne-am trezit deodată cu o generație de fete ignare şi de băieți de-o uluitoare rea creştere! Războiul e de vină că asistăm în trenuri la scena penibilă şi ruşinoasă a tinerilor sportsmani făcând pe cugetătorii în compartimente, pe când oameni bătrâni şi cucoane se chinuiesc pe culoare! Dar dumneata, cetățene filosof, nu eşti de vină de loc?

Dar să lăsăm răspunderile şi considerațiunile generale. Fără să vreau m-am îndepărtat de la intenția mea liminară care nu era decât să povestesc un fapt. Repet că relatarea lui nu e o proestare. Mi-am dat osteneala să-l înregistrez pentru că îl socot pitoresc şi reprezentativ. Iată-l:

Citeam aseară la masa mea de lucru. Tocmai terminasem un capitol, când s-a stins lumina. La timp – zic. Fumăm o țigară pe întuneric şi ne gândim puțin la cele citite. Lumina însă nu se aprindea: a doua țigară. Tot aşa. La țigara a treia, iau telefonul şi cer uzina.

Eu Alo! Uzina?

Funcționarul.

Da, ce doriți?

Eu Mă rog matale, pana asta o să ție mult?

Funcționarul Nu!

Eu, Cam cât?

Funcționarul Până mâine! ·

Toată lumea ştie că după mai puțin de jumătate de oră, lumina s-a reaprins. De bună seamă că funcționarul acela o ştia şi el. Plăcut surprins de reaprindere, am făcut haz de gluma lui şi i-am apreciat sincer spiritul de farsă.

Asta nu m-a împiedicat însă să constat cu oarecare melancolie că ideea de autoritate stă gata să se prăvale, dacă nu s-o fi prăvălit. Bineînțeles (şi asta e un rezumat al celor spuse), că nu pot pretinde funcționarului român o egală curtenie față de toți contribuabilii. Rezultatul acesta nu-l poate da decât o lentă evoluție a întregii societăți, al cărei produs este. Dar câtă vreme se găseşte în această fază el se cere stăpânit şi trebuie să ştie (ca să evităm perifrazele), de frică. Or, cine-l putea asigura pe el, că acel care întreabă, nu e comandantul corpului de armată, prefectul de județ sau chiar primul ministru? Răspunsul lui dovedeşte că nu-i pasă de nimeni şi de nimic. El glumeşte. Ei bine, eu în gluma aceasta văd sămânța unei amenințătoare anarhii, de aceea îmi permit a supune cazul tuturor conducătorilor noştri de oameni, pentru o mai serioasă meditare.

A DOUA CAPITALĂ

Oh, viile qui m'as vu naâtre et que j e vois imourir!

Tare-i frumos Iaşul[29] şi tare-i murdar! Fotogenic cum nu e altul, e adorabil în cărți poştale ilustrate, înconjurat de dulci coline, când verzi, când albe, când multicolore, (după anotimp), e plin de farmec pitoresc şi glorioase amintiri. Dar dacă nu ai prins cumva rădăcini în istorica lui argilă, sau dacă nu eşti împins de cine ştie ce obligații de la care nu te poți sustrage, să te ferească Dumnezeu, cetățene, să trăieşti douăzeci şi patru de ore între zidurile lui! Vei fi învățat poate, în tinerețe, câțiva ani prin şcolile laşului şi suvenirile pe care le-ai păstrat nu corespund cu afirmațiile mele? Poate că vei fi citit drăgălaşa literatură a apologeților acestei mândre cetăți de Scaun? Poate că vei fi participat la vreo şedință a societății Amicii laşului, cu sediul în Bucureşti? Poate că ai legături cu vreun intelectual (toți ieşenii sunt intelectuali), care te-a

convins că aeroplanul s-a inventat la Iaşi, că Ronsard era ieşan şi că Villa Borghese e un moft pe lingă Marele Hotel Traian? Au te îndoieşti cumva de cele ce-ți spun şi crezi că din motive care îți sunt necunoscute, ca netrebnic renegat, te mint? Ei bine, atunci, dacă îți simți inima tare, vino, cu mine!

Per me şi va nella cittâ dolente Gara Iaşi!

Cam pustie, cam tristă, nu?

Parcă s-a întâmplat o dramă grozavă şi acum lumea s-a împrăştiat. Nu te speria. Nu s-a întâmplat nimic, exact ca în casa despre care scrie d. M. Sadoveanu. Aceasta e trăsătura caracteristică a oraşului cu gesticulația modelată pe un străvechi şi molcom andante. Trebuie să te pătrunzi bine de această atmosferă ca să poți înțelege sufletul adormit al cetății somnambulice.

Şi ca să nu pierzi absolut nimic din cele ce ai de văzut să începem cu restaurantul gării. Zici că cel din Piteşti e mai prezentabil? Eu nu ți-am spus? Ai vrut să te convingi personal? Convinge-te!

— Băiete, două ceaiuri!

— Ce să fie?

— Două ceaiuri!

Momental, dar mai aşteptați puțin că nu-4

Foc.

Te uiți la linguriță? Da, e de plumb. Oraş sărac!

Cornurile crezi că sunt de ieri? Eu sunt sigur, leşanul e conservator. Ceaiul e apă chioară? Nu-i nimic! Nu te oblig să-l bei. L-am cerut ca să-ți faci o idee. Ți-e grijă de bagaje? Liniştește-te! Le vei găsi unde le-ai lăsat. Să nu-ți închipui că hamalul simulează: doarme din picioare. Când n-au ce face. Hamalii se joacă de-a caii şi uite, s-au deprins. Acuma cred că te-ai convins că ei nu vorbesc în hexametri şi te asigur că nici birjarul nu e wagnerian. Te previn de asemeni că portarul n-a colaborat niciodată la Viața Românească şi că madama nu cultivă în timpul liber pictura. Are ocupații mai lucrative. Birja ți se pare cam hodorogită? În schimb şi calul e bătrân.

Ar fi ridicol să vezi înhămat un Orloff la o asemenea brişcă. Aşa, se armonizează. Nu găseşti? Te întrebi ce miroase aşa? Canalul! Laşul e canalizat. Uite gurile, în fiecare stradă sunt guri. Pe cine am salutat? Gunoaiele! Sunt de anul trecut! Adică de anul trecut. Zic şi eu aşa. Cine ştie de când sunt? Poate dinainte de Unire, poate din timpul lui Ştefan, poate de la fondarea oraşului, în cazul acesta, nu văd de ce permit autorităţile să li se adauge gulere tari şi şoşoni vechi. Le alterează caracterul. E un anacronism. Ce comisiunea monumentelor istorice doarme? Nu te mira că s-a oprit trăsura. E la deal şi e prea încărcată. Să vezi că îndată calul o să înceapă a da înapoi. E mai cuminte să ne dăm jos. Trebuie să-i uşurăm sarcina. De altfel până la hotel nu mai e mult. Puţină mişcare ne desmorţeşte. Iată, am ajuns. Ţi-am ghicit gândul: vrei să faci o baie! Să vedem, în Iaşi nu se ştie niciodată când curge apa. Vrei să ştii câte instalaţii sunt în tot hotelul? Una singură. Vrei să ţi-o arăt? Urmează-mă. Asta e. Ia, învârte! Auzi cum fâşiâe ca gânsacul? Îţi aminteşti desigur cupletul lui Tănase:

Ăsta robinet Are marafet. Învârti în sus învârţi în jos Degeaba, face fâs.

Nu rimează, dar e adevărat: degeaba face f îs ! Nu curge.

Inutil să te informezi la personal. Nimeni nu ştie. Ţi s-a vorbit de baia turcească? În adevăr, e foarte bună dar, luni nu funcţionează. Singura soluţie e să cumpărăm patruzeci de sifoane şi să facem duş pe rând. Te interesează cearşaful? Madama m-a asigurat că e foarte curat. Când i-am cerut să-l schimbe, părea profund jignită de neîncrederea mea.

— N-a dormit pe el decât o singură persoană. Un domn colonel, mi-a spus ea.

Spuneai că ai vrea să revezi Cetăţuia. Să ieşim în piaţă, să căutăm un vehicul. Ştiu că nu-ţi place să circuli cu cai invalizi, dar iartă-mă, în automobile cu asemenea cauciucuri eu nu mă aventurez. Am mai păţit-o. Dacă vrei însă să te edifici asupra exactităţii spuselor mele, întreabă aşa de curiozitate chauffeur-ul cât ne cere până la grădina Copou. Ţi-am spus doar că nu-s taximetre. Aici e pe învoială. Oraş patriarhal. Cât ţi-a cerut? O sută de lei? Vezi deci, că eu am exagerat în minus, când îţi spuneam că-ţi va cere numai şaizeci.

La Bucureşti e drept că o cursă de mărimea acesteia nu înregistrează mai mult de optsprezece lei. E adevărat însă că maşina nu are de luptat acolo cu atâtea accidente de teren şi că nici nu te poartă prin locuri atât de pitoreşti. Ş-apoi, Bucureştiul e capitală în lege. Laşul nu e în ierarhia urbanistică decât a doua capitală, aşa ceva ca un fel de Subsecretar de Stat. Să facem o mică vizită prietenului nostru din Păcurari.

Hai şi pe jos, dacă vrei. Ce să-i telefonezi, domnule? Te crezi la Londra? Până îți răspunde centrala, am ajuns. Ce te uiți aşa la stradă, n-o mai recunoşti? Te cred: se mută! Dezgustată şi ea de Iaşi o ia încet-încet, ca broasca țestoasă, spre Vest. În fiecare an câte un metru. Prin simpatie, celelalte o urmează, cu tot, cu edificii şi monumente, aşa că nu e de mirare că într-o bună zi, compatrioții mei se vor trezi cu laşul în Munții Apuseni.

Iată, s-a făcut unu. Vrei să mergem la restaurant? Nu-i! Dacă îți spun că nu-i, poți să mă crezi. Este o cafenea-restaurant care gătea şi mâncări când a inaugurat-o, dar acum nu cred să mai gătească. Era mereu pustie! De ce? Prea era luminată, prea era curată, prea pretențioasă, îeşanul e om modest. O berărie şi o cârciumă, e prea destul. Ş-apoi, patronii cafenelii sunt din Bucureşti. Personalul de asemeni. Prea au procedat cu ostentație, închipuieşte-ți că înainte de a deschide localul, au scos de prin şuri, curte şi bucătării patru (pe onoarea mea) sute de căruțe de gunoaie în văzul indignat al tuturor ieşenilor. E umilitor pentru un oraş atât de istoric! Cum au stat gunoaiele cincizeci de ani, fără să supere pe nimeni, puteau să mai steie încă pe Atâta, fără nici un risc pentru imobil. Ce, o să-i învețe bucureştenii pe ieşeni ce-i curățenia? Dacă-s curați dumnealor, să fie la ei acasă! Asta este.

Îmi pare bine că vrei să mergem la o cârciumă. Ți s-a vorbit desigur de cârciumile Iaşului, îmi spuneai odată că ai avut nişte colegi de Universitate ieşeni, care, în mijlocul Parisului sufereau de nostalgia unui pahar de vin din oraşul natal.

Gustă şi alege. Ăsta e oțetit? Nu-i nimic. Să ne dea altul. Ăsta are miros de doagă? Altul, jupânef Şi ăsta miroase? În definitiv nu-i nimic, poți fi sigur că oricât îi bea nu te doare capul. Aşa mi-au spus toți amicii care se întâlnesc zilnic în acest local. Sunt oameni de bună credință. Dar în afară de

asta, ştii ce calitate mai are acest vin? E natural! Întreabă patronul:

— Natural! N-avem decât vinuri naturale.

Spune şi dumneata acum, că eşti un om, care ai călătorit, ai mai băut de când eşti, undeva în afară de Iaşi, vinuri naturale? Proaste, proaste, recunosc, dar garantat naturale? Pâinea? E de ieri, ca şi cornurile din gară. Nu se ştie bine de ce, dar în Iaşi e foarte greu să găseşti pâine de azi. De altfel, cea de ieri e mai bună pentru stomac, dat fiind că e de calitate inferioară. Să nu-ți închipui însă că în toată Moldova e aşa. Uite, la Vaslui de pildă, dar ce Vaslui? Alături, la Târgu-Frumos e o pâine excelentă.

Asta e şi uşor de înțeles. Oraşe mici, oamenii n-au ce face, se țin de mofturi. Dar să încetăm glumele. Cred că te-am chinuit destul. Nu sunt de felul meu sadic şi nici nu vreau să pleci cu o impresie proastă din oraşul în care am copilărit şi am învățat, Carte. Ți-am rezervat o surpriză. Te ştiu meloman şi am oprit bilete pentru diseară la concertul pe care îl dă Cazals la Teatrul Național. Hai până la Agenție să le ridicăm. Ian te uită, dragă, concertul nu mai are loc! Nu s-a vândut nici un bilet! Ce ghinion! Tocmai acum şi-a găsit şi Cazals să vie la Iaşi, când Mis Evelyn îşi ia adio de la ieşeni, vârându-şi pentru ultima oară în acest oraş, drăgălaşul ei cap în gura leului!

Ia uite ce de-a lume în fața circului! Vin jandarmii.

O companie întreagă. Nu te mira. I-a scos să păzească intelectualii ca nu cumva să se strivească la înghesuială!

Ştii ce? Nu mai dormim în Iaşi. Avem un tren la natru. Diseară suntem la Bucureşti: facem o baie mâncăm pâine de azi şi cu riscul de-a căpăta migrenă, vom bea o sticlă de vin care chiar de n-o fi natural, o să ne placă.

— Poftiți în vagoane, domnilor!

Perspectiva Gării de Nord îți surâde? Şi mie! Dar de ce mă priveşti aşa? Eşti poate, cum zice Neamțul, ein exclusiver Idealist? Materialismul meu brutal te jigneşte? În cazul acesta nu-mi rămâne decât să mă descopăr şi din toată inima să-ți spun: mai poftim!

GIOVINEZZA

„Atenţiune! Cântece noi! Romanţe şi tangouri! Ultimele şlagăre! Didina-n pijama! La casa fără zăvor! Iubirea mea-i un submarin! Să nu iubeşti prea mult femeia! Şase lei, domnilor, şase lei!” Contemplam cu explicabilă milă pilcurile de tineri cu pantaloni mult prea largi şi cu umerii vătuiţi ca nişte muguri de aripioare şi nevrâstnicele copile cu sprâncenele smulse şi excesiv fardate, (vedete în potentia într-un Holiwood imaginar), pe care ţigănuşul depozitar ambulant de hrană sufletească, le adunase în poarta Cişmigiului, distribuindu-le contra cost, marfa lui de şase lei. E întristător spectacolul desigur, să vezi adunată la un loc, atâta cantitate de omenesc inferior; dar precocii amatori de artă şi ideal de această natură, îi bănuiam făcând parte din categorii sociale năpăstuite, care n-au avut nici când, nici unde să înveţe a preţui altceva. Intrând în grădină însă, am văzut pe-o bancă patru elevi de liceu, urmărind fiecare cuvintele pe-o broşură fistichie, pe când un altul, deja tenor, le cânta cupletele. M-am întors la poartă, am cumpărat broşurele şi m-am aşezat pe-o bancă alăturată, pentru a păstra şi eu o amintire despre ceea ce poate face Deliciul acestor viitori intelectuali, educatori şi desigur conducători de ţară. Tânărul care cânta câştigase o serioasă erudiţie în materie, deoarece fiecare titlu de cuplet, purta, dedesubt, după cum am constatat din lectura broşurelelor (aveam trei), indicaţia ariei pe care trebuie executat. Şi le-a cântat pe toate. Dau câteva exemple: Junona (se cântă pe aria Ilona). E greu ca să găseşti o fată (Se cântă pe aria: Aş vrea ca să găsesc o fată). Uită-mă! (Se cântă pe aria: Minte-mă!), La casa cu geam colorat (se cântă pe aria: La casa cu geam luminat), Anita (se cântă pe aria Roşită), Cocuţa dragă de la colţ (se cântă pe aria: Vecina mea de vis-â-vis), Vândă (se cântă pe aria: Sanda), etc., *etc.* O singură bucată: O! Monah, se cântă tot pe aria: O! Monah. E drept însă că structura versurilor face orice abatere aproape imposibilă.

Iată acum şi o probă (în extenso), de cântec nou (şase lei, domnilor!).

INEZ

Tu eşti jolie, zău aşa, Cum alta pe pământ nu e Iţi jur parol pe-onoarea mea Că eşti comsa şi tout ă fait Hai vin iubita mea

Inez Iubirea mea să ți-o declar Căci în amor eu nu sunt malaez Mă aprind ca un jar.

REFREN:

Inez aş vrea
Să fii a mea
Căci la tine am dambla
Draga mea Inez tu eşti
Ca în poveşti
Că eşti mişto cum altă fată nu-i
Şi eşti foarte elegantă
Cât se poate de picantă
Parol îți spui
Doar tu mă furnici
Mă înfierbânți c-un tremurici
Hai vino-ncoa
Să fii a mea
Că eşti fată cu tipic
Şi ai sic.

M-am ridicat de pe bancă cu o senzație de gol în toată ființa mea. Printre claxoanele şi vociferările Bulevardului nu mai auzeam tenorul din grădină. Vocea stridentă a vânzătorului de cântece noi, romanțe şi tangouri (şase lei, domnilor!) m-a urmărit multă vreme şi imaginea celor trei adolescenți nu voia să mă părăsească. Se aprindeau pe rând, sus stele, jos reclame luminoase:

Junona (se cântă pe aria Ilona). E greu ca să găseşti o fată (se cântă pe aria: As vrea ca să găsesc o fată), Uită-mă! (se cântă pe aria: Minte-mă), etc., *etc.*

Îmi aminteam de-o vreme, când tineri şi tinere, îşi dădeau întâlnire în toate grădinile din țară, ca să recite Luceafărul, Nunta Zamfirei şi Oltul.

Ți-aduci aminte, Demostene?[30]

CĂMINUL

Mulți reduc semnificația acestei înalte şi nobile noțiuni, la aparențele ei materiale. Pentru aceştia, un acoperiş de țiglă, tinichea sau stuh, aşezat pe patru ziduri şi cu om înăuntru, constituie un cămin.

Redus astfel, căminul e tot atât de puțin cămin, cât e un strat de grâu din Grădina Icoanei agricultură şi o cucoană care a învățat două valsuri şi trei tangouri după ureche, la clavir, o artistă. Nu pe zidărie, nu pe materie şi nici măcar pe om, ci în primul loc, pe sufletul lui cade accentul în această noțiune. Materia e un efect şi-un accesoriu. Cu voia dumneavoastră am îndrăzni să definim căminul: expresia materială a sufletului acelor ce locuiesc laolaltă între patru pereți, în căminul lui, omul nu e numai la el, este el, în toată puterea cuvântului, e cel mai el, maximum de el. Fiecare încăpere, fiecare ungher, fiecare obiect, ni-l denunță, harnic sau leneş, neglijent sau ordonat, murdar sau curat, generos sau meschin, artist sau cârnățar, om de gust, sau gorilă. Dar nu despre latura psihologică şi estetică m-am îndemnat a scrie. Există o altă la Tură, care, momentan primează. I-am putea zice, fără să greşim, socială, dar pentru că mai aproape de trup ne e cămaşa decât paltonul, să-i zicem numai națională. Asupra ei va să stăruim.

Căminul

— Şi când zic căminul înțeleg familia şi când zic familia înțeleg țara – a reprezentat şi reprezintă în ordinea spirituală, ceea ce a reprezentat şi reprezintă în ordinea materială, proprietatea individuală, absolută şi transmisibilă, adică una din cele două pietre de temelie pe care s-a zidit omenirea şi pe care a viețuit de la întemeiere, până în zilele noastre. E firesc deci, ca degradarea uneia din ele, să amenințe existența întregului edificiu. Exemple avem destule, din toate timpurile şi la toate punctele cardinale. Ne gândim la aceste toate, astăzi, când în țara de abia înjghebată, căminul românesc e departe de ceea ce-a fost şi de ceea ce-ar trebui să fie.

Marele cataclism care, cu prețul sângelui, ne-a statornicit hotarele la locul lor, unde-au fost, a adus, fără îndoială, uimitoare progrese tehnice omenirii, dar i-a sugrumat sufletul din faşă. Sleită de mizerie, lipsită de îndrumări şi ocrotire, în bubuit de tun, înapoia frontului a crescut o generație aprigă, setoasă de viață, ignară, primitivă şi brutală. Oamenii toți au devenit mai răi, raporturile dintre ei mai aspre, preocupările lor mai vulgare, în locul poeziei, în bibliotecă stă astăzi mănuşa de box, iar în ghiozdan, patina. Nu vreau, Doamne fereşte, să iau cumva atitudine în contra sportului, indispensabil unei armonioase dezvoltări, dar dus până la monomanie, ca acum, el devine o serioasă primejdie şi-l

condamn. Victoria n-a fost câştigată de saltimbanci şi cei ce şi-au dat viaţa pentru România-Mare n-au făcut-o pentru ca astăzi, peste mormintele lor, ea să fie transformată în circ, cu menajerie. Ostaşii lui Ştefan şi-ai lui Mihai îşi vedeau de trebile şi necazurile lor şi fără să ştie ce-i aceea „match" şi „campionat" şi-au apărat destul de bine tara, între intelectualul cocoşat şi atletul găunos, e loc destul pentru omul întreg. Un tânăr de douăzeci de ani, care în timp de douăzeci şi patru de ore n-a citit nici un rând şi nu s-a gândit la nimic, nu mai e un sportiv, ci de-adreptul un imbecil. E trist ca la această vârstă el să nu ştie pe de rost măcar o strofă – şi nu ştie. E trist ca la această vârstă el să nu-şi fi cheltuit măcar odată toate economiile pentru a-şi ajuta un prieten, sau a face un chef cu mai mulţi – şi nu le-a cheltuit. E trist ca până la această vârstă el să nu-şi fi pierdut măcar o zi din viaţă pentru a strecura o floare unei fete – şi n-a făcut-o. Dar, să fim drepţi, asta nici nu mai are de ce s-o facă, de vreme ce fata vine la el, după fiecare match, pentru antrenament. Acasă n-o păzeşte nimeni şi pe acasă nici nu stă. Când nu-i la el, e la ştrand, când nu-i la ştrand e la dancing, când nu-i la dancing e la vreun bar, sau măcar pe Calea Victoriei. Mama, n-o aşteaptă, nici n-o caută. E şi ea la vreo partidă de bridge, la un ceai, la modistă, la dentist, mai ştiu eu unde? Tatăl, dacă nu-i la slujbă, e la Club, sau la Bodegă. Membrii familiei se vor vedea la masă, în cazul că nu mănâncă pe rând (în ordinea sosirii) şi dacă nu sunt reţinuţi aiurea. Dar casa care adăposteşte asemenea exemplare umane nu reprezintă un cămin şi cei ce conviețuiesc în ea nu reprezintă O familie, decât printr-o anacronică prejudecată legală. Toţi îşi trăiesc viaţa separat şi în afară. Camerele lor nu au alt rost decât acela al cabinelor în care actorii se îmbracă şi se grimează, pentru spectacol. Piesa se joacă aiurea.

Din fericire, acest fel de a conviețui nu e generalizat încă şi, spre onoarea ei, provincia continuă să-i reziste, pe alocuri destul de dârz. E tot atât de adevărat însă, că şi acolo viaţa de familie a suferit simţitoare prefaceri şi că acei ce se adună la prânz şi seara în jurul unei mese, nu prea au ce-şi spune.

Tata, stă şi astăzi cu pălăria în mână în faţa camaradelor fiului.

Fiul, salută cu degetul, la beretul basc, pe prietenele mamei lui.

Tatăl, înainte de-a stinge lampa, mai citeşte o pagină, două, din Voltaire, Renan sau France, când nu are la îndemână o carte nouă.

Fiul nu citeşte decât pagina sporturilor, din cotidiane.

Mama, când rămâne singură, mai încearcă la piano o arie de Bach, Mozart, Beetehoven, Dupare sau Debussi.

Fiica nu ştie decât fox-troturi.

Mama n-a fumat niciodată (dacă fumează), în faţa părinţilor ei. Fiica fumează pe stradă.

Bineînţeles, acestea toate pe treapta cea mai de sus şi în casele în care părinţii şi-au făcut studiile complete, primind o educaţie desăvârşită.

Scoborând scara. Dar de ce să mai scoborâm?

Subiectele discuţiilor la masă s-au schimbat şi tonul lor, idem. Apostrofa grosolană, a înlocuit gluma, zeflemeaua şi ironia, conversaţia a devenit Ceartă, când nu, între tineri, păruială şi pugilat. Curtenia, politeţea şi bunele maniere, au fost. Cartea? Parcă n-ar fi fost nicicând? Pentru oamenii aceştia, nici nu poate fi, căci, vorba cântecului, dacă ar fi, s-ar povesti.

Uitaţi-vă puţin la petrecerea de la acest tânăr menaj: toţi vorbesc deodată, fără să se asculte unul pe altul. Nimeni nu poate urmări o idee şi nimeni nu posedă una. Fragmente, frânturi, monoloage, interjecţii. O cucoană îşi întreabă vecina asupra ultimului film cu Ivan Petrowich. Drept răspuns cealaltă o întreabă, la rându-i, ce rochie va pune la balul de la prefectură. Doi tineri se ceartă pe rezultatul echipelor respective de, fotbal. Domnul de gazdă e nemulţumit de pilaf. Doamna de cravata domnului.

Ascultaţi un pic:

— Ştii că Mărie divorţează?

— O să-ţi spun una nostimă!

— Proust? E autorul preferat al Magdei, nu cred că e ceva de capul lui.

— Habar n-ai, domnule! Mai bune sunt cele de morun.

— Eu nu iau decât seara.

Toate acestea simultan, în timp ce aparatul de radio e lăsat deschis, pe când în fața microfonului cântă George Enescu, sau glăsuieşte Tudor ArghezL Nimeni nu-i ascultă şi nimeni nu se gândeşte să închidă aparatul. Au nervi de cauciuc şi asta nu-i deranjează.

— Este acesta un cămin?

— O, nu!

— Formează oamenii aceştia o familie?

— Nici atât!

— Sunt ei, intelectualiceşte europeni, în sens ante-belic?

— Nu, nu!

— Trib deghizat?

— Asta, da!

Evocând acestea, cu violenta aversiune pe care mi-o provoacă multele şi desele exemple care mă năpădesc, tiranica lege a contrastului mă duce departe şi demult, într-o seară petrecută în casa bunicului, la Iaşi. Era după masă. Ne adunasem toți (și eram mulți), în salonul de lângă cabinetul lui de lucru. Pe bătrâni îi aştepta masa de preferans, pe copii domino-ul, loto-ul şi alte jocuri. Deodată intră tata, vestind că Ardealul ne trimite un nou şi mare poet. Avea în mână primul volum de poezii semnat Octavian Goga. A citit una, a citit două, apoi trei, patru, cinci, tot volumul. Bătrânii au uitat de preferans şi nimeni nu s-a mai gândit că ora de culcare a copiilor trecuse demult.

Astfel treceau serile de iarnă, în mai toate casele de cărturari, în acele vremi. Astăzi însă, în câte oare vor mai fi trecând aşa!

CARTEA ŞI SĂPUNUL

Câteva constatări triste, câteva sugestii utile.

Cultura românească a mers în progresie geometrică, civilizația, în progresie aritmetică.

Aceste noțiuni, aiurea când nu cumulate, cel puțin conexe, la noi sunt încă antinomice. Punerea lor de acord trebuie să formeze obiectivul principal al instrucției noastre publice. Cei care poartă această grea răspundere, au avut suficient timp să remarce că românul e foarte accesibil culturii şi paradoxal de refractar civilizației. Luat de la coarnele plugului şi instruit în şcoli, după douăzeci de ani de învățătură, el poate combate pe Kant şi polemiza cu Bergson, poate concura în mântuirea bisturiului cu Roux şi să se măsoare cu Mackensen, dar pentru a învăța să se radă, să se spele, să mănânce, să discute şi să se comporte în societate, nici contactul cu Occidentul şi nici mai multe generații de bună stare materială, nu-i ajung. Şi e desigur întristător şi din punct de vedere național umilitor Spectacol să vezi un om de înaltă cultură sau[31] un ministru al țării, comportându-se ca un valet, când se pot vedea (şi foarte des), valeți prezentându-se cu mai multă distincție.

Fără îndoială că o adevărată civilizație românească începe să scoată la lumină, ca puiul din ou, un cap zăpăcit şi că în această privință, nu suntem cei din urmă. Chiar satiricul Bernard Shaw, recunoaşte în Bucureşti, față de stările de lucruri de la vecinii noştri de la sud, un colț de occident. Dar din atâta nu putem bate monedă şi nici să ne declarăm satisfăcuți. Avem toate drepturile şi în acelaşi timp datoria să formulăm aspirații mai mari. Față de veacul în care trăim şi față de cultura pe care am izbutit s-o asimilăm, pseudo-civilizația în care respirăm e un penibil anacronism.

Dar nu despre civilizația română mi-am propus să scriu, ci numai despre o latură a ei, cea mai izbitoare şi cea mai uşor de remediat: higiena. Aşa cum s-a predat şi se predă în şcoli, nu e de mirare că se află în faza ei actuală, sau, mai bine zis că nu se află deloc, e de mirare însă că nici un semn de ameliorare nu se arată de la cei în drept (nu s-arată, nu s-arată!).

Remediul stă în primul rând în puterea celor două ministere cu primordial rol educativ: al Instrucției publice şi al Armatei şi bine înțeles şi a celorlalte, în măsura în care au, sub a lor oblăduire, căminuri şi şcoli.

Atâta vreme cât Şcoala nu va avea ca deviză: Spală românul şi pe urmă dă-i cartea şi Armata Spală soldatul şi pe urmă dă-i puşca şi când pune puşca-n cui spală-l iar, nimic de făcut!

— Prin asta vrei să spui că românul e murdar? Ar putea interveni iritat un susceptibil.

— Exact! I-aş răspunde.

Dar, pentru că e preferabil să demonstrezi decât să afirmi, voi demonstra.

Înainte de a purcede însă la această operație, fie-mi îngăduit a face câteva necesare considerațiuni preliminarii, de ordin general. Pentru a proceda metodic, să începem prin a defini noțiunea, la lumina căreia va să examinăm acest aspect al necivilizației noastre. Aşa dar:

Higiena = Acea parte a medicinei, cuprinzând totalitatea regulilor care asigură conservarea vieții.

E deci, o ştiință preventivă. Ea se ocupă de om în măsura în care îl poate pune în maximum de apărare față de mediu şi de mediu, în măsura în care îl poate modifica în sens util vieții. Prin urmare, câmpul ei de activitate e vast. Dar, nu ne vom ocupa în prezentul articol nici de latura locuință, nici de cea vestimentară nici de cea alimentară, ci exclusiv de latura higiena corporală, stricto sensu, nu pentru că celelalte ar prezenta o importanță mai mică, ci numai pentru că aceasta e cea dintâi şi cea mai uşor de observat şi nu cere din partea nimănui decât. Bunăvoință (nu voi neglija să dovedesc şi temeinicia acestei afirmații auxiliare, în demonstrația de mai jos).

E fapt notoriu că în ceeace priveşte confortul în general şi higiena corporală în special, popoarele nordice (englezi, germani, danezi, suedezi, norvegieni), dețin întâietatea. Constatarea aceasta a îndemnat mulți teoreticieni să susție că murdăria ar fi unul din defectele care întunecă strălucirea, din atâtea puncte de vedere inegalabilă, a rassei latine. Dacă e aşa, atunci avem încă o dovadă (şi peremtorie!), că suntem latini. Dar, cum în privința latinității noastre avem suficiente dovezi, îndrăznesc să afirm că aceasta e prima la care putem renunța, fără primejdie istorică.[32] Ş-apoi (în hipoteza că

alegația e justă), chiar de o fi adevărat că popoarele latine sunt murdare, nu sunt nici singurele, nici cele 'mai murdare.

În zilele noastre nu cred să existe om pe lume mai murdar ca soldatul rus. Unui escadron de Cazaci căruia nu i-ar ajunge, ca să-şi astâmpere setea zece butoaie de alcool, îi e destul, ca să se spele, o cană de apă. I-am văzut, cu ochii mei, în timpul războiului, pe toți aceşti urlători combatanți, luând tpă în gură dându-i drumul în palmele aduse-n scoică, sub formă de şuviță, care, în ultima emisiune exploda zgomotos şi răspândind-o apoi pe hirsuta lor fizionomie, cu răcnete de vădită satisfacție. Operația terminată, bărboşii cavaleri ai haosului, erau gata să-şi dea viața pentru Țar, sau pentru un clondir de votcă.

Dar, (ca să reluăm firul întrerupt), dacă pentru a susține vocația latinității pentru murdărie, ne-am osteni (puțin!), suindu-ne până la origini, afirmația

Ne pare cel puțin pripită. Urmele grandioasei concepții edilitare a romanilor sfidează şi astăzi omenirea şi e cunoscută tendința lor spre curățenie şi confort.

Patricianul în piscină proprie, plebeul în băi publice, dar toți se Kpălau. Prin urmare, nu în predispozițiuni de rasisă, ci într-un concurs de împrejurări trebuie căutată explicația. Şi nu e greu de găsit.

Ca o reacțiune împotriva desfrâului din epoca decadenții romane, catolicismul a preconizat cultivarea sufletului şi neglijarea celor trupeşti şi trecătoare, până la dispreț şi completă uitare. Replica era firească, dar a mers prea departe şi a durat prea mult. Datorită acestei noi orientări, Evul Mediu a fost o pepinieră de idealişti şi eroi nespălați. Au speriat Bizanțul cu murdăria lor. Numai gândul la efectele sălbatecii centuri de castitate e suficient; să scârbească până la vomitare, ambele Americi. Bineînțeles că acest detaliu nu avea cum să împiedice menestrelii şi trubadurii să închine galante compoziții nevinovatelor victime şi nici pe superbii cavaleri să moară cu gândul la ele, dar cred că nici cel mai infect ciolovec din pedestrimea moscovită n-ar putea dormi astăzi în aceeaşi încăpere cu nobilul „cavaler fără frică şi fără de prihană”, răpus ca un viteaz la Abbiategrasso, cu fața la inamic şi am motive să cred că vampirul din Duseldorf, ar fi cruțat-o pe Monna-Lisa. Miroseau castelanele, miroseau

Cardinalii şi Papii, miroseau Regii şi împărații, toți, toți, Suzerani şi Vasali, madone şi paji, maeştri şi ucenici, occidentul în întregime, ca țapul mirosea.

Renaşterea (fenomen cultural şi artistic), pune contimporanii în contact cu gândurile anticilor, nu cu obiceiurile lor (procesul nostru actual).

Murdăria se menține până în timpurile moderne, persistând pe alocuri şi în contemporaneitate. De ce şi cum se vor fi pus mai repede d la page Anglo-Saxonii, decât italienii, spaniolii, francezii, e o întrebare pe care o las fără răspuns. Fapt e că în Italia de la 1914, într-un port ca Brmdisi (localitate în care a murit Virgiliu), nu se găsea decât un singur hotel cu instalație de baie, adică având o singură instalație de baie pentru tot hotelul (ca astăzi la Bacău sau Roman)[33], că în Spania actuală foarte · multe orașe de provincie nu sunt mai avansate şi că în Franța mai'există încă ceea ce se numeşte acolo bains d domicile (citeşte: o societate care trimite acasă celui ce doreşte să facă o baie o cadă, cu apa caldă respectivă). Prin urmare, nu după menționatele țări trebuie să ne orientăm, în această privință. Ar fi de dorit să procedăm cu higiena, aşa cum am procedat cu telefoanele de pildă, căci e oportun să amintesc că România e cel dintâi stat din Europa care a instalat telefoane în toate comunele rurale. Că funcționează şi acum ca şi atunci, e altă poveste.

Saint-Sinion raportează că Ludovic al XIV invitând un segneur la Curte, acesta nu s-a prezentat, scuzându-se că făcuse cm o zi înainte, baie. Scuza a fost acceptată ca firească şi suficientă, întrucât în acel grand siecle, care îi poartă numele,

Însăşi Majestatea Sa, Regele Soare, *Roi tres chretien*, n-a făcut decât o singură baie, în tot decursul glorioasei lui vieți. Dar, de atunci au trecut mai bine de două veacuri. Eu am. Cunoscut însă, în copilărie, un apreciat magistrat superior, care nu ieşea din casă în ziua în care se spăla pe picioare, ca să nu răcească, zicea el. Dacă ținem seama că în fiecare zi avea slujbă şi că în fiecare Duminică era invitat, concluzia e de prisos. Aşa dar, iată un om al legii, cu înalte studii şi deținând o mare demnitate în stat, el însuşi creator de legi, la curent poate cu tot ce e nou în materie de legislație, perpetuând superstiții de acum două sute de ani. Acest om cult, nu e numai necivilizat, nu e numai murdar, e foarte

murdar, e superlativ murdar, e scârnav, e parşiv. Dar, pentru că am dat acest exemplu de cultură fără civilizație, e timp să dau şi unul de civilizație, fără cultură.

În fabricile de şocolată şi alte produse alimentare din România, lucrătorii care de cele mai multe ori nu au alte studii decât cele patru clase primare, conformându-se unei salutare legiferări a Ministerului Muncii, Sănătății şi Ocrotirilor Sociale, nu pot intra la lucru înainte de a se spăla sub un duş cald. În Suedia unde noțiunile s-au contopit de mult, la toate şcolile primare sunt instalate duşuri, înainte de a începe cursurile, copiii sunt trecuți sub duş şi îmbrăcați la fel, cu haine păstrate în şcoală. Se mai îndoieşte cineva că în asemenea condiții epidemiile sunt excluse şi că mortalitatea infantilă e într-o sensibilă descreştere?

La noi, unde epidemiile sunt în floare şi murdăria la apogeu, ceeace Ministerul Muncii a făcut pentru lucrătorii alimentari, Ministerul Instrucțiunii Publice. Nu a făcut încă pentru conducătorii de mâine, dintre care se recrutează şi profesorii.

Aceste incursiuni în timp şi spațiu nu le-am făcut din îndemnuri agresive, ci numai dintr-o sinceră dorință de tămăduire. Faptul că în Sfatul Țării nu m-a chemat încă nimeni, nu mă împiedică să zugrăvesc o jalnică stare de lucruri, supunând de la această tribună orizontală, judecății celor aleşi, care nu-s totdeauna şi cei chemați, câteva utile sugestii.

Am definit mai sus higiena. Ținând seamă de faza ei actuală, să căutăm acum o definiție a omului care înțelege să trăiască în condiții higienice, adică a omului civilizat (deci curat), valabilă pentru vremea în care trăim.

Înțeleg prin om curat, omul care îşi spală cu apă caldă şi săpun corpul în întregime, cel puțin odată pe zi şi care îşi perie dinții după fiecare masă.

Am subliniat mai sus pe cel puțin, pentru că îndeobşte oamenii se spală dimineața şi în centrele mari, asta nu-i suficient pentru păstrarea unei desăvârşite curățenii.

Dovadă:

Facă oricine următoarea experiență: după o prelungită baie de vapori (cel mai radical mijloc de curățenie trupească), să se

plimbe nu mai mult de-un ceas, prin oraş. Întors acasă să ia un colţ de şervet curat, sau o bucată de vată, să-l (sau s-o) moaie în alcool şi să-şi frece obrazul.

Va vedea pe şervet sau pe vată urme negre, la fel cu acelea pe care le lasă funinginea locomotivelor în călătoriile cu trenul. Prin urmare, logica însăşi ne indică să facem baie seara, pentru a intra în pat curaţi. Dimineaţa, un duş rapid ajunge. Pentru acei ce nu au instalaţie de baie, un tub cu apă caldă seara şi fricţiuni cu o mănuşă aspră dimineaţa cu apă călduţă şi, pentru cine suportă, rece.

Aşa dar, aşezându-l în limitele riguroase ale acestei definiţii, rămâne să dovedesc:

I) Că românul e murdar.

II) Că poate înceta de a nu fi, fără cheltuială. Pentru că murdăria nu e apanajul unei singure Categorii de cetăţeni, s-o luăm de jos (de la popor), pornind de sus (sus la munte, la izvor) şi haida-ha haida-ha, prin toată ţara, până la cele mai piramidale aşezăminte culturale, până în, vorba ceea, vârful piramidei.

Îmi închipui că nu e nimănui necunoscută zicala populară: numai mortul nu face păduchi[34].

Optimiştii extremişti îşi vor închipui poate că zicala citată e o simplă reminiscenţă a. unor vremi de mult apuse, în cazul acesta nu le rămâne decât să facă o mică anchetă pe ori care „picior de plai şi gură de rai" şi să întrebe pe badea Ion sau pe leliţa Ioana (direct şi f ară nici o jenă), dacă au sau nu păduchi. Să nu se îndoiască cumva că i se va răspunde altfel decât cu menţionata zicală, care, ca toate proverbele şi zicalele, oglindeşte înţelepciunea poporului şi experienţa de veacuri adunată.

— Da ce-s mort! (sau moartă) să n-am? Vor obiecta nedumeriţi de bizareria chestiunii.

Şi dacă anchetatorul nostru îşi va arunca în treacăt privirea pe satul din vale, nu se poate ca în clipa feerică în care mândrul soare apune pe holdele de aur, să nu fie oprit locului de această pitorească privelişte: pe prispa din faţa casei, în timp ce vitele se întorc de la păşune şi oamenii de la lucru, o bătrână gârbovă, zbârcită şi, cum. Zice poetul, încărcată de

ani, căutând păduchii din capul sprijinit pe ai ei genunchi, al unei descendente nevrâstnice. Îl pot asigura că în această clipă eminamente poetică, pe miile de prispe din miile de sate ale țării, mii de bătrâne scotocesc în miile de capete ale miilor de nepoate, în căutarea milioanelor de minuscule hemiptere, într-un grandios şi perfect sincronism, nerealizat încă pe asemenea scară, de niciuna din marile case de filme din Hollywood. Curiozitatea îl va împinge desigur pe călător să intre şi în casă. Se va convinge uşor de firea blândă şi primitoare a țăranului nostru, de isteţimea lui, dar va fi silit sa ia act în acelaş timp şi de starea de primitivă înapoiere în care trăieşte. De cele mai multe ori, o numeroasă familie se adăposteşte în două camere scunde şi cu lut pe jos; una, în care primeşte musafirii (cea mai bună) şi alta în care mănâncă, doarme. Şi se reproduce. Pe paturi de scânduri, la pământ, pe cuptor, doarme fiecare pe unde apucă, la un loc cu porcul, viţelul şi diferite orătănii. Cu toate acestea, atâţia domni poeţi ne-au cântat pe cele mai variate metrici curăţenia ţăranului român. Vederile acestor literatori apologetici asupra higienii nu merg mai departe de cămaşa albă şi frumos Brodată care, în adevăr, e de un minunat efect plastic, mai ales în. Adunări, ca hora şi hramurile (în Oltenia, nedei). Acestui elegant port strămoşesc îi datorim sugestiva expresie de lume albă, prin care vioiul oltean indică o mare mulţime de oameni. E clar că şi domnul poet e murdar, dar are scuza că e murdar fără să ştie, Citadinului care nu vrea sau nu e în măsură să se j deplaseze, îi ofer un izvor de informaţie mai comod şi desigur mai plăcut. Citească domnia-sa inimitabilele Amintiri din copilărie ale neîntrecutului nostru povestitor Ion Creangă. Acele pagjni magistrale îl vor edifica asupra felului de viaţă ai fruntaşilor satului din acea nu prea îndepărtată epocă (şi nu s-a schimbat nimic de-atunci!). Recomand în special atenţiunii cititorului pasajul în care autorul ne descrie, cu mult humor ce-i drept, cum a căpătat râie.

La aceste pilde, la îndemâna oricui, voi adăuga şi câteva observaţii personale.

Vorbeam la începutul acestui articol despre oarecare recalcitranţă la civilizaţie, din partea anumitor compatrioţi. Pentru că satul l-am luat de jos, să luăm şi oraşul, tot de-acolo.

La cererea prefectului de poliţie al capitalei proprietarul unei băi publice şi-a pus la dispoziţia prefecturii stabilimentul, o

dată pe săptămână, dând astfel putință sergenților de oraș să-şi curate anatomia, pusă în slujba ordinei şi siguranței statului. Pentru a controla dacă dispoziția e executată, fiecare sergent trebuia să prezinte şefului ierarhic o viză, din partea casierului băii. Rezultatul prim a fost că cea mai mare parte din paznicii vieții şi Avutului nostru se prezentau la casier, stăruind să le puie viza fără să mai facă baie şi făgăduind să-l mulțumească în schimb pentru acest serviciu.

O atitudine similară am observat pe vremea epidemiei de tifos exantematic, la un spital de triaj.

Pentru că această cumplită boală se propagă îndeobşte prin păduchi, primul tratament la care era supus pacientul era despăducherea.

Fiecare nou venit era tuns cu maşina (pe toate părțile acoperite cu păr, după cum suna ordinul), schimbat de rufe şi dus la baie. Ei bine, mulți din cei care înfruntaseră cu vitejie gloanțele vrăjmaşului, cercau să dezerteze în fața săpunului.

— Eu n-am nevoie de baie, îi auzeai spunând jigniți, că sunt curat.

Concepția curățeniei fără apă şi săpun e de altfel foarte răspândită şi nu odată am auzit oameni cu studii superioare susținând că țăranul român nu are nevoie să se spele, deoarece e îmbrăcat foarte uşor şi trăieşte în plin aer.

Exemplul acesta, îmi aminteşte însă, de-o conversație la care am asistat odată la o tutungerie periferică, pe când patroana îmi schimba nişte bani.

Un fercheş plutonier de cavalerie glumea cu două domnişoare plinuțe, desigur din partea locului.

— De ce n-ai fost joi la Cişmigiu, întrebă una? —- Joia nu vin niciodată, că mă duc la baie!

— La baie? Interveni a doua pufnind de râs.

— I-auzi, Lențo, reluă prima, adresându-se unei a treia, care intrase în grup: domnul Jenică se duce la baie!

— Poate că are nevoie, replică ironică aceasta, muşcând disprețuitoare buze subțiri.

Aceste exemple nu trebuie să mire pe nimeni. Ele pot fi luate în aceeaşi măsură din lumea oamenilor cu dare de mână şi a intelectualilor.

Iată câteva:

Mă aflam în cabinetul unui profesor de la Facultatea de Litere, aşteptând să-şi termine toalet<^. Se nimerise zi de alegeri la Senatul universitar. Servitorul introduse un coleg de facultate care se interesă:

— Ce face domnul?

— Vă roagă să-l aşteptaţi puţin: e în baie. Omul şcolii, avu un gest de nemulţumire.

— Bine, domnule, tocmai azi şi-a găsit?

Proprietara unei pensiuni din Bucureşti mi-a spus despre o profesoară pe care o avea chiriaşă şi despre care ştiam că are o conduită exemplară, că-i o stricată. La protestările mele, mi-a ripostat congestionată:

— O femeie cinstită nu face baie în fiecare zi, ca dumneaei.

La conacul unui proprietar venise un vecin şi el proprietar de pământ, pentru nişte socoteli care aveau să dureze câteva zile. Dimineaţa, musafirul ceru feciorului cele necesare spălatului. Acesta îi indică, după obiceiul casei, odaia de baie.

— Nu, nu, adu-mi mai bine aici, insistă el.

Î s-a adus un lighean, o căldare şi o cană cu apă, după cum a cerut. Amfitrionul, punând această comportare pe seama timidităţii, a trimis a doua zi dimineaţa pe unul din copiii lui, să-l anunţe că baia e gata.

— Mulţumesc, nu-i nevoie!

A treia zi, s-a prezentat gazda însăşi:

— Poate că vrei să faci o baie?

— Mulţumesc, mulţumesc, nu fac azi. Fac eu baie acasă, poimâne.

Întâlnindu-l peste câtva timp la Bucureşti, mi s-a plâns:

— Frumos, frumos, n-am ce zice şi bine, la amicul dumitale, dar prea te pisează cu baia lui. Dumneata, care eşti mai intim, ai putea să-i atragi atenţia. Parcă ce? Eu n-am baie la ţară? Dar fac când vreau!

Şi, pentru a dovedi încă o dată că opulenţa nu-i numai decât un indiciu de trai civilizat, voi mai da un exemplu, cel puţin tot atât de caracteristic. Condusesem un cunoscut până la poarta casei (un palat!), pe-o arşiţă mare.

— Ce bun ar fi acuma un duş suspină el!

— Ce, dumneata n-ai baie acasă? Îl întreb mirat.

— Am şi n-am!

— Cum ai şi n-ai? Ori ai, ori n-ai!

— Să-ţi explic, urmă el, nevinovat. Am o instalaţie splendidă: faianţă şi marmură, tot, dar nevastă-mea ţine-n ea rufe murdare, le mai moaie femeia înainte de a le spăla, aşa că nu prea e chip să te apropii!

L-am auzit pe un profesor al meu, om foarte inteligent şi de mare cultură, dojenindu-şi un fost coleg de şcoală, ai cărui fii îi erau elevi:

— Am auzit că duci băieţii la baia de abur. Rău faci! E foarte periculos! O pneumonie, doamne fereşte şi se prăpădesc copiii. Nu te potrivi la farafastâcurile astea moderne. Uite, bietu tată-meu, Dumnezeu să-l ierte, a trăit până aproape de nouăzeci de ani şi n-a făcut niciodată baie!

E drept că profesorul de mai sus era un om foarte bătrân şi de proveniență modestă. Voi lua însă un exemplu din corpul didactic superior, citind cu exactitate surprinzătoarele cuvinte ale unui tânăr profesor universitar, cu doctoratul luat în străinătate şi aparţinând unei familii de oameni bogaţi şi cu rădăcini în trecutul ţării.

Răspunzând invitaţiei pe care mi-a făcut-o, am vizitat împreună o şcoală model.

În adevăr, sufrageria, sălile de studiu, sala de gimnastică şi dormitoarele, erau toate spaţioase, aerate şi bine întreţinute. Dormitoarele erau despărţite de încăperi lungi, destinate

spălatului elevilor şi având scris, deasupra uşilor, la intrare; Spălător.

De-a lungul celor doi pereți laterali se aliniau chiuvete, strălucitoare de curățenie.

— Cheltuială inutilă şi ilogică, îi şoptesc.

— De ce?

— Nu-ți dai samă că banii cheltuiți pe două chiuvete numai, ar fi fost suficienți pentru instalarea duşurilor întregii săli? (Iată exemplul de higiena economicoasă).[35]

O chiuvetă mult mai simplă ar fi putut servi foarte bine pentru spălatul pe mâini şi pe dinți.

— Şi unde să se spele elevii dimineața?

— Sub duş, zic.

Tovarăşul meu mă privi scandalizat:

— Cum adică, să facă elevul duş, în fiecare zi?

— Şi de ce nu?

De astă dată, mi-o tăie, scurt:

— Asta-i sibaritism şi efeminare!

O astfel de replică din partea unui asemenea om, mă dispensează de a mai vorbi de simpli imbecili, de calibrul acelui bogătaş, locuind o casă în care nu lipsea nimic din tot ce-i mai modern ca instalație şi care mi se plângea într-o zi:

— Am auzit că englezii fac până şi copiilor baie, în fiecare zi!

— Dar, ce te împiedecă pe dumneata să faci la fel? Îl întreb uluit.

— E greu, domnule: trebuie să faci foc şi vara (avea calorifer, se înțelege), stropeşti pe jos şi se face apăraie. E deranj.

De altfel replica tânărului profesor şi o recentă întâmplare de la o şcoală secundară m-a determinat să scriu aceste rânduri:

— La un cunoscut liceu, un elev intern a fost pedepsit pentru că, plângându-se de regimul din şcoală a unui pedagog, acesta l-a reclamat directorului că s-a lăudat, că la el acasă, făcea baie în fiecare dimineaţă.

Astfel de concepţii şi astfel de fapte nu trebuie să demoralizeze, ci să îndârjească pe acei care doresc o îndreptare. Astăzi, când atâtea boli contagioase bântuie prin toate colţurile ţării, secerând atâtea vieţi omeneşti, astăzi, când în atâtea aşezăminte publice, pe lângă molimele stabilizate, scabia, tricofiţia şi alte scârbe, se ivesc, ca tot atâtea stigmate ale normelor perimate, astăzi când se clădesc atâtea şcoli, socot ridicarea chestiunii cel puţin oportună.

Ştie oricine că primele noţiuni de higiena pe care, cu aprobarea ministerului, le-am primit în şcoală încă din abecedar, pentru o mai uşoară reţinere (dovadă că nu le-am uitat), au fost, precum urmează, versificate:

Dimineaţa cum mă scol, Mă-mbrac iute şi mă spăl[36], Faţa-ntreagă, gâtul tot Şi mânele pân' la cot.

Evident că în cele mai multe şcoli se găseau şi şcolari ai căror părinţi nu împărtăşeau acelaşi dispreţ pentru restul anatomiei umane. Dacă s-ar fi încredinţat acestor copii redactarea menţionatului capitol din abecedar şi dacă ei ar fi avut oarecare aplicaţie la versificare, ar fi fost îndrituiţi să scrie:

Dimineaţa, cum mă scol. Nu mă-mbrac: întâi mă spăl[37], Faţa-ntreagă, trupul tot, Nu mânele pân' la cot”

Dar, îndeobşte, la vârsta de şapte ani zeflemeaua ia forme mai simple, mai violente şi mai nocive.

Neajunsurile unei astfel de învăţături sunt uşor de remarcat şi deci, uşor de înlăturat.

În primul rând, ea împarte elevii în categorii, ceea ce e o gravă eroare pedagogică. Celor ce urmează să-şi formeze educaţia exclusiv în şcoală li se impune o falsă noţiune, despre higiena corporală. Cei care au avut avantajul să primească o educaţie de la părinţi, se află, de la primii paşi încă, în conflict cu oficialitatea, pe care vor avea destule motive s-o nesocotească mai târziu, pe măsura ce se vor lumina. Ei vor dispreţui, atât

profesorul care le dă asemenea învățături, cât şi pe colegii lor, care cred în ele.

O astfel de stare de spirit, nu poate decât dăuna bunului mers a şcolii.

Dacă adăugim la aceasta şi faptul că mai sunt profesori de higiena care în anul de la Hristos 1934, iar de la facerea lumii 7742 şi de la Pasteur 112, propovăduiesc de pe catedrele statului, elevilor de curs secundar, că e bine ca omul să-şi spele trupul odată pe săptămână (facultativ!), e inutil să afirmăm că rolul instrucției publice în civilizarea românului nu e numai nul, ci de-a dreptul dăunător.

Şi dacă sub regimul unor astfel de principii de bază, căpătate în şcoală funcționează astăzi liceele, cazărmile, căminele, [spitalele, atâta vreme cât aceste principii nu vor fi înlocuite, nu avem nici motiv să sperăm în ameliorare şi nici drept să ne mai mirăm că într-un penitenciar românesc, un deținut chiar politic,[38] trăieşte în condițiuni mult mai puțin higienice decât o vacă dintr-o fermă elvețiană.

Dar, la această cauză a cauzelor, care e instrucția publică, se adaugă şi altele secundare, cu mult mai uşor de înlăturat, repede. Citez două, din cele mai aparente:

1) Hotelurile;

2) Casele de raport.

În hoteluri, camerele de baie se mențin în prețuri inabordabile unei pungi mijlocii. Dar dacă faptul acesta îşi poate găsi scuză, e inexplicabil ca prețul unei băi să fie atât de scandalos urcat, încât să egaleze prețul unei camere. Să se fi constituit hotelierii în Ligă în contra oamenilor curați? Îşi închipuie ei că au ceva de câştigat condaninând la murdărie forțată pe proprii lor clienți? Şi dacă vor fi căzut în asemenea uimitoare aberație, cine poate împiedica Ministerul Sănătății să oblige pe toți proprietarii de hotel să aibă, asemeni cabinelor de telefon şi alte încăperi comune, permițând călătorului având halat şi săpun propriu să se poată spăla, fără sa plătească nimic?

Cine şi ce poate împiedica acelaşi minister să introducă obligativitatea băii, pentru toți călătorii veniți din gară, înainte de a-şi ocupa camerele?

Dar dacă în hoteluri, plătind, se înțelege, omul se poate spăla, sunt case de raport în capitala țării în care omul e împiedicat să se spele. Există unele case, care odată cu trenurile C. F. R. în ceea ce priveşte încălzitul, intră, în ceea ce priveşte apa caldă, sub regimul programului de vară, afişat de altfel la portar şi introdus nu după capriciile climatului, ci la date prestabilite; după anotimp.

Prin program de vară, unii proprietari de imobile de raport înțeleg să întrerupă curgerea apei calde, nepermițând locatarilor să se spele cum trebuie, decât în anumite zile din săptămână şi la anumite ore, de ei fixate. Când am asistat pentru prima oară la aplicarea prin surpriză a unei astfel de măsuri meschine (încălzirea centrală e ridicol de ieftină), dintr-un imobil cu şapte etaje, nu s-a ridicat decât o singură voce de protest, în felul acesta se suprapun etajele pe toată întinderea capitalei, câte cinci, câte şapte şi câte unsprezece, ca sertarele unor vaste scrinuri tixâte cu molii, ploşnițe şi nespălați.

Şi iată cum, din încălzirea centrală, element de economie-şi de progres, speculantul · român, educat de şcoala românească şi tolerat de moravurile. Românești a reuşit să facă un obstacol în calea progresului. Da, veți zice, dar un om deprins să trăiască omeneşte, adică făcându-şi zilnic baia, va prefera să o facă rece, decât de loc. Aşa este, dar în cazul că e reumatic, apa rece îi e interzisă, aşa că el nu va putea trăi higienic înfavun imobil de raport din Bucureşti decât cu condiția.ca acel imobil să nu fie tocmai modern. Tntr-un imobil nu tocmai modern, adică fără încălzire centrală, el îşi poate încălzi nesupărat cazanul de la baie, când vrea. Într-un imobil derier cri însă, el e oprit din primăvara şi până toamna târziu să se spele, de către proprietar.

Şi dacă aşa stau lucrurile, cine poate împiedica Ministerul Sănătății şi Ocrotirilor sociale să oblige pe toți proprietarii de imobile de raport să dea drumul zilnic la apa caldă în tot cursul anului, dacă nu neîntrerupt, măcar la anumite ore?

Şi cine poate împiedica acelaşi minister, dacă nu să desființeze apometrele şi să acorde prime de încurajare pe consumul de apă, dar să intervie măcar la o serioasă reducere a taxelor, punând apa la îndemâna tuturor?

Şi cine îl poate împiedica să organizeze şcoli de misionari care să stimuleze în acest sens?

Nu neg, că pe acest negru tablou se ivesc din când în când şi datorită hazardului, sau iniţiativei particulare, puncte luminoase. Aşa, un distins medic mi-a mărturisit că în casa unui preot dintr-un sat oltenesc a găsit o frumoasă instalaţie de baie, cu rezervor în pod şi tot ce trebuie şi că preotul î-a spus că mai sâtit opt gospodării în sat, care, nu numai că şi-au instalat şi ei baie, pentru a nu se lăsa mai prejos, dar că o utilizează'. Faptul acesta e făcut să bucure mai mult pe acei ce doresc propăşirea acestei ţării, decât înfiinţarea unei noi Academii.

Dar acel care a contribuit mai mult Ia civilizarea condiţiilor de trai a ţării, a fost tocmai necivilizaţul îmbogăţit, de război, milionarul subit, proprieAşa ar trebui!

Tarul de cai de curse de alaltăieri, gentlemanul nounouţ, comicul nouveau riche.

După ce felul în care s-a executat exproprierea a ruinat majoritatea marilor proprietari, clasă de oameni evoluaţi şi adevăraţi stâlpi ai economiei naţionale, singurii deţinători şi cheltuitori de bani, aii rămas ei, samsarii. Epataţi de noile posibilităţi de viaţă picate pe negândite şi când se aşteptau mai puţin, ei s-au simţit zguduiţi de ambiţii care, de cele mai multe ori le depăşeau mijloacele, aşa că astăzi mulţi se pot împăuna cu titlul de fost nouveau riche.

E un început de trecut. Unii, au căpătat chiar cu vremea în urma bunelor relaţii oarecare patină. Dar dacă, în comparaţie cu foştii conducători, oamenii aceştia ne apăreau naivi, primari şi ridicoli, nu e mai puţin adevărat că au fost şi folositori fermenţi de civilizaţie. Nimeni mai mult ca ei n-a introdus în ţară frigidere, patefoane, telefoane, aparate de radio. Şi săpun. Tot ce au văzut aiurea, au poftit să aibă imediat la ei în casă. Şi dacă o maimuţă poate învăţa în câteva luni să meargă pe bicicletă, nu e de mirare că un parvenit ignar, dar ambiţios şi oricum om, să înveţe într-un sezon la Ostanda sau Aix-les-Bains, să se spele.

Ambiţia a provocat imitatori, aşa că, de la apariţia acestui troglodit cu automobil şi frigidere, săpunul românesc intră într-o perioadă de inflaţie.

Din motive lesne de înțeles, contactul acestei lunii cu lumea intelectuală nu s-a făcut. De altfel, e şi firesc ca ambițiile acestui strat nou să se îndrepte mai mult (deocamdată), către politică şi mondenitate, decât către intelect (politica i-a primit cu Brațele deschise şi mondenitatea rezistă uşor)., De aceea, unii au rămas cu săpunul şi ceilalți cu cartea.: în chip de concluzie, putem spune deci, fără a fi acuzați de exagerare că, atâta vreme cât instrucția publică nu-şi va lua asupră-şi o sarcină ce-i revine de plin drept şi atâta vreme cât efectele acestei intervenții nu se vor simți, pătura conducătoare românească va rămâne despărțită în două categorii de cetățeni:

Cei care nu cunosc baia şi cei care au descoperit-o.

Prima nu se spală. A doua nu vorbeşte decât de noua ei descoperire.

Ambele sunt infrecventabile.

SFÂRŞIT

Notes

[←1]
Notă: în urmă piesa a apărut întreagă, dar n-am citit-o.

[←2]

Pe vremea când s-a scris acestea, d-l profesor M. Dragomirescu era factotum în comitet.

[←3]

Sburătorul, revistă săptămânală, soasă din ambiție şi moartă de inaniție.

[←4]

Parantezele îmi aparțin. Ele traduc perfect starea mea sufletească în fața textului.

[←5]

Despre acesta în unul din volumele viitoare (când i-o venii rândul).

[←6]

Pentru conținutul acestui articol, semnatarul a fost dat în judecată şi achitat.

[←7]

De-atunci i le-am şi dat, fiind încă în curs de judecată cu fenomenul. Fără de acest amănunt, poate îl uitam.

[←8]

Sub semnătura N. lorga întâlnim publicații foarte variate: " scrieri agricole, piese de teatru, colecții de articolaşe politice, poezii, botanică pentru cursuri serale de adulți, economie politicăt, sfaturi pentru gospodine, educație fizică pentru limfatici, întreținerea părului în stare de curățenie fără apă şi săpun, colecție de anecdote picante despre junii turci, *etc. Etc.* Nu e încă bine stabilit dacă autorul e una şi aceiaşi persoană. Se ştie însă că. Acesta (dacă e acelaşi) sau unul din aceştia (dacă vor fi fost mai mulți) s-a ocupat cu studiul istoriei, care fiind pe atunci în faşă i-a deschis ca încurajare porțile Academiei, atrăgându-i totodată multă laudă şi onoruri din partea comtimporanilor. De altfel, Ştiința nu are a se ocupa de cazul acesta, deoarece niciuna din scrierile semnate cu numele menționat nu prezintă o importanță deosebită. Extras din „Marea Enciclopedie Română.

[←9]

„Neobositul Kostakelu.” Vezi colecția revistei „*Viața Românească*", din veacul trecut.

[←10]

Năstase, Nistor, Nicoară sau Nastratin?

[←11]

Expresie inexistentă pe vremea când se scria astfel, recunoaşte măscăriciul într-o notulă marginală, adresându-se lui N. Iorga cu vorbele: asta am pus-o aşa, de la-mine, ca să te irit.

[←12]

Cam prin 1925 îmi pare.

[←13]

Cuvânt nou (a insula, insularea, a se insula.) S-ar fi putut să fie rezultatul unei greşeli de zaț. Anticipez.

[←14]

Perfect adevărat. Articolul următor e dovadă.

[←15]

O. Goga.

[←16]

Pentru numărul de spectacole obținut, nu pentru valoarea ei, pe care azi o neg, dar care în nici un caz nu intra în competența d-lui M. Dragomirescu.

[←17]

Nu mai este, dar va mai fi.

[←18]

O carte de-a mea.

[←19]

Se vindea ca o curtezană!

[←20]

Iartă, Doamne, pre robul tău, Damian Stănoiu, acum şi în vecii vecilor. Amin!

[←21]

Adversar politic, părinte, dar ce prieten incomparabil!

[←22]

Nu te superi, gresiile!

[←23]

Pe onoarea mea!

[←24]

Şi ce-i drept s-a pocăit, sau cum am zice, s-a schimbat Stănoiul, nu e cum îl ştiți.

[←25]

Dacă nu cunoaşteți zicala, căutați în dicționar; îmi închipui totuşi că şi acel care n-o cunoaşte o ghiceşte.

[←26]

În loc de vor. Ați remarcat, desigur!

[←27]

Un pol!

[←28]

Tot despre Iaşi e vorba.

[←29]

Zic Iaşul şi nu Iaşii sau Eşii, nu din atitudine gramaticală. ci numai pentru armonia frazei.

[←30]

Botez.

[←31]

Acest *sau,* nu e pus la întâmplare.

[←32]

Nu-i aşa?

[←33]

Uitam Iaşul!

[←34]

De altfel şi la poporul francez se găsesc expresii similare. De exemplu verbul *bassiner* înseamnă şi a încălzi patul şi a umezi o rană (de la băseiu) şi a plictisi.

[←35]

Am anunțat că voi lămuri şi acest detaliu. Vă amintiți...

[←36]

Rima, după cum se vede, nu-i tocmai rimă, dar, mărturisesc că la acea vârstă fragedă, n-am băgat de seamă. Fondul însă (nu-i aşa?). Sare-n ochi.

[←37]

Qnod licet bovi, non licet Jovi. (Ceea ce este permis unui bou nu este permis și lui Jupiter).

[←38]

Când nu, mai ales!